

Teismo posėdžio dalyvių nuomonės tyrimas

Mokslinio tyrimo ataskaita

Darbo vadovas prof. G. Valickas

Vilnius, 2013

Turinys

1. Bendra tiriamųjų charakteristika.....	4
2. Įvertinimo būdai.....	8
3. Tiriamųjų sąveika su teisėsaugos pareigūnais, teisinės žinios ir domėjimasis teisinio pobūdžio informacija.....	13
3.1. Tiriamųjų ir jų artimųjų susidūrimas su policijos pareigūnais.....	13
3.2. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme.....	14
3.3. Tiriamųjų teisinės žinios ir domėjimasis teisinio pobūdžio informacija.....	16
4. Tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime.....	28
5. Tiriamųjų elgesio apibūdinimas naudojant įvairias klausimyno skales.....	42
5.1. Moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimas.....	43
5.2. Skirtingo amžiaus tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas.....	44
5.3. Skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas.....	45
5.4. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas.....	46
5.5. Tiriamųjų teisinės žinios, domėjimasis teisinio pobūdžio informacija ir klausimyno skalių vertinimas.....	47
5.6. Tiriamųjų / jų artimųjų sąveika su teisėsaugos pareigūnais ir klausimyno skalių vertinimas.....	52
5.7. Teismo tipas, kuriame dalyvavo tiriamieji, ir klausimyno skalių vertinimas.....	54
5.8. Bylos tipas, tiriamųjų atliekamas vaidmuo byloje ir klausimyno skalių vertinimas.....	60
6. Tiriamųjų patirties teisme įvertinimas taikant papildomai parengtas klausimyno skales.....	63
6.1. Moterų ir vyrų patirties teisme vertinimas.....	64
6.2. Skirtingo amžiaus tiriamųjų patirties teisme vertinimas.....	65
6.3. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų patirties teisme vertinimas.....	66
6.4. Tiriamųjų teisinės žinios ir jų patirties teisme vertinimas.....	66
6.5. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme ir pačių tiriamųjų patirties teisme vertinimas.....	67
6.6. Teismo tipo ir tiriamojo vaidmens byloje sąsajos su tiriamųjų patirties teisme vertinimu.....	68
7. Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius ir jų pasitikėjimas teismais.....	73
7.1. Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius.....	73

7.2. Tīriamūjū pasitikējimas mūsū ŗalies teismais.....	78
8. Iŗvados.....	83
9. Priedas.....	87

1. Bendra tiriamųjų charakteristika

Tiriamųjų apklausos vyko įvairiuose Lietuvos teismuose. Detalesnė informacija apie apklaustų tiriamųjų skaičių ir vietą pateikta 1-oje lentelėje.

1 lentelė. Teismuose apklaustų tiriamųjų skaičius

Teismas	Apklaustų tiriamųjų skaičius	Netinkamų klausimynų skaičius*
Lietuvos aukščiausiasis teismas	31	4
Lietuvos apeliacinis teismas	23	1
Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas	20	-
Vilniaus apygardos administracinis teismas	40	1
Vilniaus rajono apylinkės teismas	4	-
Vilniaus miesto 3-as apylinkės teismas	50	-
Trakų rajono apylinkės teismas	11	1
Kauno miesto apylinkės teismas	50	1
Klaipėdos apygardos administracinis teismas	40	3
Klaipėdos miesto apylinkės teismas	53	3
Panevėžio apygardos teismas	40	5
Šiaulių apygardos teismas	50	5
Ukmergės rajono apylinkės teismas	10	1
Iš viso:	422	25

* Šis skaičius nurodo netinkamai užpildytus klausimynus (pvz., buvo neužpildyta daugiau kaip trečdalis klausimyno). Šie klausimynai buvo pašalinti iš tolesnės duomenų analizės.

Taigi, pašalinus 25-ių tiriamųjų netinkamai užpildytus klausimynus, toliau analizavome 397-ių tiriamųjų pateiktą informaciją. Tyrimo metu buvo apklausta 160 (42 proc.) vyrų ir 221 (58 proc.) moteris (16-a tiriamųjų nenurodė savo lyties). Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 90 metų (vidurkis 39,87 m.; 18 tiriamųjų nepateikė duomenų apie savo amžių). Detalesni vyrų ir moterų amžiaus rezultatai pateikti 2-oje lentelėje.

2 lentelė. Vyrų ir moterų amžius

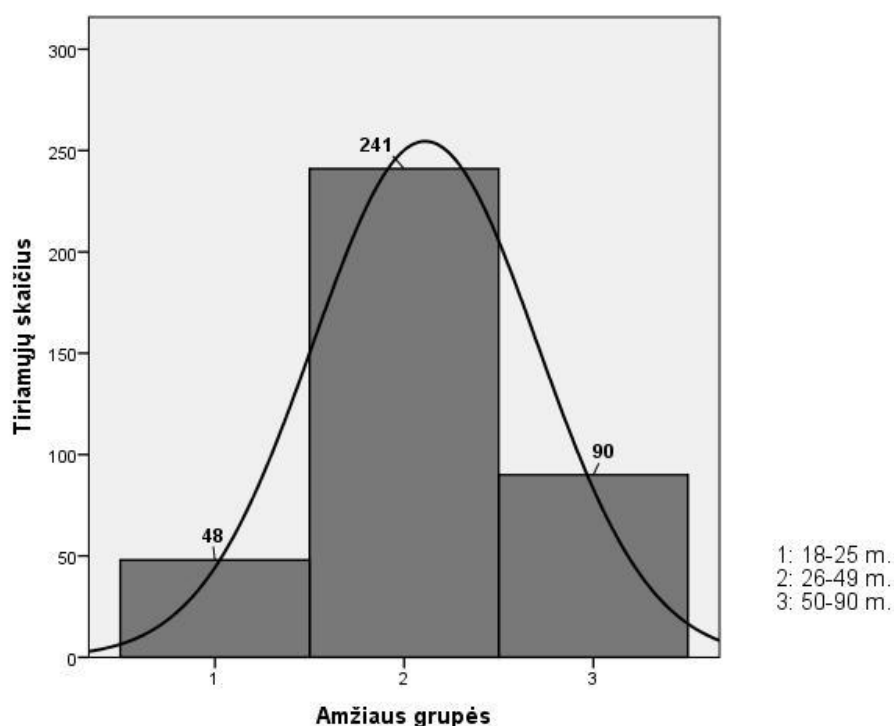
Tiriamųjų amžiaus ypatumai	Vyrai (N=160)	Moterys (N=218)*	Visi tiriamieji (N=379)**
Minimumas	18	18	18
Maksimumas	82	90	90
Vidurkis	40,15	39,73	39,87
Standartinis nuokrypis	11,970	12,639	12,350
Mediana	39	40	39

* - 3 moterys nepateikė duomenų apie savo amžių

** - 18-a tiriamųjų nepateikė duomenų apie savo amžių

Lyginant moterų ir vyrų amžių, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta: šiame tyrime dalyvavusių skirtingos lyties tiriamųjų amžiaus vidurkiai yra panašūs ($U = 16931,50$, $p = 0,628$; taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus).

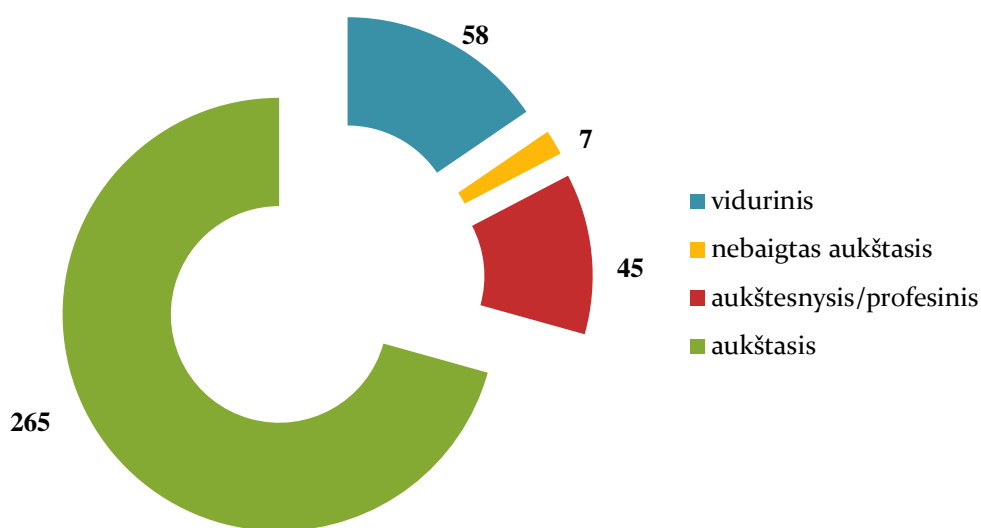
Toliau atliekant duomenų analizę, visus tiriamuosius suskirstėme į tris amžiaus grupes: a) 18-25 metų; b) 26-49 metų; c) 50-90 metų. Didžiausią tiriamųjų dalį sudarė 26-49 metų asmenys (63,6 proc.), mažesnę – 50-90 metų asmenys (23,7 proc.) ir mažiausią – 18-25 metų asmenys (12,7 proc.) (žr. 1 pav.).

1 pav. Tiriamųjų amžiaus grupės (pastaba: 18 tiriamųjų nepateikė duomenų apie savo amžių)

Visose tiriamųjų amžiaus grupėse vyravo moterys: 18-25 metų amžiaus grupėje buvo apklausta 18 vyrų (37,5 proc.) ir 30 moterų (62,5 proc.); 26-49 metų amžiaus grupėje – 103 vyrai (42,7 proc.) ir 137 moterys (56,8 proc.) (vieno tiriamojo lytis šioje amžiaus grupėje nenustatyta) ir 50-85 metų amžiaus grupėje – 39 vyrai (43,3 proc.) ir 51 moteris (56,7 proc.).

Duomenys apie tiriamųjų išsilavinimą, pateikti 2-ame paveiksle.

2 pav. Tiriamųjų išsilavinimas (pastaba: 22 tiriamieji nenurodė savo išsilavinimo)

Net 70,7 proc. išsilavinimą nurodžiusių tiriamųjų nurodė, kad jie turi aukštąjį išsilavinimą. Kadangi nebaigto aukštojo ir aukštesniojo / profesinio išsilavinimo grupėse buvo nedidelis skaičius tiriamųjų, šias grupes apjungėme. Detalesni duomenys apie tiriamųjų išsilavinimą, atsižvelgiant ir į tiriamųjų lytį, pateikiami 3-oje lentelėje.

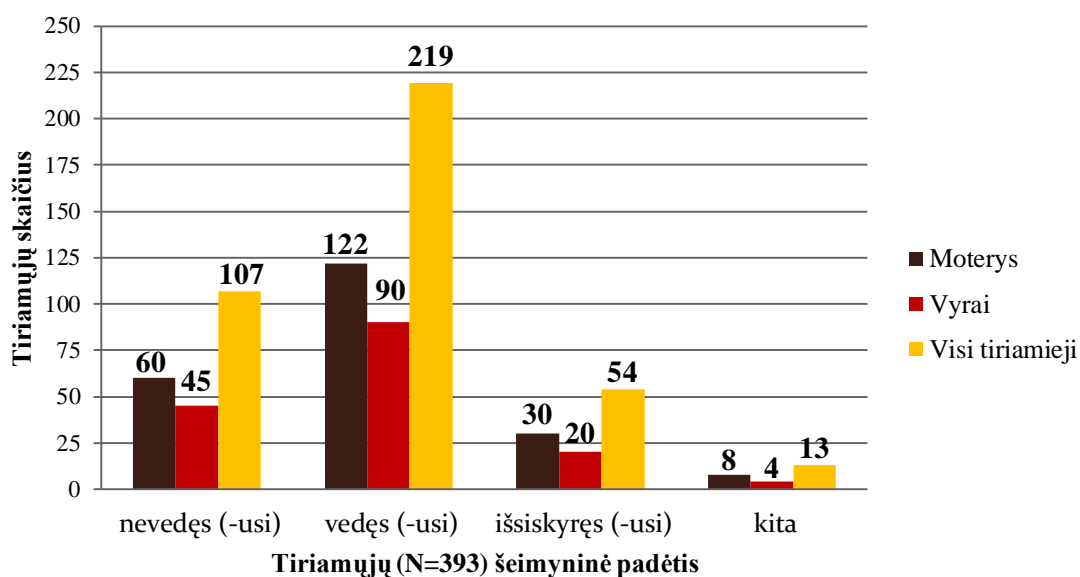
3 lentelė. Moterų ir vyrų išsilavinimas

Išsilavinimas	Moterys (N=213)		Vyrai (N=159)		Visi tiriamieji (N=375)	
	skaičius	proc.	skaičius	proc.	skaičius	proc.
Vidurinis	27	12,7	29	18,2	58	15,5
Nebaigtas aukštasis / aukštesnysis/profesinis	29	13,6	23	14,5	52	13,9
Aukštasis	157	73,7	107	67,3	265	70,6
Trūkstanti duomenys*	8		1		22	

* - nurodomas tiriamųjų skaičius, kurie nepateikė duomenų apie savo išsilavinimą.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, didžiausia dalis tiek vyrų, tiek moterų turėjo aukštąjį išsilavinimą (atitinkamai 67,3 proc. ir 73,7 proc.).

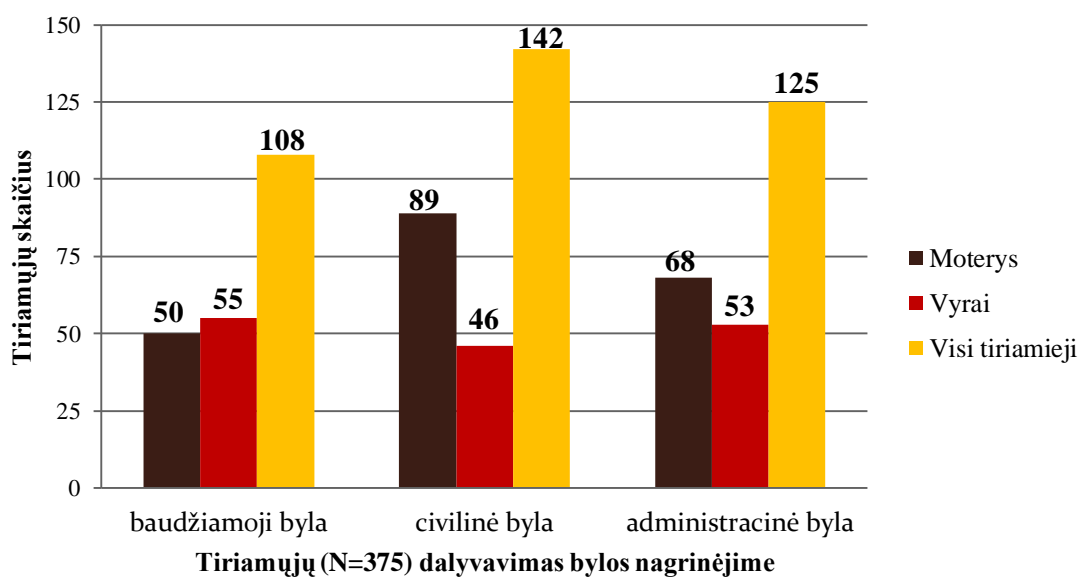
Tiriamieji taip pat turėjo nurodyti savo šeimyninę padėtį. Šie duomenys pateikti 3-ame paveiksle.

3 pav. Tiriamųjų šeimyninė padėtis (pastaba: 4 tiriamieji nenurodė savo šeimyninės padėties)

Pateikti duomenys rodo, kad dauguma apklaustų tiriamųjų (55,7 proc.) buvo vedę (ištekęjusios), žymiai mažesnė dalis – nevedę (-usios) (27,2 proc.) ar išsiskyrę (-usios) (13,7 proc.).

Tiriamųjų taip pat buvo klausama, kokios bylos nagrinėjime jie dalyvavo. Šie duomenys pateikti 4-ame paveiksle.

4 pav. Tiriamųjų dalyvavimas bylos nagrinėjime (pastaba: 22 tiriamieji nenurodė, kokios bylos nagrinėjime jie dalyvavo)

Kaip liudija gauti duomenys, tiriamieji (atsižvelgiant į tai, kokios bylos nagrinėjime jie dalyvavo) yra pasiskirstę panašiai: 37,9 proc. apklaustųjų nurodė, kad jie dalyvavo civilinės bylos nagrinėjime, 33,3 proc. – administracinės ir 28,8 proc. tiriamųjų – baudžiamosios bylos nagrinėjime.

Tiriamieji taip pat turėjo pažymėti, koks buvo jų vaidmuo bylos nagrinėjime (žr. 4-ą lentelę).

4 lentelė. Tiriamųjų vaidmuo byloje (pastaba: 15 tiriamųjų nenurodė savo vaidmens byloje)

Vaidmuo byloje	Moterys (N=213)		Vyrai (N=154)		Visi tiriamieji (N=382)	
	skaičius	proc.	skaičius	proc.	skaičius	proc.
Ieškovas	46	21,6	32	20,8	81	21,2
Atsakovas	42	19,7	20	13,0	64	16,7
Nusikaltimo auka	5	2,3	4	2,6	9	2,4
Liudytojas	37	17,4	36	23,4	77	20,1
Kaltinamasis	2	1,0	15	9,7	17	4,5
Stebėtojas	58	27,2	20	13,0	82	21,5
Kita	23	10,8	27	17,5	52	13,6
Trūkstami duomenys*	8		6		15	

* - nurodomas tiriamųjų skaičius, kurie nepateikė duomenų apie savo vaidmenį byloje

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, didžiausia dalis tiriamųjų bylos nagrinėjime dalyvavo stebėtojo (21,5 proc.), ieškovo (21,2 proc.), liudytojo (20,1 proc.) arba atsakovo (16,7 proc.) vaidmenyje; mažiausia – nusikaltimo aukos (2,4 proc.) arba kaltinamojo (4,5 proc.) vaidmenyje.

2. Įvertinimo būdai

Siekiant įvertinti žmonių požiūrį į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus buvo panaudotas mūsų sukurtas „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimynas. Tačiau kadangi šis klausimynas buvo šiek tiek tikslinamas, nutarėme dar kartą patikrinti jo faktorinę struktūrą (ankstesniame klausimyno variante buvo išskirtos penkios skalės: 1) „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“; 2) „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“; 3) „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“; 4) „Teisėjų elgesio vertinimo“; 5) „Neigiamo požiūrio“).

Apklausus tiriamuosius atlikome gautų duomenų tiriančiąją faktorinę analizę, taikėme principinių ašių metodą su *varimax* sukiniu, nustatėme penkių faktorių sprendimą. Tai, kad duomenys puikiai tinka faktorinei analizei, rodo gautas Kaizerio-Mejerio-Olkinio rodiklis –

0,939 ir Bartleto testo sferiškumo kriterijus ($\chi^2 = 14306,634$, $p < 0,001$). Mūsų pasirinkti 5 faktoriai paaiškina 65,131 proc. duomenų išsibastymo (žr. 5-ą lentelę). Klausimyno teiginių faktorinės apkrovos pateikiamos 6-je lentelėje.

5 lentelė. „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno duomenų faktorinės analizės rezultatai (n = 397)

Faktorius	Tikrinė reikšmė	Dispersija (%)	Suminė dispersija (%)
1	9,006	20,467	20,467
2	8,614	19,577	40,044
3	4,712	10,710	50,754
4	3,923	8,916	59,670
5	2,403	5,461	65,131

6 lentelė. „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno teiginių faktorinės apkrovos (n = 397)

Teiginys	1-as faktorius („Teisėjų elgesio vertinimo“ skalė)	2-as faktorius („Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“ skalė)	3-as faktorius („Neigiamo požiūrio“ skalė)	4-as faktorius („Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ skalė)	5-as faktorius („Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ skalė)
1				0,688	
2				0,750	
3				0,785	
4				0,769	
5				0,709	
6				0,720	
7					0,776
8					0,798
9					0,849
10					0,388
11		0,694			
12		0,792			
13		0,797			
14		0,821			
15		0,842			
16		0,697			
17		0,755			
18		0,734			
19		0,691			
20		0,714			
21		0,755			
22		0,676			
23		0,692			
24	0,752				

25	0,780				
26	0,776				
27	0,681				
28	0,818				
29	0,802				
30	0,739				
31	0,772				
32	0,664				
33	0,807				
34	0,761				
35	0,748				
36	0,699				
37			0,709		
38			0,776		
39			0,658		
40			0,717		
41			0,732		
42			0,659		
43			0,708		
44			0,692		

Kaip matome, pirmajam faktoriui priskirtų teiginių apkrovos svyravo nuo 0,664 iki 0,818 (šį faktorių pavadiname „Teisėjų elgesio vertinimo“), antrajam faktoriui – nuo 0,676 iki 0,842 (šį faktorių pavadiname „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“), trečiajam faktoriui – nuo 0,658 iki 0,776 (šį faktorių pavadiname „Neigiamo požiūrio“), ketvirtajam faktoriui – nuo 0,688 iki 0,785 (šį faktorių pavadiname „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“), penktajam faktoriui – nuo 0,388 iki 0,849 (šį faktorių pavadiname „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“). Reikia pažymėti, kad, palyginti su ankstesniu klausimyno variantu, pirmiems keturiems faktoriams buvo priskirti tie patys teiginiai, o penktasis faktorius buvo papildytas vienu teiginiu. Visiems faktoriams priskirtų teiginių apkrovos gerokai viršija rekomenduojamą ribą, išskyrus vieną atvejį – penktajam faktoriui priskirto 10-ojo teiginio apkrova yra mažesnė už rekomenduojamą 0,4 ribą (tačiau beveik prie jos priartėja – 0,388). Taigi galima sakyti, kad „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno faktorinė struktūra buvo sėkmingai patvirtinta. Klausimą sudaro 44 teiginiai, kurie buvo suskirstyti į penkias skales: „Teisėjų elgesio vertinimo“ (13 teiginių), „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“ (13 teiginių), „Neigiamo požiūrio“ (8 teiginiai), „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ (6 teiginiai) ir „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ (4 teiginiai).

„Žmonių požiūrio į įstatymus, teismus, policijos pareigūnų ir teisėjų darbą“ klausimyno skalių vidiniam patikimumui nustatyti naudota Kronbacho α (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių patikimumas

Skalė	Teiginių skaičius	Kronbacho α
Teisėjų elgesio vertinimo	13	0,962
Policijos pareigūnų elgesio vertinimo	13	0,953
Neigiamo požiūrio	8	0,893
Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams	6	0,878
Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis	4	0,716

Iš 7-je lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad visų klausimyno skalių vidinis patikimumas yra aukštas (šiek tiek žemesnis yra „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ skalės vidinis patikimumas, tačiau ir jis viršija rekomenduojamą 0,7 ribą). Taigi gauti rezultatai (klausimyno faktoriinės struktūros patvirtinimas ir aukštas visų klausimyno skalių vidinis patikimumas) rodo, kad klausimynas yra tinkamas tyrimams atlikti.

Kitos taikytos įvertinimo metodikos dalys buvo skirtos išsiaiškinti demografiniams duomenims ir tiriamųjų sukaupai patirčiai (sąveikaujant su teisėsaugos institucijomis ir pareigūnais). Be to, atsižvelgiant į Teisėjų tarybos narių pateiktus pasiūlymus, buvo parengta papildoma klausimyno dalis, skirta įvertinti teismo patalpoms, teismo darbuotojams (ne teisėjams) ir konkretaus teisėjo (kurio vadovaujama posėdyje dalyvavo tiriamasis) elgesio ypatumams (visas klausimynas pateiktas priede).

Siekiant nustatyti papildomai parengtos klausimyno dalies faktoriinę struktūrą, taip pat atlikome gautų duomenų tiriančiąją faktoriinę analizę, taikėme principinių ašių metodą su *varimax* sukiniu. Tai, kad duomenys gerai tinka faktoriinei analizei rodo gautas Kaizerio-Mejerio-Olkinio rodiklis – 0,887 ir Bartleto testo sferiškumo kriterijus ($\chi^2 = 5033,252$, $p < 0,001$). Atlikus faktoriinę analizę, buvo išskirti 3 faktoriai, kurių tikrinė reikšmė didesnė už vienetą. Jie paaiškina 69,060 proc. duomenų išsibarstymo (žr. 8-ą lentelę). Šios klausimyno dalies teiginių faktoriinės apkrovos pateikiamos 9-je lentelėje.

Analizuojant šios klausimyno dalies teiginius buvo atsižvelgiama į tokius svarbiausius momentus: 1) su kokia faktoriine apkrova jie patenka į kiekvieną faktorių (tam tikrą teiginį konkrečiam faktoriui priskyrimo tada, kai jo faktoriinė apkrova tame faktoriuje buvo didžiausia ir viršijo 0,4 ribą); 2) ar konkrečiam faktoriui priskirti teiginiai yra susiję pagal prasmę; 3) kiek teiginių sudaro konkretų faktorių (buvo paliekami tik tie faktoriai, kuriuos sudarė trys ir daugiau teiginių).

8 lentelė. Papildomai parengtos klausimyno dalies (45-61 klausimas) duomenų faktorinės analizės rezultatai (n = 397)

Faktorius	Tikrinė reikšmė	Dispersija (%)	Suminė dispersija (%)
1	5,467	32,159	32,159
2	3,634	21,378	53,537
3	2,639	15,522	69,060

9 lentelė. Papildomai parengtos klausimyno dalies (45-61 klausimas) teiginių faktorinės apkrovos (n = 397)

Teiginys	1-as faktorius („Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalė)	2-as faktorius („Teismo patalpų vertinimo“ skalė)	3-as faktorius („Teismo darbuotojų vertinimo“ skalė)
45		0,840	
46		0,864	
47		0,700	
48		0,605	
49		0,681	
50		0,723	
51			0,889
52			0,868
53			0,773
54	0,798		
55	0,787		
56	0,739		
57	0,829		
58	0,813		
59	0,750		
60	0,870		
61	0,773		

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, pirmajam faktoriui priskirtų teiginių apkrovos svyravo nuo 0,739 iki 0,870 (šių faktorių pavadinome „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“), antrajam faktoriui – nuo 0,605 iki 0,864 (šių faktorių pavadinome („Teismo patalpų vertinimo“), trečiajam faktoriui – nuo 0,773 iki 0,889 (šių faktorių pavadinome „Teismo darbuotojų vertinimo“). Visiems faktoriams priskirtų teiginių apkrovos gerokai viršija rekomenduojamą ribą (0,4). Taigi buvo nustatyta trijų faktorių papildomai parengtos klausimyno dalies struktūra. Šią klausimyno dalį sudaro 17 teiginių, kurie buvo suskirstyti į tris skales: „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ (8 teiginiai), „Teismo patalpų vertinimo“ (6 teiginiai) ir „Teismo darbuotojų vertinimo“ (3 teiginiai).

Papildomai parengtos klausimyno dalies skalių vidiniam patikimumui nustatyti naudota Kronbacho α (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Papildomai parengtos klausimyno dalies skalių patikimumas

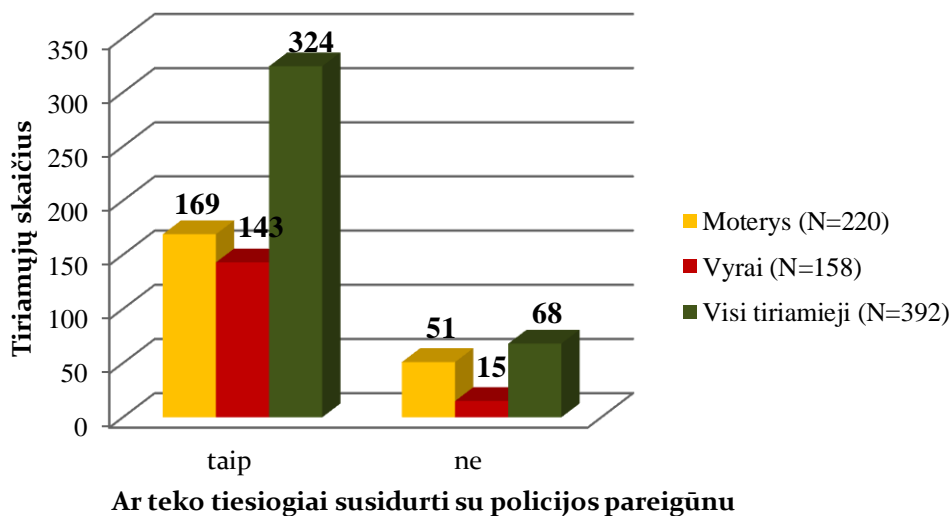
Skalė	Teiginių skaičius	Kronbacho α
Konkrečiau teisėjo elgesio vertinimo	8	0,934
Teismo patalpų vertinimo	6	0,860
Teismo darbuotojų vertinimo	3	0,904

Iš 10-je lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad visų papildomai parengtų klausimyno skalių vidinis patikimumas yra aukštas, todėl galima sakyti, kad gauti rezultatai (papildomai parengtos klausimyno dalies faktorinė struktūra ir aukštas visų skalių vidinis patikimumas) rodo, kad ši klausimyno dalis taip pat yra tinkama tyrimams atlikti.

3. Tiriamųjų sąveika su teisėsaugos pareigūnais, teisinės žinios ir domėjimasis teisinio pobūdžio informacija

3.1. Tiriamųjų ir jų artimųjų susidūrimas su policijos pareigūnais

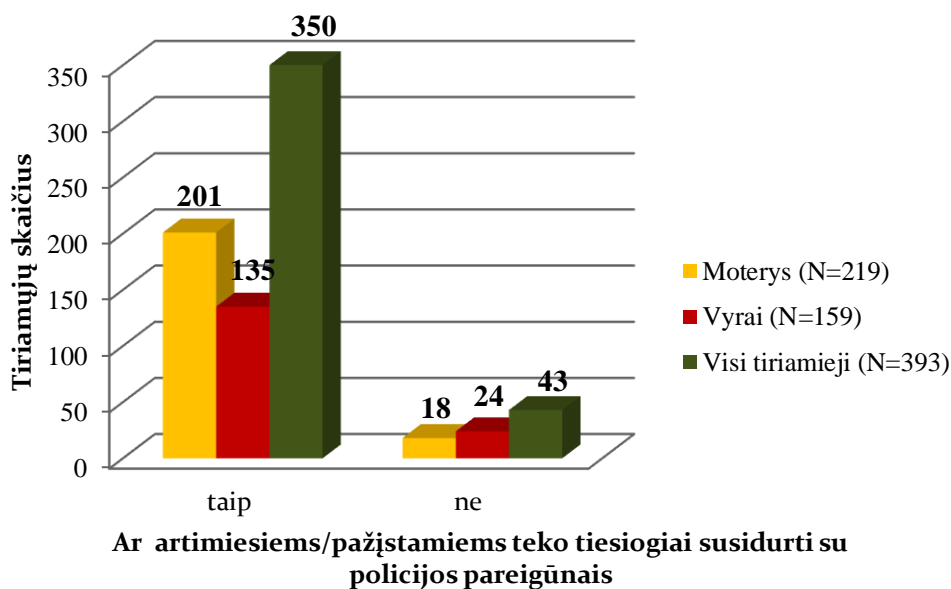
Tiriamųjų buvo klausiami, ar jiems teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 5-ame paveiksle.

5 pav. Tiesioginis tiriamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais (pastaba: 5 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Gauti duomenys rodo, kad 76,8 proc. moterų ir 90,5 proc. vyrų teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($\chi^2 = 11,955$, $p < 0,01$, taikytas χ^2 kriterijus), t.y. vyrai, palyginti su moterimis, žymiai dažniau tiesiogiai susidūrė su policijos pareigūnais.

Tiriamieji dar turėjo nurodyti, ar jų artimiesiems / pažįstamiesiems teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais. Šie duomenys pateikti 6-ame paveiksle.

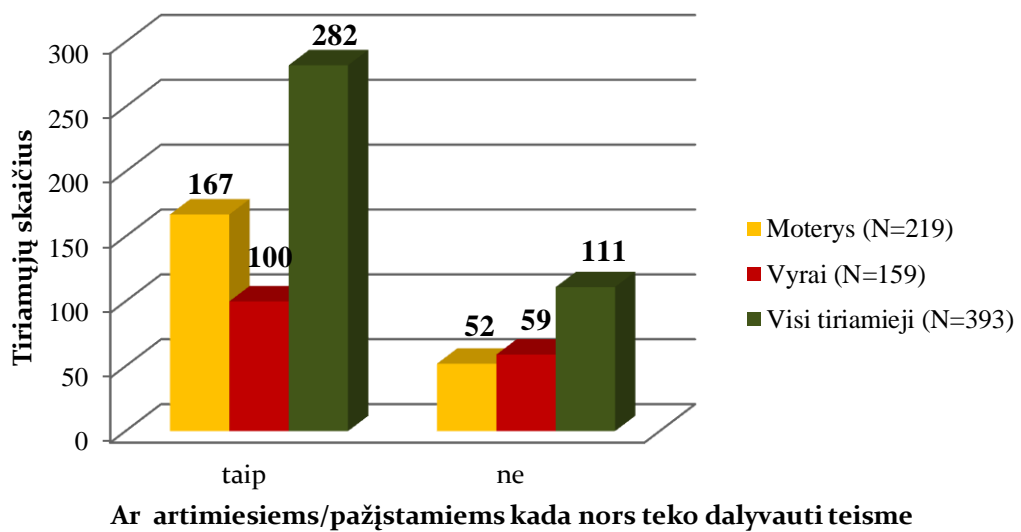

6 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginis susidūrimas su policijos pareigūnais (pastaba: 4 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Kaip rodo gauti duomenys, 91,8 proc. į šį klausimą atsakusių moterų ir 84,9 proc. vyrų pažymėjo, kad jų artimiesiems / pažįstamiesiems taip pat teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais. Palyginus moterų ir vyrų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 4,409$, $p < 0,05$). Kitaip tariant, gauti rezultatai parodė, kad nors statistiškai reikšmingai daugiau vyrų tiesiogiai susidūrė su policijos pareigūnais, tačiau moterys, palyginti su vyrais, reikšmingai dažniau pažymėjo, jog jų artimieji / pažįstamieji taip pat buvo susidūrę su policijos pareigūnais.

3.2. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme

Visi mūsų tiriamieji turėjo dalyvavimo teisme patirtį (jų apklausos vyko teismuose). Tiriamųjų taip pat buvo prašoma nurodyti, ar jų artimieji / pažįstamieji yra dalyvavę teisme. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 7-ame paveiksle.

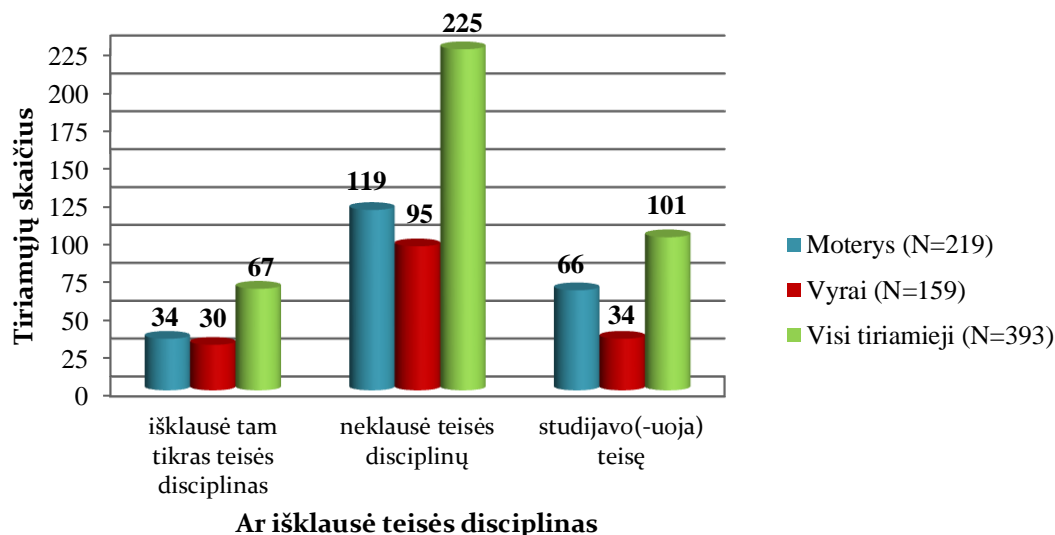
7 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme (pastaba: 4 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Kaip matyti iš 7-ame paveiksle pateiktų duomenų, 282 tiriamieji (71,8 proc.) nurodė, kad jų artimieji / pažįstamieji kada nors dalyvavo teisme. Į šį klausimą atsakę tiriamieji dar patikslino, kokiame vaidmenyje jų artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę dalyvauti teisme: daugiau kaip pusė tiriamųjų (54,6 proc.) pažymėjo, kad jų artimieji / pažįstamieji dalyvavo keliuose vaidmenyse (pvz., ieškovo ir stebėtojo; atsakovo, stebėtojo ir liudytojo, ir pan.), kiti tiriamieji nurodė ieškovo (22,3 proc.), liudytojo (12,3 proc.), kaltinamojo (4,3 proc.), atsakovo (3,5 proc.), stebėtojo (1,8 proc.) ir mažiausiai – nusikaltimo aukos (1,1 proc.) vaidmenis. Galima pridurti, kad mažiausia dalis apklaustų tiriamųjų (2,4 proc.) dalyvavo teisme taip pat nusikaltimo aukos vaidmenyje (žr. 4-ą lentelę).

76,3 proc. apklaustų moterų ir 62,9 proc. vyrų nurodė, kad jų artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę dalyvauti teisme (žr. 7-ą pav.). Palyginus šiuos skirtingų lyčių tiriamųjų atsakymus, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 7,930$, $p < 0,01$). Taigi gauti rezultatai parodė, kad reikšmingai daugiau moterų (palyginti su vyrų) artimųjų / pažįstamųjų dalyvavo teisme. Įdomu tai, kad nors pačios moterys, palyginti su vyrais, statistiškai reikšmingai ($p < 0,01$) rečiau tiesiogiai susidūrė su policijos pareigūnais, tačiau jų artimieji / pažįstamieji (palyginti su vyrų) turi reikšmingai dažnesnę susidūrimo su policijos pareigūnais ($p < 0,05$) ir dalyvavimo teisme ($p < 0,01$) patirtį. Tokius tyrimo rezultatus galėjo nulemti tai, kad moterys, palyginti su vyrais, tiesiog labiau domisi ir dažniau dalinasi tokio pobūdžio informacija su artimaisiais ar pažįstamais asmenimis.

3.3. Tiriamųjų teisinės žinios ir domėjimasis teisinio pobūdžio informacija

Tiriamieji turėjo nurodyti, ar jiems teko išklaustyti kokių nors teisės disciplinų (jeigu jie studijavo ne teisę). Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 8-ame paveiksle.

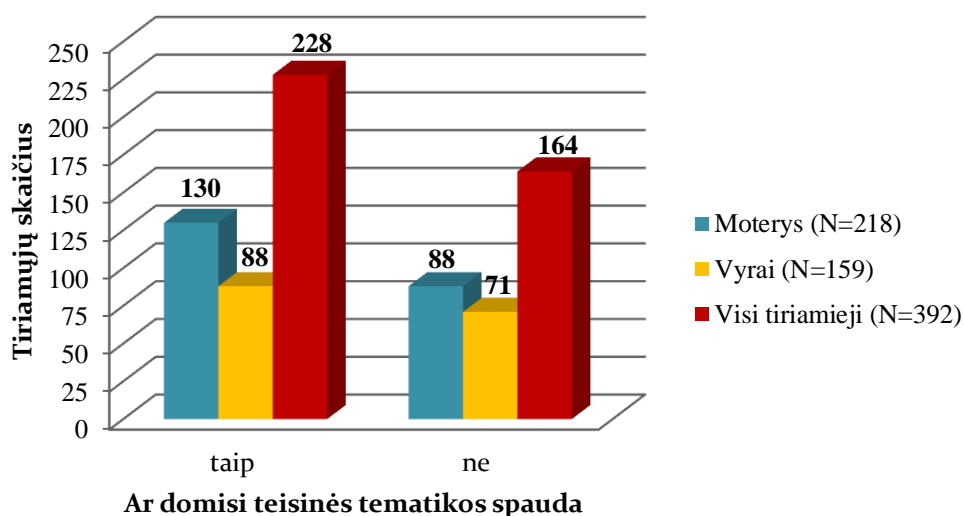

8 pav. Tiriamųjų įgytos teisinės žinios (pastaba: 4 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Gauti duomenys rodo, kad 25,7 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų studijavo (-uoja) teisę, 17 proc. tiriamųjų yra tekę išklaustyti atskiras teisės disciplinas, tačiau didžiausia tyrime dalyvavusių tiriamųjų dalis (57,3 proc.) neišklausė jokių teisės disciplinų.

Palyginus vyrų ir moterų įgytas teisinės žinias, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($\chi^2 = 3,752$, $p = 0,153$): didžioji dalis tiek vyrų (59,7 proc.), tiek moterų (54,3 proc.) nėra išklause jokių teisės disciplinų; 21,4 proc. vyrų ir 30,1 proc. moterų yra studijavę (-uoja) teisę ir mažiausia dalis tiek vyrų (18,9 proc.), tiek moterų (15,6 proc.) yra išklause atskiras teisės disciplinas.

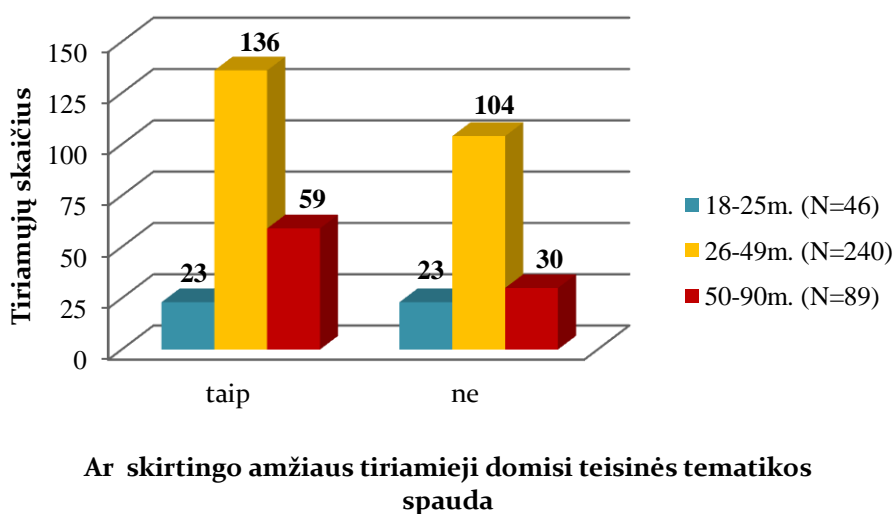
Tiriamųjų taip pat buvo klausama, ar jie domisi teisinės tematikos spauda. Šie tiriamųjų atsakymai pateikiami 9-ame paveiksle.

9 pav. Vyrų ir moterų domėjimasis teisinės tematikos spauda (pastaba: 5 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Kaip matome iš 9 paveiksle pateiktų duomenų, 58,2 proc. visų tiriamųjų (59,6 proc. moterų ir 55,3 proc. vyrų) domisi teisinės tematikos spauda. Tačiau palyginus vyrų ir moterų domėjimąsi teisinės tematikos spauda, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta ($\chi^2 = 0,693$, $p = 0,405$).

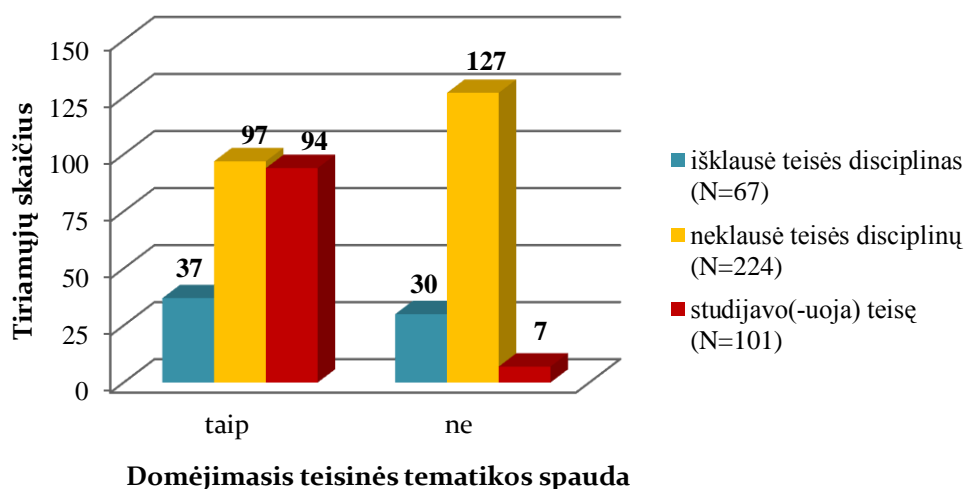
Tikėtina, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos spauda galėtų būti susijęs su jų amžiumi ir teisės disciplinų išklausymu. Pirmiausia pateiksime skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų domėjimosi teisinės tematikos spauda rezultatus (žr. 10 pav.).

10 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos spauda

Gautų rezultatų analizė parodė, kad nors vyriausi (50-90 m. amžiaus) tiriamieji, palyginti su jaunesniais, daugiausia domisi teisinės tematikos spauda, tačiau skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos spauda statistiškai reikšmingai nesiskiria ($\chi^2 = 3,897$, $p = 0,143$): 18-25 m. amžiaus grupėje teisinės tematikos spauda domisi 50 proc. tiriamųjų, 26-49 m. grupėje – 56,7 proc. ir 50-90 m. grupėje – 66,3 proc. tiriamųjų.

Teisės disciplinų išklausymo ir tiriamųjų domėjimosi teisinės tematikos spauda sąsajos pateiktos 11-ame paveiksle.

11 pav. Teisės disciplinų išklausymas ir domėjimasis teisinės tematikos spauda

Tyrimo rezultatai rodo, kad teisinės tematikos spauda domisi 55,2 proc. tiriamųjų, išklausių atskiras teisės disciplinas, 43,3 proc. tiriamųjų, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų ir nestudijavo teisės, ir net 93,1 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 71,137$, $p < 0,001$). Taigi teisinės tematikos spauda reikšmingai dažniau domisi teisę studijavę (-uojantys) asmenys, palyginti su tais, kuriems nėra tekę studijuoti jokių teisės disciplinų arba kurie yra išklausę tik atskiras teisės disciplinas.

Taip pat palyginome skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais / dalyvavimo teisme patirtį bei jų domėjimąsi teisinės tematikos spauda (žr. 11-ą lentelę).

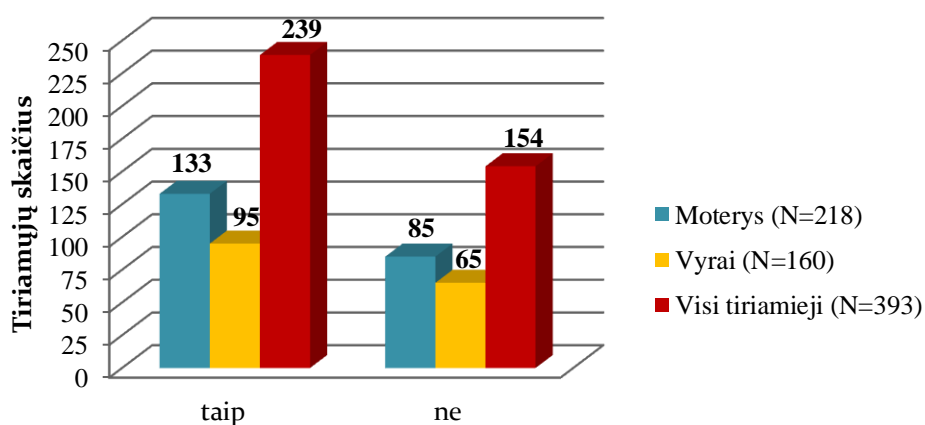
11 lentelė. Skirtinga tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis bei domėjimasis teisinės tematikos spauda

Tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų	Ar domisi teisinės tematikos spauda
--	-------------------------------------

patirtis		Taip	Ne
Tiesioginis tiriamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	186 (57,8%)	136 (42,2%)
	Neteko susidurti	40 (58,8%)	28 (41,2%)
Tiesioginis tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	207 (59,3%)	142 (40,7%)
	Neteko susidurti	21 (48,8%)	22 (51,2%)
Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme	Teko dalyvauti	172 (61,2%)	109 (38,8%)
	Neteko dalyvauti	56 (50,5%)	55 (49,5%)

Palyginus skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtį bei domėjimosi teisinės tematikos spauda rezultatus, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik vienu atveju – analizuojant skirtingą tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtį ir jų domėjimąsi teisinės tematikos spauda ($\chi^2 = 3,785$, $p \leq 0,05$). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę kada nors dalyvauti teisme, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji teisme niekada nedalyvavo, reikšmingai daugiau domisi teisinės tematikos spauda (atitinkamai 61,2 proc. ir 50,5 proc.). Tuo tarpu skirtinga tiriamųjų arba jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais patirtis nėra reikšmingai susijusi su domėjimusi teisinės tematikos spauda.

Tiriamieji taip pat turėjo nurodyti, ar jie domisi teisinės tematikos informacija internete. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 12-ame paveiksle.

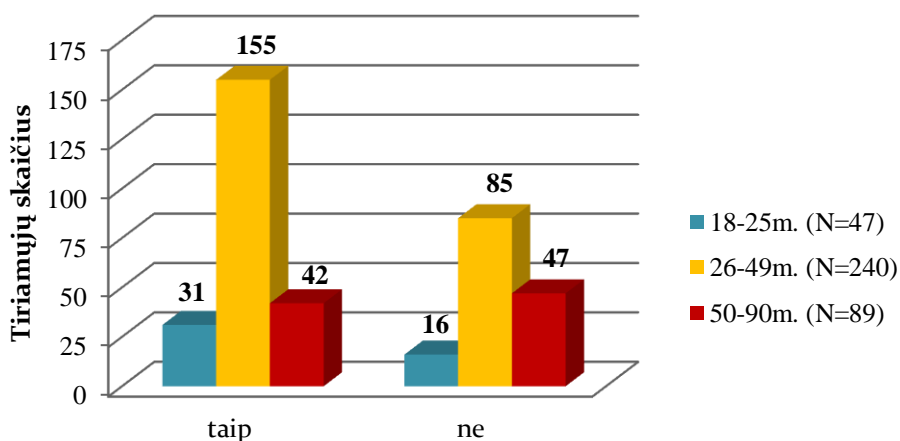

Ar tiriamieji domisi teisinės tematikos informacija internete

12 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete (pastaba: 4 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, teisinės tematikos informacija internete domisi 60,8 proc. visų tiriamųjų. Analizuojant skirtingų lyčių tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos informacija internete nustatyta, kad tokia informacija domisi 61 proc. moterų ir 59,4 proc. vyrų (šis skirtumas statistiškai nereikšmingas, $\chi^2 = 0,103$, $p = 0,748$).

Toliau palyginome skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos informacija internete. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 13-ame paveiksle.

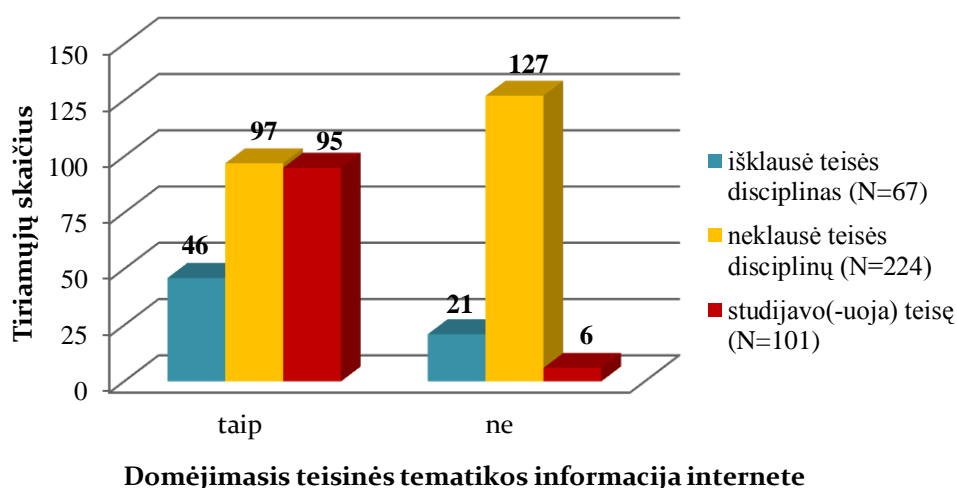

Ar skirtingo amžiaus tiriamieji domisi teisinės tematikos informacija internete?

13 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete

Atlikta duomenų analizė parodė, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete statistiškai reikšmingai susijęs su jų amžiumi ($\chi^2 = 8,865$, $p \leq 0,01$): 18-25 ir 26-49 metų amžiaus grupės tiriamieji, palyginti su 50-90 metų amžiaus asmenimis, reikšmingai daugiau domisi teisinės tematikos informacija internete (atitinkamai tokia informacija domisi 66 proc. pirmosios, 64,6 proc. antrosios ir 47,2 proc. trečiosios amžiaus grupės tiriamųjų).

Taip pat tikrinome, ar tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete yra susijęs su teisės disciplinų išklausymu (žr. 14 pav.).

14 pav. Teisės disciplinų išklausimas ir domėjimasis teisinės tematikos informacija internete

Gauti rezultatai rodo, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete statistiškai reikšmingai susijęs su teisės disciplinų išklausimu ($\chi^2 = 77,322$, $p < 0,001$). Tiriamieji, studijavę (-uojantys) teisę, žymiai daugiau domisi teisinės tematikos informacija internete (94,1 proc.), palyginti su tais, kurie yra išklausę tik atskiras teisės disciplinas (68,7 proc.) arba kurie nestudijavo jokių teisės disciplinų (tarp pastarųjų tokio pobūdžio informacija domisi tik 43,3 proc. tiriamųjų).

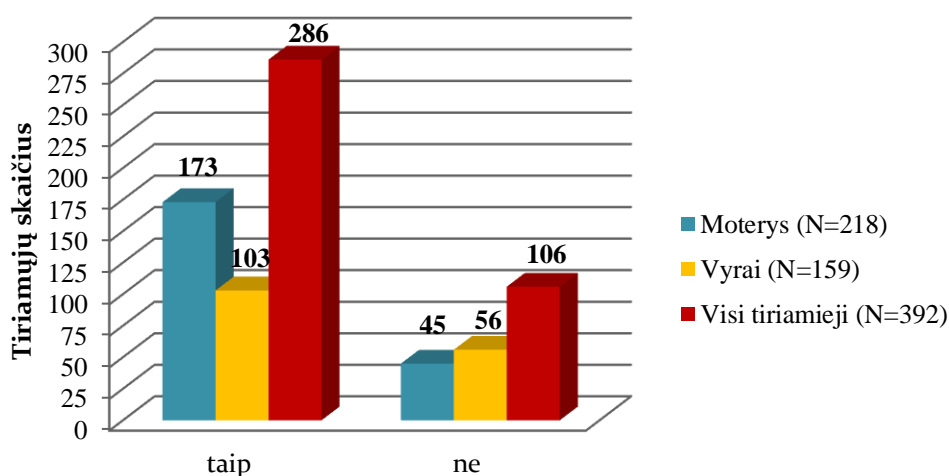
Be to, palyginome skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais / dalyvavimo teisme patirtį bei jų domėjimąsi teisinės tematikos informacija internete (žr. 12-ą lentelę).

12 lentelė. Skirtinga tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis bei domėjimasis teisinės tematikos informacija internete

Tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis		Ar domisi teisinės tematikos informacija internete	
		Taip	Ne
Tiesioginis tiriamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	196 (60,9%)	126 (39,1%)
	Neteko susidurti	40 (58,8%)	28 (41,2%)
Tiesioginis tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	214 (61,3%)	135 (38,7%)
	Neteko susidurti	24 (55,8%)	19 (44,2%)
Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme	Teko dalyvauti	182 (64,8%)	99 (35,2%)
	Neteko dalyvauti	56 (50,5%)	55 (49,5%)

Palyginus skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtį bei domėjimosi teisinės tematikos informacija internete rezultatus, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik vienu atveju – analizuojant skirtingą tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtį ir jų domėjimąsi teisinės tematikos informacija internete ($\chi^2 = 6,839$, $p < 0,01$). Gauti rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę kada nors dalyvauti teisme, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji teisme niekada nedalyvavo, reikšmingai daugiau domisi teisinės tematikos informacija internete (atitinkamai 64,8 proc. ir 50,5 proc.). Tuo tarpu skirtinga tiriamųjų arba jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais patirtis nėra reikšmingai susijusi su domėjimusi teisinės tematikos informacija internete: tiriamieji, kurie arba patys, arba jų artimieji / pažįstamieji buvo tiesiogiai susidūrę su policijos pareigūnais, palyginti su tokios patirties neturinčiais, panašiai domisi teisinės tematikos informacija internete.

Tiriamieji taip pat turėjo pažymėti, ar jie domisi teisinės tematikos televizijos laidomis. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 15-ame paveiksle.

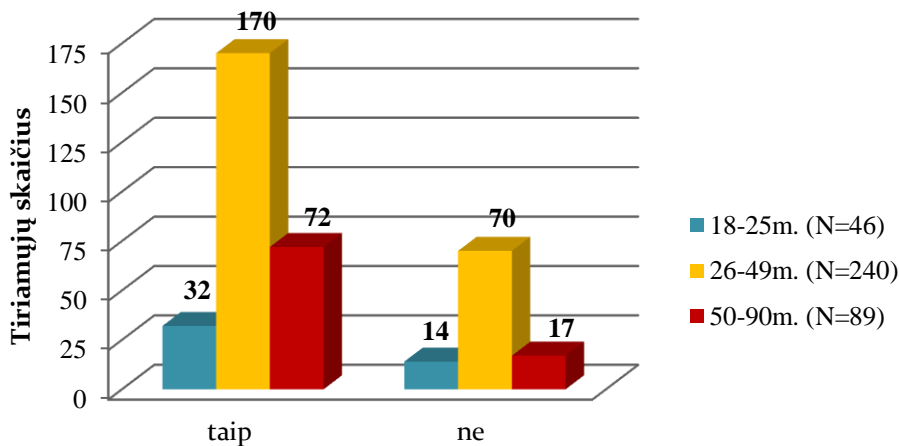

Ar tiriamieji domisi teisinės tematikos televizijos laidomis

15 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis (pastaba: 5 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Tyrimo rezultatai parodė, kad 73 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų domisi teisinės tematikos televizijos laidomis. Palyginus skirtingų lyčių tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos televizijos laidomis, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 9,962$, $p < 0,01$): teisinės tematikos televizijos laidomis domisi reikšmingai daugiau moterų (79,4 proc.), negu vyrų (64,8 proc.).

Palyginome ir skirtingo amžiaus tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos televizijos laidomis. Šie rezultatai pateikti 16-ame paveiksle.

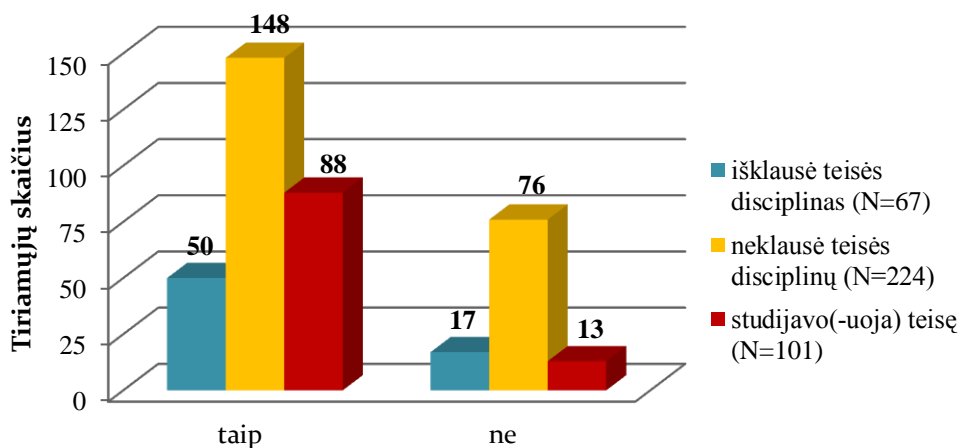

Ar skirtingo amžiaus tiriamieji domisi teisinės tematikos televizijos laidomis

16 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis

Atlikta duomenų analizė parodė, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis nėra susijęs su jų amžiumi ($\chi^2 = 3,669$, $p = 0,160$): 18-25 m. amžiaus grupėje 69,6 proc. tiriamųjų nurodė, kad jie domisi teisinės tematikos televizijos laidomis, 26-49 m. grupėje – 70,8 proc. ir 50-90 m. grupėje – 80,9 proc. Taigi nors vyriausio amžiaus tiriamieji, palyginti su jaunesniais, dažniau domisi teisinės tematikos televizijos laidomis, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas.

Toliau nagrinėjome, ar tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis yra susijęs su teisės disciplinų išklausymu (žr. 17 pav.).

Domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis

17 pav. Teisės disciplinų išklausymas ir domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis

Kaip liudija tyrimo rezultatai, net 87,1 proc. studijavusių (-uojančių) teisę tiriamųjų domisi teisinės tematikos televizijos laidomis. Tuo tarpu tie, kurie yra išklause tik atskiras teisės disciplinas, arba tiriamieji, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, tokio pobūdžio televizijos laidomis domisi daug mažiau (atitinkamai 74,6 proc. ir 66,1 proc.; šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 15,759$, $p < 0,001$).

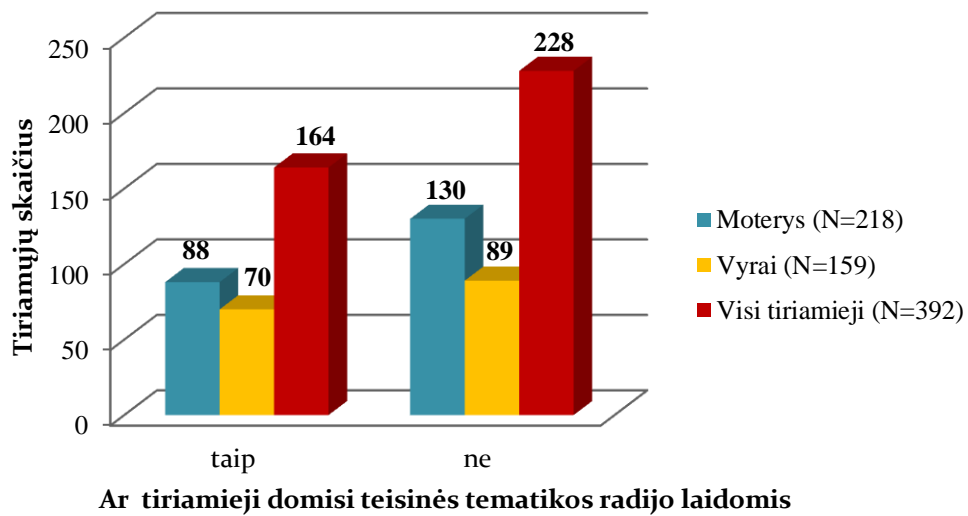
Taip pat palyginome skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais / dalyvavimo teisme patirtį bei jų domėjimąsi teisinės tematikos televizijos laidomis (žr. 13-ą lentelę).

13 lentelė. Skirtinga tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis bei domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis

Tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis		Ar domisi teisinės tematikos televizijos laidomis	
		Taip	Ne
Tiesioginis tiriamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	233 (72,4%)	89 (27,6%)
	Neteko susidurti	51 (75%)	17 (25%)
Tiesioginis tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	260 (74,5%)	89 (25,5%)
	Neteko susidurti	26 (60,5%)	17 (39,5%)
Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme	Teko dalyvauti	211 (75,1%)	70 (24,9%)
	Neteko dalyvauti	75 (67,6%)	36 (32,4%)

Išanalizavus skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtį bei domėjimosi teisinės tematikos televizijos laidomis vertinimus, statistiškai reikšmingą skirtumą nustatėme tik vienu atveju – lygindami skirtingą tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį ir jų domėjimąsi teisinės tematikos televizijos laidomis ($\chi^2 = 3,822$, $p \leq 0,05$). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo, reikšmingai daugiau domisi teisinės tematikos televizijos laidomis.

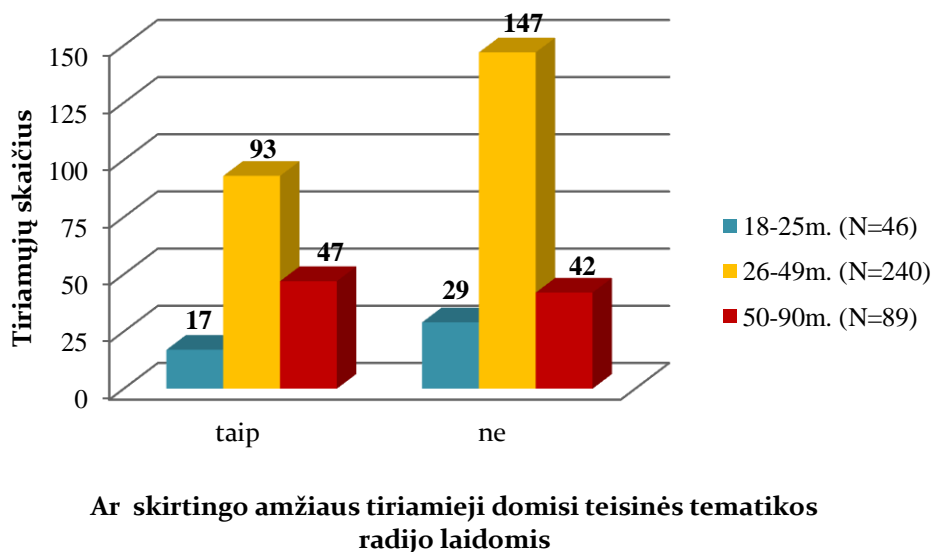
Galiausiai, tiriamieji turėjo nurodyti, ar jie domisi teisinės tematikos radijo laidomis. Šie tiriamųjų atsakymai pateikiami 18-ame paveiksle.

18 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis (pastaba: 5 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Gauti rezultatai parodė, kad tik 41,8 proc. apklaustų tiriamųjų domisi teisinės tematikos radijo laidomis. Palyginus skirtingos lyties tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos radijo laidomis nustatyta, kad jomis domisi 40,4 proc. moterų ir 44 proc. vyrų (šie vyrų ir moterų domėjimosi teisinės tematikos radijo laidomis skirtumai statistiškai nereikšmingi, $\chi^2 = 0,505$, $p = 0,477$).

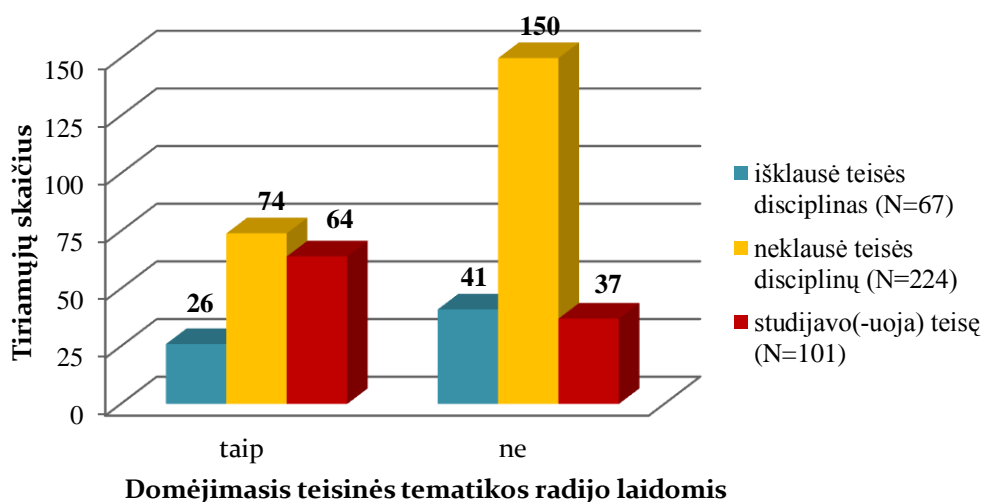
Nagrinėjome ir skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos radijo laidomis. Šie rezultatai pateikiami 19-ame paveiksle.

19 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis

Atlikta duomenų analizė parodė, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis yra statistiškai reikšmingai susijęs su jų amžiumi: 18-25 m. grupėje 37 proc. tiriamųjų nurodė, kad jie domisi teisinės tematikos radijo laidomis, 26-49 m. grupėje – 38,8 proc. ir 50-90 m. grupėje – 52,8 proc. Taigi vyriausio amžiaus tiriamieji žymiai dažniau domisi teisinės tematikos radijo laidomis ($\chi^2 = 5,792$, $p \leq 0,05$).

Taip pat palyginome, ar tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis yra susijęs su teisės disciplinų išklausymu (žr. 20 pav.).

20 pav. Teisės disciplinų išklausymas ir domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis

Tyrimo rezultatai rodo, kad tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis yra reikšmingai susijęs su teisės disciplinų išklausymu: 63,4 proc. studijavusių (-uojančių) teisę tiriamųjų domisi šiomis radijo laidomis; tuo tarpu tie, kurie išklausė tik atskiras teisės disciplinas arba tie tiriamieji, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, tokio pobūdžio radijo laidomis domisi daug mažiau (atitinkamai 38,8 proc. ir 33 proc.; šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 26,622$, $p < 0,001$).

Paskiausiai palyginome skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais / dalyvavimo teisme patirtį bei jų domėjimąsi teisinės tematikos radijo laidomis (žr. 14-ą lentelę).

14 lentelė. Skirtinga tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis bei domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis

Tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtis	Ar domisi teisinės tematikos radijo laidomis
---	--

		Taip	Ne
Tiesioginis tiriamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	132 (41%)	190 (59%)
	Neteko susidurti	31 (45,6%)	37 (54,4%)
Tiesioginis tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų susidūrimas su policijos pareigūnais	Teko susidurti	147 (42,1%)	202 (57,9%)
	Neteko susidurti	17 (39,5%)	26 (60,5%)
Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme	Teko dalyvauti	120 (42,7%)	161 (57,3%)
	Neteko dalyvauti	44 (39,6%)	67 (60,4%)

Išanalizavę skirtingą tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamųjų patirtį bei domėjimosi teisinės tematikos radijo laidomis vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatėme (taikytas χ^2 kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurie patys ar jų artimieji / pažįstamieji buvo tiesiogiai susidūrę su policijos pareigūnais, taip pat dalyvavo teisme, palyginti su tokios patirties neturinčiais, panašiai domisi teisinės tematikos radijo laidomis.

Apibendrinant tiriamųjų domėjimąsi teisinės tematikos informacija, galima pastebėti, kad labiausiai įvairaus amžiaus tiriamieji domisi teisinės tematikos televizijos laidomis (73 proc.) ir informacija internete (60,8 proc.), mažiau domimasi teisinės tematikos spauda (58,2 proc.) ir mažiausiai – teisinės tematikos radijo laidomis (41,8 proc.) (šie skirtumai statistiškai reikšmingi, $H = 79,393$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Be to, gauti rezultatai parodė, kad 50-90 metų amžiaus tiriamieji, palyginti su jaunesniais, reikšmingai daugiau ($p \leq 0,05$) domisi teisinės tematikos radijo laidomis. Vyriausio amžiaus tiriamieji, palyginti su jaunesniais, taip pat labiau domisi teisinės tematikos spauda ir teisinės tematikos televizijos laidomis (tačiau šie skirtumai statistiškai nereikšmingi). Tuo tarpu 18-25 metų ir 26-49 metų amžiaus tiriamieji, palyginti su 50-90 metų asmenimis, reikšmingai daugiau ($p \leq 0,01$) domisi teisinės tematikos informacija internete. Didesnis jaunesniųjų tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete gali būti susijęs su tuo, kad šis informacijos šaltinis vyresnio amžiaus žmonėms yra sunkiau pasiekiamas (pvz., ne visi vyresnio amžiaus asmenys moka naudotis internetu).

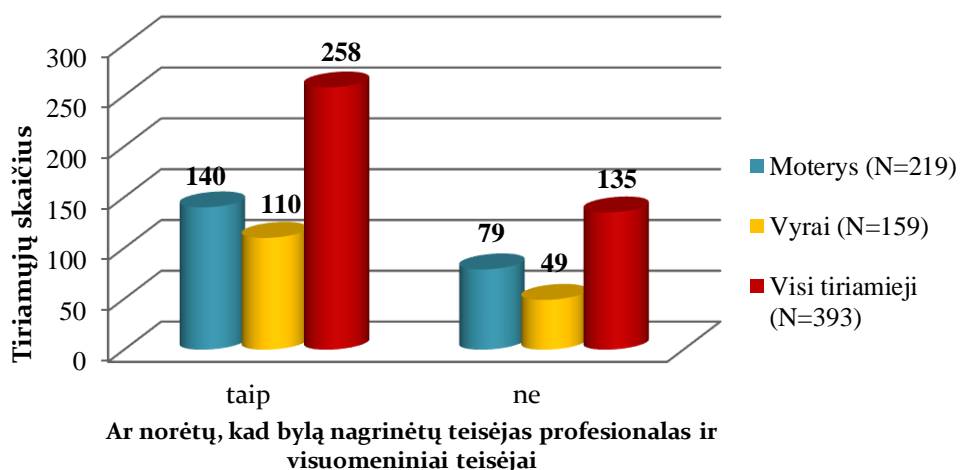
Lyginant moterų ir vyrų domėjimąsi teisinės tematikos informacija, reikšmingi skirtumai nustatyti tik analizuojant teisinės tematikos televizijos laidų žiūrėjimą (moters, palyginti su vyrais, daug dažniau domisi tokiomis laidomis, $p < 0,01$). Be to, tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimieji / pažįstamieji turi tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturi, reikšmingai daugiau ($p \leq 0,05$) domisi tiek teisinio pobūdžio informacija spaudoje, tiek

reikšmingai dažniau ($p \leq 0,05$) žiūri tokio pobūdžio televizijos laidas. Tuo tarpu tiriamieji, kurių artimieji / pažįstamieji dalyvavo teisme, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo, reikšmingai daugiau ($p < 0,01$) domisi teisinės tematikos informacija internete. Tačiau labiausiai teisinės tematikos informacija domisi asmenys, studijavę (-uojantys) teisę: šie tiriamieji, palyginti su tais, kurie nestudijavo teisės arba yra išklaušę tik atskiras teisės disciplinas, reikšmingai dažniau domisi teisinio pobūdžio informacija tiek spaudoje, tiek internete, tiek dažniau žiūri tokio pobūdžio televizijos laidas ir klausosi atitinkamų radijo laidų (visais atvejais $p < 0,001$).

Mūsų manymu, tikslinė informacija apie teismų ir teisėjų darbą (pvz., formuojant teigiamą teismų ir teisėjų įvaizdį) galėtų būti pateikiama atsižvelgiant į nustatytus skirtingų tiriamųjų grupių domėjimosi teisinio pobūdžio informacija ypatumus.

4. Tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

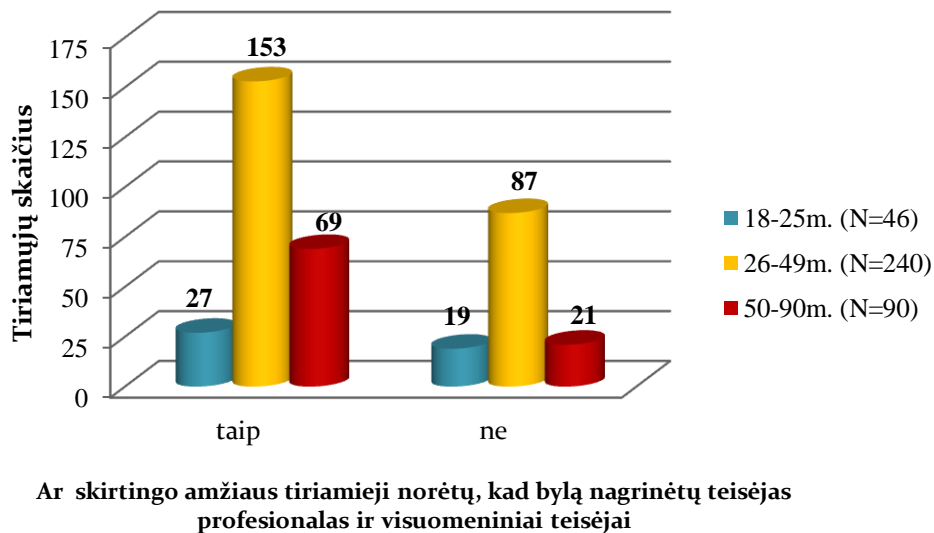
Apklausoje dalyvavę tiriamieji turėjo nurodyti, ar jie norėtų, kad jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę. Šie tiriamųjų atsakymai pateikiami 21-ame paveiksle.

21 pav. Tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime (pastaba: 4 tiriamieji į šį klausimą neatsakė)

Gauti rezultatai parodė, kad beveik du trečdaliai (65,6 proc.) apklaustų tiriamųjų norėtų, kad jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę. Palyginę vyrų ir moterų atsakymus, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatėme ($\chi^2 = 1,136$, $p = 0,286$): 69,2 proc. vyrų ir 63,9 proc. moterų išreiškė norą, kad jų bylą nagrinėtų ne tik teisėjas profesionalas, bet ir visuomeniniai teisėjai.

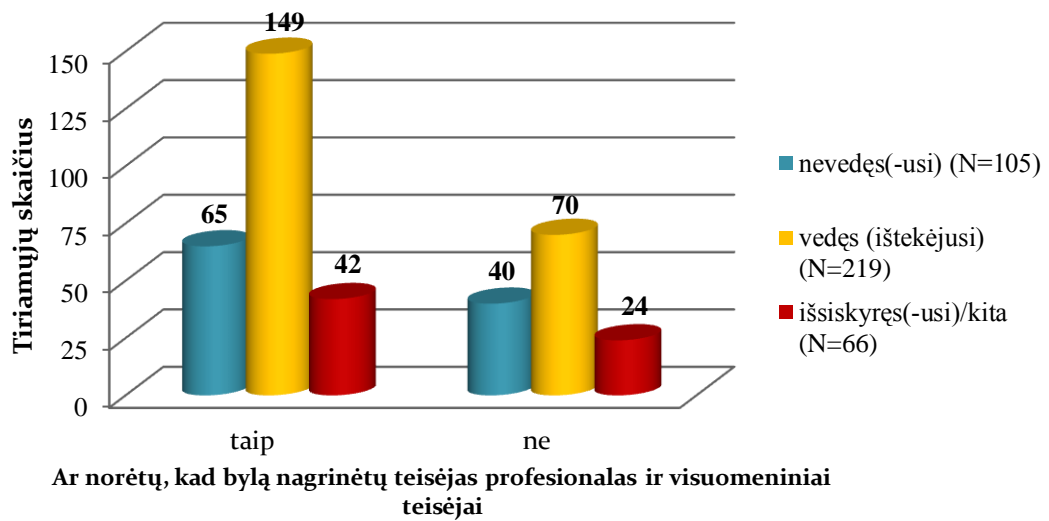
Toliau palyginome skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų atsakymus apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime (žr. 22-ą pav.).

22 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

Atlikta duomenų analizė parodė, kad tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime statistiškai reikšmingai susijusi su jų amžiumi ($\chi^2 = 6,210$, $p < 0,05$): 18-25 m. amžiaus grupėje 58,7 proc. tiriamųjų išreiškė norą, kad visuomeniniai teisėjai dalyvautų nagrinėjant jų bylą, 26-49 m. grupėje – 63,8 proc. ir 50-90 m. grupėje – net 76,7 proc. tiriamųjų. Taigi žymiai daugiau vyriausio amžiaus asmenų, palyginti su jaunesniais, norėtų, kad nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai.

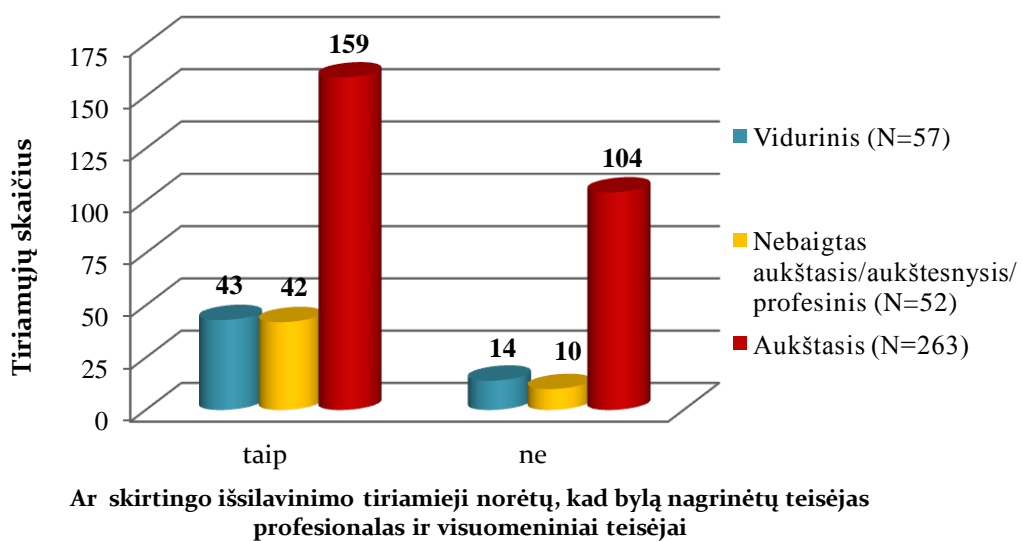
Lyginome ir skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų nuomonę apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime. Atsižvelgiant į tai, kad „išsiskyrusių“ ir „kita“ grupėje buvo nedidelis tiriamųjų skaičius, šias tiriamųjų grupes apjungėme (žr. 23 pav.).

23 pav. Tiriamųjų šeimyninė padėtis ir jų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

Išanalizavus skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų nuomonę apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta ($\chi^2 = 1,325$, $p = 0,516$). Gauti rezultatai parodė, kad 61,9 proc. nevedusių, 68 proc. vedusių (ištekęjusių) ir 63,6 proc. išsiskyrusių ar kitą šeimyninę padėtį turinčių tiriamųjų norėtų, kad būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai.

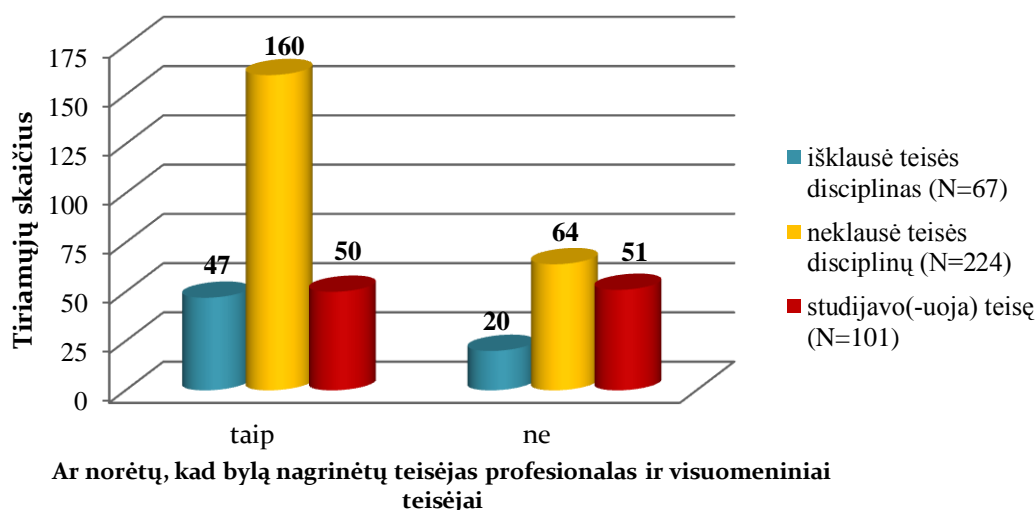
Taip pat palyginome skirtingo išsilavinimo tiriamųjų atsakymus apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime (žr. 24 pav.).

24 pav. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

Kaip matome iš 24-ame paveiksle pateiktų duomenų, 75,4 proc. vidurinių, 80,8 proc. nebaigtą aukštąjį ar aukštesnįjį / profesinį ir 60,5 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių tiriamųjų norėtų, kad bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę. Palyginus skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų atsakymus, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 10,830$, $p < 0,01$): tyrimo rezultatai parodė, kad žymiai daugiau vidurinių ir nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą turinčių tiriamųjų, palyginti su turinčiais aukštąjį išsilavinimą, norėtų, jog nagrinėjant bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai.

Palyginome, ar tiriamųjų turimos teisinės žinios susijusios su jų nuomone apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 25-ame paveiksle.

25 pav. Tiriamųjų turimos teisinės žinios ir jų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

Atlikta duomenų analizė atskleidė, kad tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime reikšmingai susijusi su jų turimomis teisinėmis žiniomis: truputį mažiau nei pusė (49,5 proc.) studijavusių (-uojančių) teisę tiriamųjų išreiškė norą, kad nagrinėjant bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai; tuo tarpu tie, kurie išklausė tik atskiras teisės disciplinas arba tie tiriamieji, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, tokį pageidavimą išreiškė daug dažniau (atitinkamai 70,1 proc. ir 71,4 proc.; šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 15,572$, $p < 0,001$).

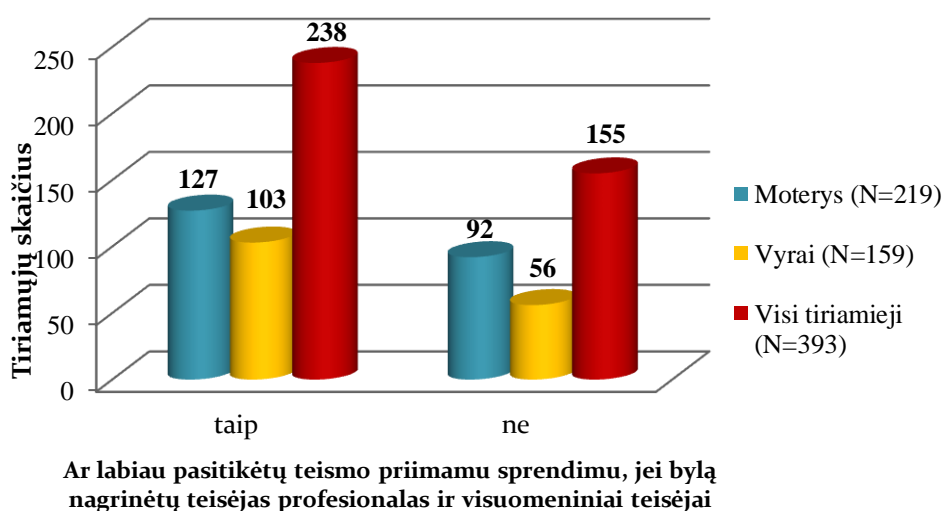
Kadangi turimos teisinės žinios yra reikšmingai susijusios su tiriamųjų nuomone apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime, taip pat palyginome tiriamųjų atsakymus, atsižvelgdami į jų domėjimąsi teisinio pobūdžio informacija (žr. 15-ą lentelę).

15 lentelė. Tiriamųjų domėjimasis teisinio pobūdžio informacija ir jų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime

Teisinės informacijos šaltinis		Nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime	
		Pritaria	Nepritaria
Spauda	domisi	151 (66,2%)	77 (33,8%)
	nesidomi	106 (64,6%)	58 (35,4%)
Internetas	domisi	155 (65,1%)	83 (34,9%)
	nesidomi	102 (66,2%)	52 (33,8%)
Televizijos laidos	domisi	200 (69,9%)	86 (30,1%)
	nesidomi	57 (53,8%)	49 (46,2%)
Radijo laidos	domisi	111 (67,7%)	53 (32,3%)
	nesidomi	146 (64%)	82 (36%)

Kaip liudija gauti rezultatai, tie tiriamieji, kurie domisi teisinio pobūdžio televizijos laidomis, palyginti su tais, kurie jomis nesidomi, reikšmingai dažniau (atitinkamai 69,9 proc. ir 53,8 proc.) išreiškė pageidavimą, kad nagrinėjant bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 8,941$, $p < 0,01$). Palyginus tiriamųjų domėjimąsi kitais teisinės informacijos šaltiniais ir jų nuomonę apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Kitaip tariant, tiriamųjų, kurie domisi teisine informacija spaudoje ir internete, taip pat klausosi teisinės tematikos radijo laidų, nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime panaši į tų, kurie tokio pobūdžio informacija nesidomi.

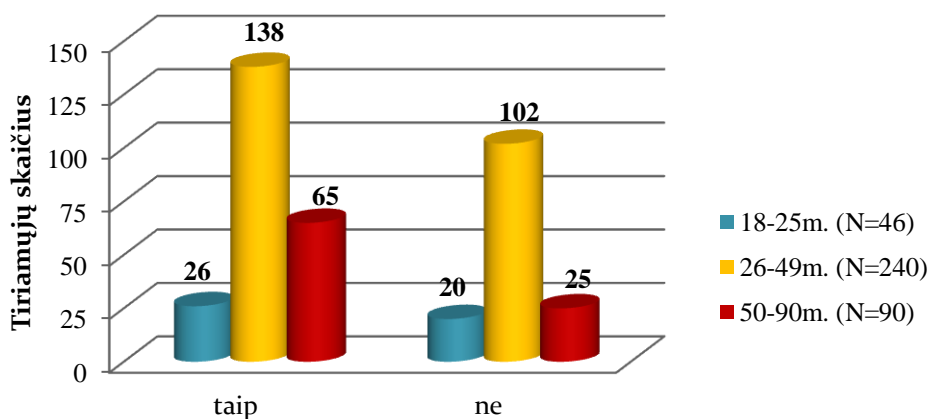
Be to, tiriamųjų paprašėme nurodyti, ar jie labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 26-ame paveiksle.

26 pav. Ar tiramieji labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

Gauti rezultatai atskleidė, kad 60,6 proc. apklaustų tiriamųjų labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai. Palyginus vyrų ir moterų atsakymus, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta ($\chi^2 = 1,782$, $p = 0,182$): 64,8 proc. vyrų ir 58 proc. moterų labiau pasitikėtų teismo sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų tiek teisėjas profesionalas, tiek visuomeniniai teisėjai.

Taip pat lyginome, ar skirtingo amžiaus tiramieji labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai (žr. 27 pav.).

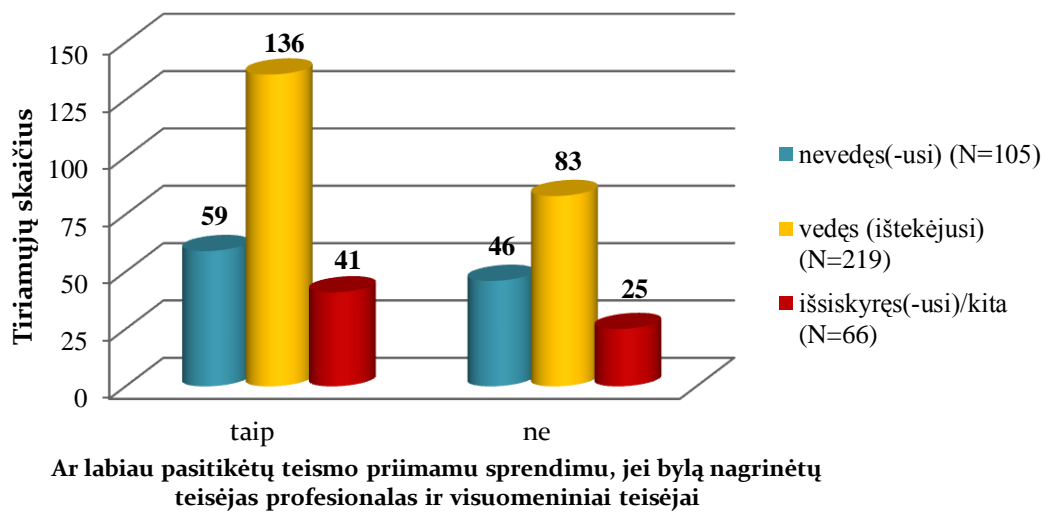

Ar skirtingo amžiaus tiramieji labiau pasitikėtų teismo priimtu sprendimu, jei bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

27 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, teismo priimtu sprendimu labiau pasitikėtų 56,5 proc. 18-25 m. amžiaus tiriamųjų, 57,5 proc. – 26-49 m. amžiaus ir 72,2 proc. 50-90 m. amžiaus tiriamųjų. Palyginus skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų pasitikėjimo teismo sprendimu vertinimus, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 6,381$, $p < 0,05$): gauti rezultatai rodo, kad daug daugiau vyriausio amžiaus (50-90 m.) tiriamųjų, palyginti su jaunesniais, labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant bylą dalyvautų ir visuomeniniai teisėjai.

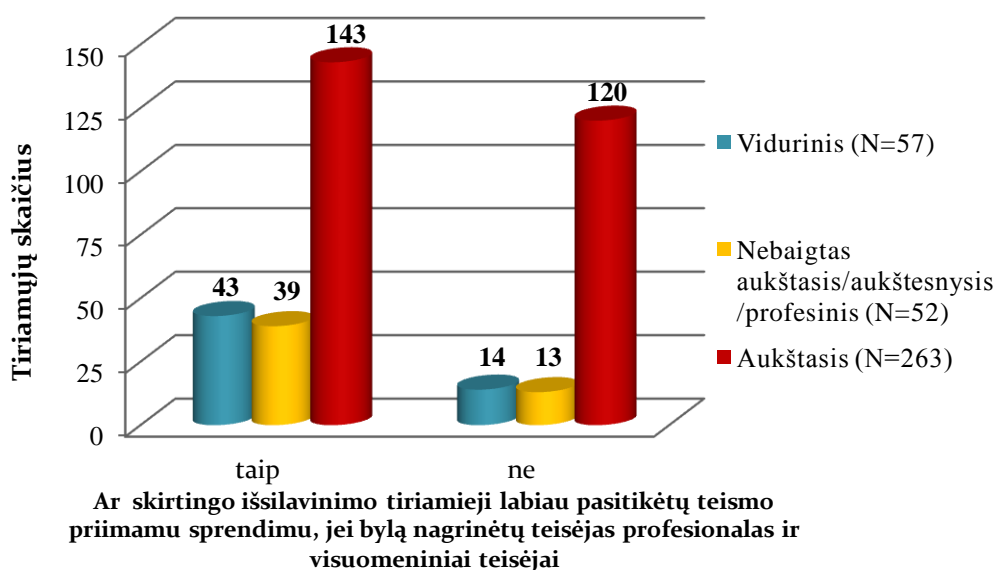
Toliau palyginome, ar skirtingą šeimyninę padėtį užimantys tiramieji labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai (žr. 28 pav.).

28 pav. Skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu jų būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad jeigu būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, teismo priimamu sprendimu labiau pasitikėtų 56,2 proc. nevedusių, 62,1 proc. vedusių (ištekęjusių) ir 62,1 proc. išsiskyrusių ar kitą šeimyninę padėtį turinčių tiriamųjų (šie skirtumai statistiškai nereikšmingi, $\chi^2 = 1,123$, $p = 0,570$).

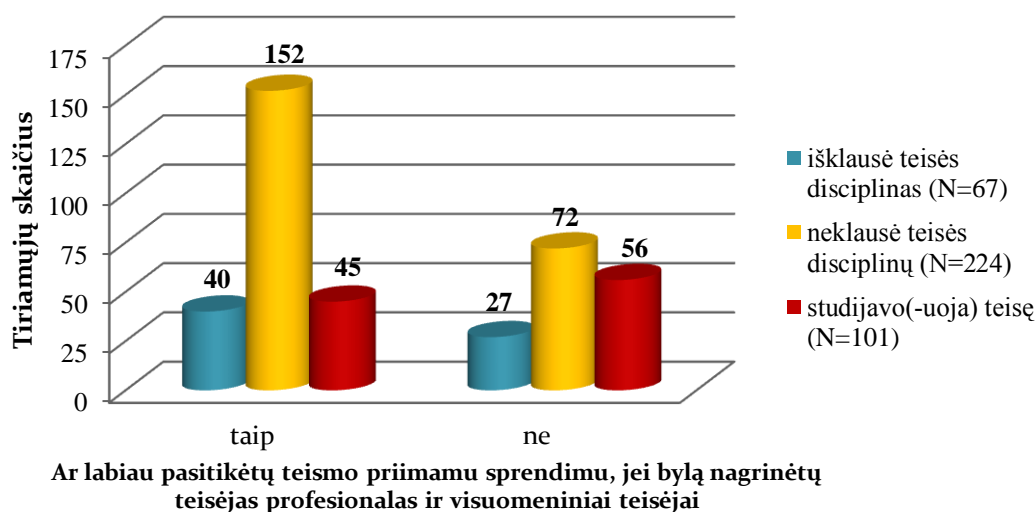
Taip pat tikrinome, ar skirtingą išsilavinimą turintys tiriamieji labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai (žr. 29 pav.).

29 pav. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu jų būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

Kaip matyti iš 29 paveiksle pateiktų duomenų, 75,4 proc. tiriamųjų, turinčių vidurinį išsilavinimą, 75,0 proc. – turinčių nebaigtą aukštąjį ar aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą ir 54,4 proc. – turinčių aukštąjį išsilavinimą, labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai. Palyginus skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų pasitikėjimo teismo sprendimu vertinimus, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 14,028$, $p < 0,01$): vidurinį ir nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su įgijusiais aukštąjį išsilavinimą, daug labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu visuomeniniai teisėjai dalyvautų bylos nagrinėjime.

Toliau nagrinėjome tiriamųjų turimų teisinių žinių ir pasitikėjimo teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, sąsajas (žr. 30 pav.).

30 pav. Tiriamųjų turimos teisinės žinios ir jų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai

Nustatyta, kad tiriamųjų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, reikšmingai susijęs su jų turimomis teisinėmis žiniomis. Pavyzdžiui, tik 44,6 proc. teisę studijavusių (-ujančių) tiriamųjų nurodė, kad jie labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai. Tuo tarpu tarp tų tiriamųjų, kurie išklausė tik atskiras teisės disciplinas arba tų, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, labiau pasitikinčiųjų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, buvo daug daugiau – atitinkamai 59,7 proc. ir 67,9 proc. (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 15,832$, $p < 0,001$). Kaip matome, daugiausiai tiriamųjų, kurie labiau pasitikėtų teismo priimamu

sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, neišklausė jokių teisės disciplinų (t.y. galima manyti, kad jie neturi jokių teisinių žinių).

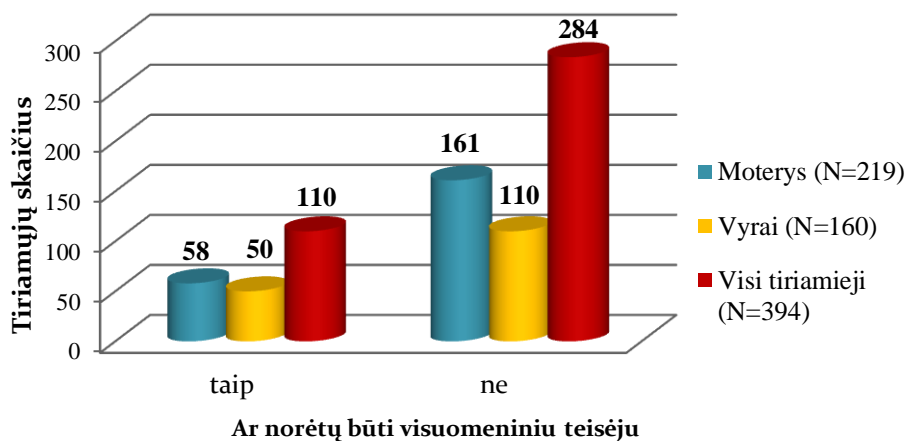
Galiausiai, analizavome tiriamųjų domėjimosi teisinio pobūdžio informacija ir pasitikėjimo teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, sąsajas (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Tiriamųjų domėjimasis teisinio pobūdžio informacija ir pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai

Teisinės informacijos šaltinis		Ar tiriamieji labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jei bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai	
		Taip	Ne
Spauda	domisi	138 (60,5%)	90 (39,5%)
	nesidomi	99 (60,4%)	65 (39,6%)
Internetas	domisi	142 (59,7%)	96 (40,3%)
	nesidomi	95 (61,7%)	59 (38,3%)
Televizijos laidos	domisi	183 (64%)	103 (36%)
	nesidomi	54 (50,9%)	52 (49,1%)
Radijo laidos	domisi	98 (59,8%)	66 (40,2%)
	nesidomi	139 (61%)	89 (39%)

Gauti rezultatai parodė, kad tie tiriamieji, kurie domisi teisinio pobūdžio televizijos laidomis, palyginti su tais, kurie jomis nesidomi, daug labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu (atitinkamai 64,0 proc. ir 50,9 proc.), jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 5,503$, $p < 0,05$). Palyginus tiriamųjų domėjimąsi kitais teisinės informacijos šaltiniais ir jų galimą didesnę pasitikėjimą teismo priimamu sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Kitaip tariant, tiriamųjų, kurie domisi teisine informacija spaudoje ir internete, taip pat klausosi teisinės tematikos radijo laidų, galimas didesnis pasitikėjimas teismo sprendimu yra panašus į tų, kurie tokio pobūdžio informacija nesidomi.

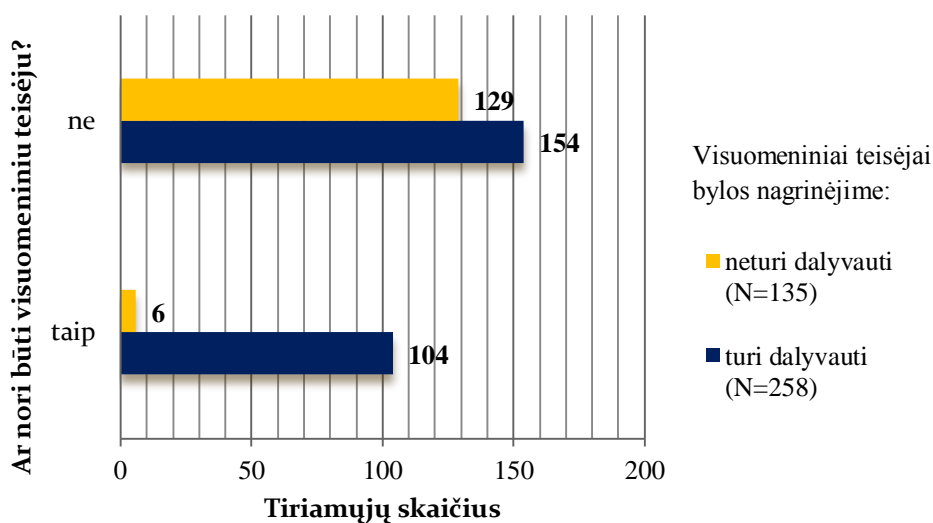
Po to tiriamųjų prašėme nurodyti, ar jie patys norėtų būti visuomeniniu teisėju. Šie tiriamųjų atsakymai pateikiami 31-ame paveiksle.

31 pav. Ar tiriamieji norėtų būti visuomeniniu teisėju

Kaip liudija gauti rezultatai, tik šiek tiek daugiau kaip ketvirtadalis (27,9 proc.) tiriamųjų išreiškė norą būti visuomeniniu teisėju. Palyginus skirtingos lyties tiriamųjų atsakymus, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta ($\chi^2 = 1,031$, $p = 0,310$): 26,5 proc. moterų ir 31,3 proc. vyrų nurodė, kad jie norėtų būti visuomeniniu teisėju.

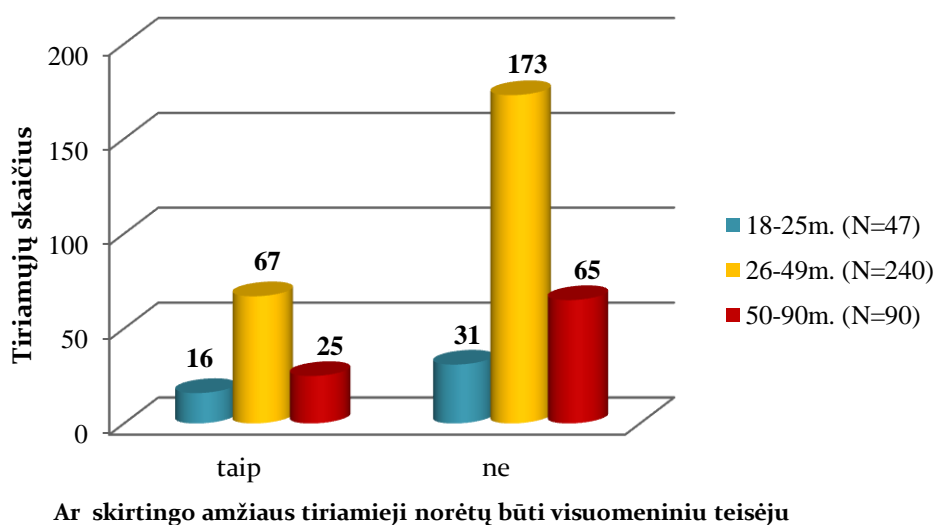
Kadangi net 65,6 proc. tiriamųjų išreiškė norą, kad jų būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai (žr. 21 pav.), palyginome tiriamųjų noro būti visuomeniniu teisėju ir jų pageidavimą, kad bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, sąsajas (žr. 32 pav.).

32 pav. Tiriamųjų pageidavimas, kad bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, ir jų noras būti visuomeniniu teisėju

Gauti rezultatai atskleidė, kad iš 258 tiriamųjų, kurie nurodė, jog bylos nagrinėjime turėtų dalyvauti visuomeniniai teisėjai, 104 (40,3 proc.) patys sutiktų būti visuomeniniu teisėju. Tuo tarpu iš 135 tiriamųjų, manančių, kad bylos nagrinėjime visuomeniniai teisėjai nereikalingi, tik 6 (4,4 proc.) nurodė, kad norėtų būti visuomeniniu teisėju. Nustatyta, kad šis tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju statistiškai reikšmingai susijęs su jų nuomone apie tai, ar bylos nagrinėjime turėtų dalyvauti visuomeniniai teisėjai ($\chi^2 = 56,562$, $p < 0,001$). Kitaip tariant, tiriamieji, manantys, kad visuomeninių teisėjų dalyvavimas bylos nagrinėjime nėra būtinas, (palyginti su tais, kurie norėtų, jog visuomeniniai teisėjai dalyvautų nagrinėjant bylą) daug rečiau išreiškė norą būti visuomeniniu teisėju. Kartu reikia pažymėti, kad tik mažiau nei pusė tiriamųjų, manančių, jog visuomeniniai teisėjai turėtų dalyvauti bylos nagrinėjime, patys sutiktų būti visuomeniniu teisėju.

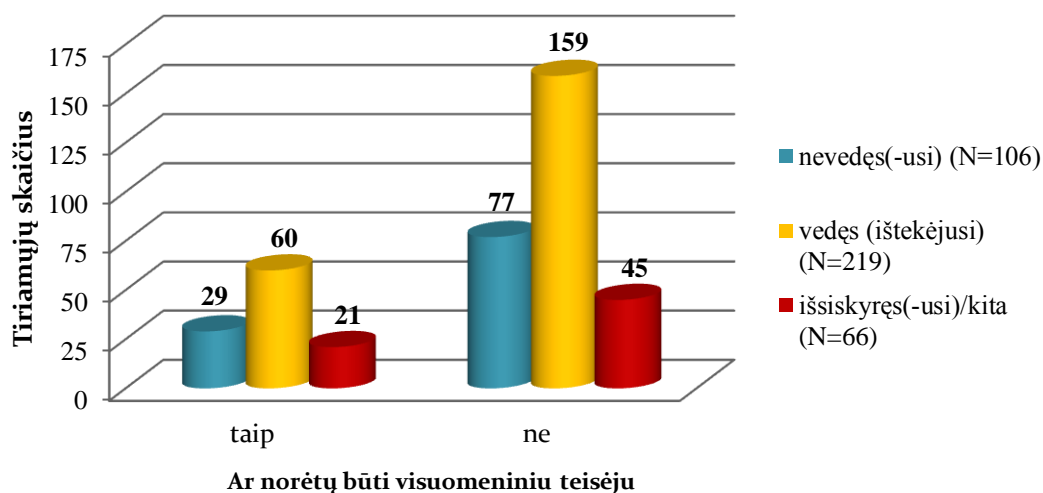
Taip pat nagrinėjome tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju, atsižvelgdami į jų amžių (žr. 33 pav.).

33 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju

Kaip matyti iš 33-ame paveiksle pateiktų duomenų, 34,0 proc. 18-25 m. amžiaus tiriamųjų, 27,9 proc. – 26-49 m. amžiaus ir 27,8 proc. 50-90 m. amžiaus tiriamųjų norėtų būti visuomeniniu teisėju (šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 0,765$, $p = 0,682$). Taigi gauti rezultatai parodė, kad tiriamųjų išreikštas noras būti visuomeniniu teisėju skirtingo amžiaus grupėse yra panašus.

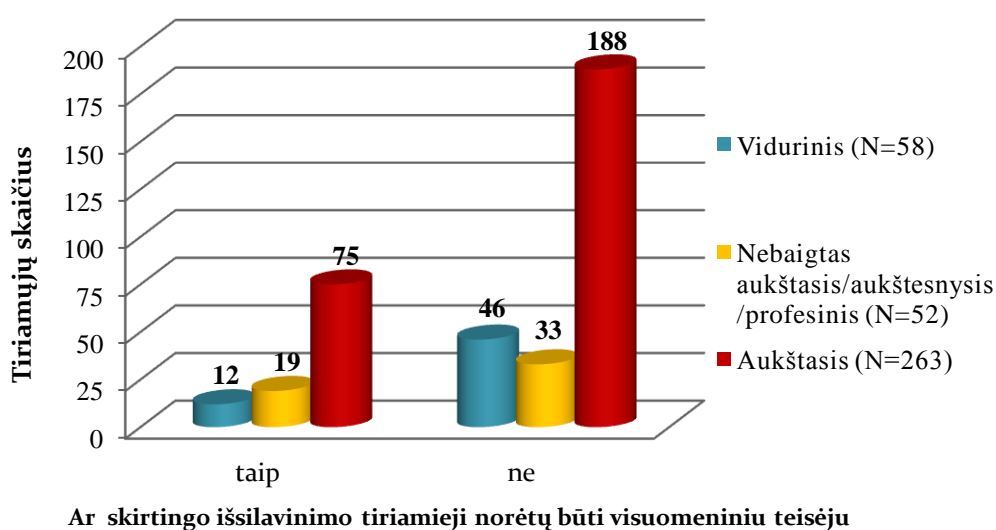
Toliau analizavome skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju (žr. 34 pav.).

34 pav. Skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju

Gautų duomenų analizė atskleidė, kad tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju nėra reikšmingai susijęs su jų šeimynine padėtimi ($\chi^2 = 0,533$, $p = 0,766$): skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju yra panašus (būti visuomeniniu teisėju išreiškė norą 27,4 proc. nevedusių, 27,4 proc. – vedusių (ištekęsusių) ir 31,8 proc. – išsiskyrusių ar kitokią šeimyninę patirtį turinčių tiriamųjų).

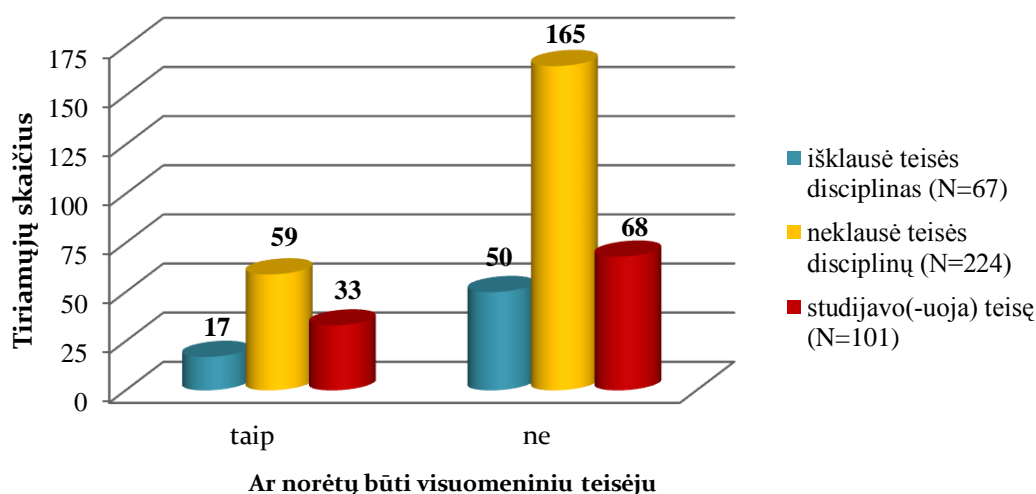
Lygindami tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju, atsižvelgėme į jų turimą išsilavinimą (žr. 35 pav.).

35 pav. Skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju

Tyrimo rezultatai rodo, kad vidurinę išsilavinimą turintys tiriamieji rečiausiai išreiškė norą būti visuomeniniu teisėju (tik 20,7 proc.). Tačiau palyginę vidurinę ir nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį (36,5 proc.), taip pat aukštąjį išsilavinimą (28,5 proc.) turinčių tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatėme ($\chi^2 = 3,390$, $p = 0,184$).

Lygindami tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju, taip pat atsižvelgėme ir į jų sukauptas teisinės žinias. Šie tiriamųjų rezultatai pateikti 36-ame paveiksle.

36 pav. Tiriamųjų sukauptos teisinės žinios ir jų noras būti visuomeniniu teisėju

Gauti rezultatai atskleidė, kad visuomeniniu teisėju norėtų būti 32,7 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų, 25,4 proc. tiriamųjų, išklausiusių atskiras teisės disciplinas, ir 26,3 proc. jokių teisės disciplinų neįsklausiusių tiriamųjų (tačiau šie skirtumai statistiškai nereikšmingi, $\chi^2 = 1,630$, $p = 0,443$).

Galiausiai, analizavome tiriamųjų norą būti visuomeniniu teisėju ir jų domėjimosi teisinio pobūdžio informacija sąsajas (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju ir jų domėjimasis teisinio pobūdžio informacija

Teisinės informacijos šaltinis		Ar tiriamasis nori būti visuomeniniu teisėju	
		Taip	Ne
Spauda	domisi	76 (33,3%)	152 (66,7%)
	nesidomi	33 (20,1%)	131 (79,9%)
Internetas	domisi	81 (33,9%)	158 (66,1%)
	nesidomi	28 (18,2%)	126 (81,8%)
Televizijos laidos	domisi	89 (31,1%)	197 (68,9%)

	nesidomi	20 (18,9%)	86 (81,1%)
Radio laidos	domisi	55 (33,5%)	109 (66,5%)
	nesidomi	54 (23,7%)	174 (76,3%)

Palyginę skirtingą tiriamųjų domėjimąsi teisinio pobūdžio informacija ir jų norą būti visuomeniniu teisėju, nustatėme šiuos statistiškai reikšmingus skirtumus: tiriamųjų noras būti visuomeniniu teisėju reikšmingai skyrėsi priklausomai nuo jų domėjimosi teisinio pobūdžio spauda ($\chi^2 = 8,294$, $p < 0,01$), teisinio pobūdžio informacija internete ($\chi^2 = 11,531$, $p \leq 0,001$), teisinio pobūdžio televizijos laidomis ($\chi^2 = 5,782$, $p < 0,05$), taip pat domėjimosi teisinio pobūdžio radijo laidomis ($\chi^2 = 4,612$, $p < 0,05$). Kitaip tariant, tyrimo rezultatai parodė, kad asmenys, kurie daug daugiau domisi teisinio pobūdžio spauda ir atitinkama informacija internete, daug dažniau žiūri teisinio pobūdžio televizijos laidas ir klausosi atitinkamų radijo laidų (palyginti su tais, kurie nesidomi teisinio pobūdžio informacija), žymiai dažniau išreiškė norą būti visuomeniniu teisėju.

Apibendrinant tiriamųjų išsakytą nuomonę apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime, galima pasakyti, kad visuomeninių teisėjų dalyvavimui dažniausiai pritaria 50-90 metų amžiaus, turintys vidurinį, nebaigtą aukštąjį ar aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą asmenys, kurie nėra išklause jokių teisės disciplinų arba kurie išklause tik atskiras teisės disciplinas, taip pat asmenys, besidomintys teisinio pobūdžio televizijos laidomis. Visi šie tiriamieji, palyginti su jaunesnio amžiaus asmenimis, turinčiais aukštąjį išsilavinimą ir studijavusiais (-uojančiais) teisę, taip pat labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai.

Įdomu tai, kad net 65,6 proc. tiriamųjų norėtų, jog būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, o 60,6 proc. tiriamųjų labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, tačiau tik 27,9 proc. tiriamųjų pažymėjo, kad jie patys norėtų būti visuomeniniu teisėju. Paaiškėjo, kad ne visi asmenys, kurie mano, jog bylos nagrinėjime turėtų dalyvauti visuomeniniai teisėjai, sutiktų būti visuomeniniu teisėju (tokių buvo tik 40,3 proc.). Be to, nustatyta, kad noras būti visuomeniniu teisėju, nesusijęs su asmens lytimi, amžiumi, šeimynine padėtimi, išsilavinimu, turimomis teisės žiniomis (nors, kaip jau buvo minėta, 50-90 m. amžiaus asmenys, taip pat turintys žemesnį nei aukštąjį išsilavinimą, išklause tik atskiras teisės disciplinas ar neišklause jokių teisės disciplinų, daug dažniau išreiškė norą, kad bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai, tačiau patys nesutiktų jais tapti). Kita vertus, noras būti visuomeniniu teisėju yra reikšmingai susijęs su tiriamųjų domėjimusi teisinio pobūdžio informacija: asmenys, kurie

domisi teisinio pobūdžio informacija spaudoje ir internete, žiūri teisinio pobūdžio televizijos laidas ir klausosi šios tematikos radijo laidų, palyginti su nesidominčiais teisinio pobūdžio informacija, daug dažniau išreiškė norą būti visuomeniniais teisėjais. Tokie tiriamųjų nuomonės skirtumai gali būti susiję su tuo, kad asmenys, besidomintys teisinio pobūdžio informacija, turi daugiau žinių apie visuomeninius teisėjus (pvz., nesidomintys teisinio pobūdžio informacija asmenys galėjo apskritai nieko nežinoti apie visuomeninius teisėjus, todėl jie ir nurodė, kad nenorėtų jais būti).

5. Tiriamųjų elgesio apibūdinimas naudojant įvairias klausimyno skales

Kaip jau minėjome, „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno teiginiai buvo suskirstyti į penkias skales: 1) „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“; 2) „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“; 3) „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“; 4) „Teisėjų elgesio vertinimo“; 5) „Neigiamo požiūrio“. Analizuodami gautus rezultatus visų pirma apskaičiavome išskirtų skalių vertinimų vidurkius (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimo vidurkiai

Skalė	Minimalus vertinimas	Maksimalus vertinimas	Vertinimo vidurkis	Standartinis nuokrypis
Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams	1	7	5,18	1,456
Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis	1	7	6,18	0,907
Policijos pareigūnų elgesio vertinimo	1	7	4,29	1,256
Teisėjų elgesio vertinimo	1	7	5,23	1,281
Neigiamo požiūrio	1	7	3,96	1,405

Gauti rezultatai rodo, kad žmonės pasitiki teisėsaugos institucijomis (pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis skalės vertinimo vidurkis – 6,18) ir prirėkęs kreiptųsi į policiją ar teismus arba sutiktų bendradarbiauti su pareigūnais. Kadangi šioje skalėje vertinamas pasitikėjimas policija ir teismais, apskaičiavome pasitikėjimo šiomis institucijomis vidurkius (atitinkamai 6,22 ir 6,14). Palyginus pasitikėjimo policija ir teismais tiriamųjų vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas nenustatytas ($U = 73017,50$ $p = 0,062$, taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tačiau matyti tendencija, kad tiriamieji linkę labiau pasitikėti ir

bendradarbiauti su policija (pvz., pranešti apie įvykdytus nusikaltimus ir padėti juos išaiškinti), nei kreiptis į teismus (pvz., kai susiduria su sudėtinga teisinio pobūdžio problema).

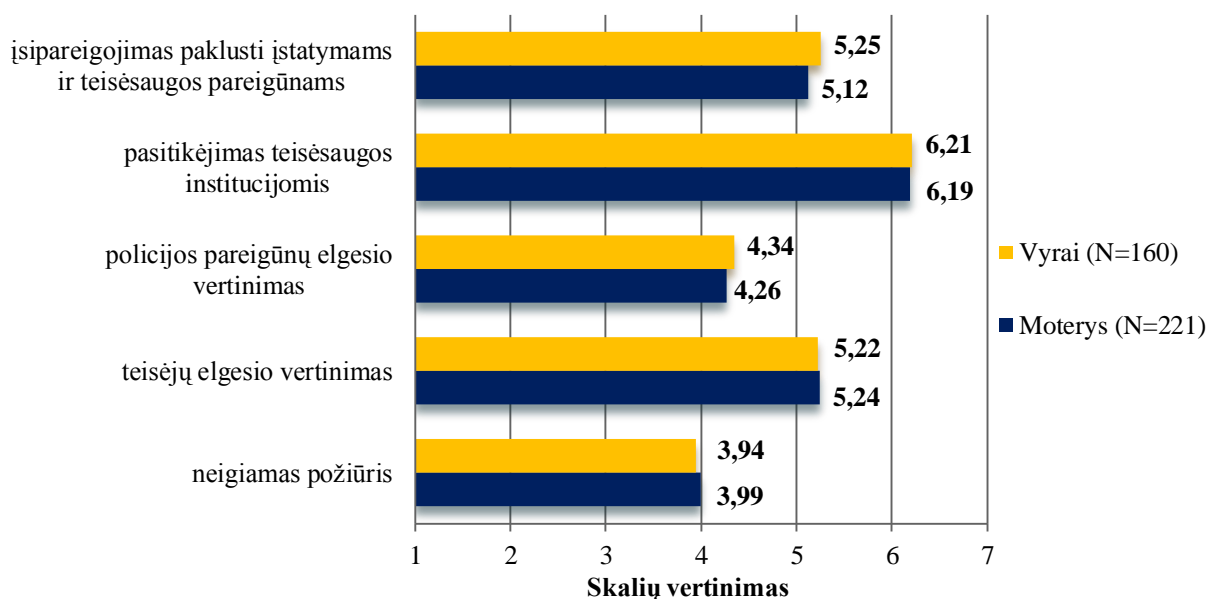
Be to, tiriamieji yra daugiau ar mažiau išsipareigoję laikytis įstatymų ir paklusti teisėsaugos pareigūnams (skalės vertinimo vidurkis 5,18), nors jų elgesį (ypač policijos pareigūnų), vertina tik kaip iš dalies teisingą (t.y., mano, kad šie pareigūnai ne visada elgiasi sąžiningai ir pagarbiai, neretai nesilaiko įstatymuose numatytų taisyklių arba negina žmonių teisių). Kartu reikia pažymėti, kad tiriamieji teisėjų elgesį, palyginti su policijos pareigūnų, vertina kaip labiau teisingą (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $U = 44868,50$ $p < 0,001$, taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Taigi apklausti tiriamieji mano, kad teisėjai, palyginti su policijos pareigūnais, savo darbe labiau laikosi įstatymų numatytų taisyklių, su žmonėmis elgiasi mandagiau ir pagarbiau, labiau stengiasi priimti teisingus sprendimus ir pan.

„Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimo vidurkis yra 3,96, o tai reiškia, kad tiriamųjų požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra neutralus arba minimaliai teigiamas, bet ne neigiamas.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė statistiškai reikšmingą policijos pareigūnų ir teisėjų elgesio vertinimo ryšį ($r = 0,613$, $p < 0,001$, skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, jeigu tiriamieji policijos pareigūnų elgesį vertina kaip teisingą / neteisingą, jie yra linkę panašiai vertinti ir teisėjų elgesį. Vadinasi, ankstesnė tiriamųjų susidūrimo su teisėsaugos pareigūnais patirtis (o dažniausiai žmonės iš pradžių susiduria su policijos pareigūnais) gali turėti įtakos vėlesniems jų ir teisėsaugos pareigūnų santykiams.

5.1. Moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimas

Iš pradžių palyginome, ar skiriasi moterų ir vyrų „Žmonių požiūris į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimas (žr. 37 pav.).

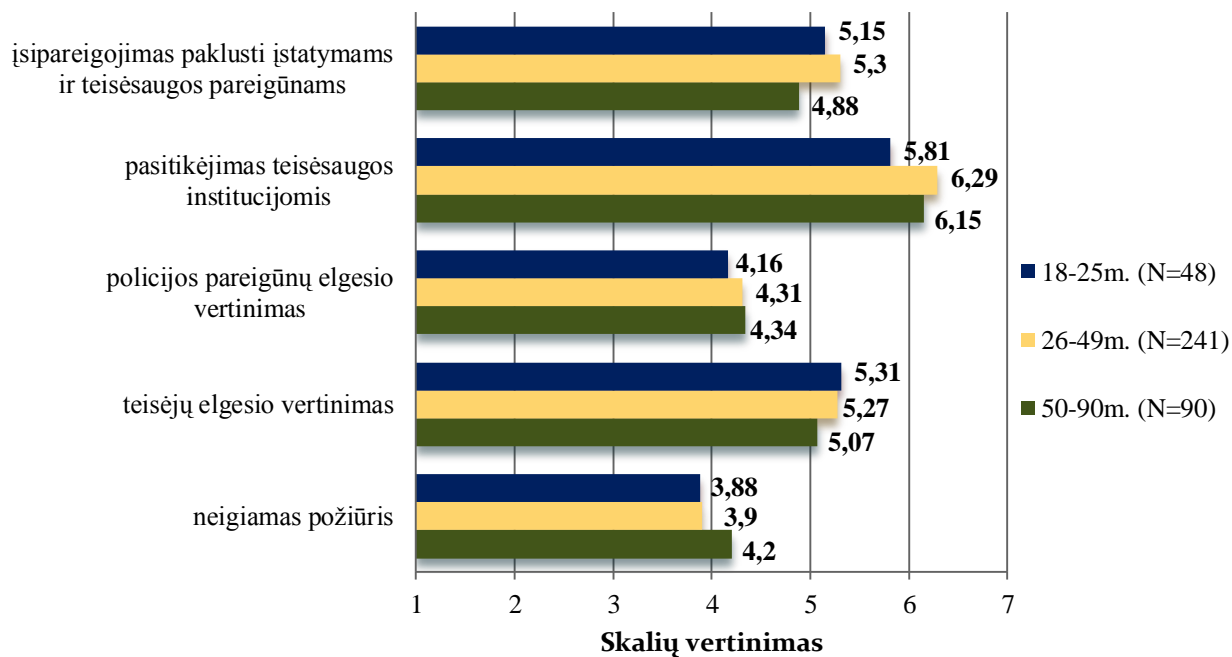

37 pav. Moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus): gauti rezultatai rodo, kad moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimai yra panašūs. Kartu galima matyti tendenciją, kad vyrai, palyginti su moterimis, yra linkę labiau įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams.

5.2. Skirtingo amžiaus tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

Toliau lyginome, ar skiriasi skirtingo amžiaus grupių (18-25 m., 26-49 m., 50-90 m.) tiriamųjų „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimas (žr. 38 pav.).

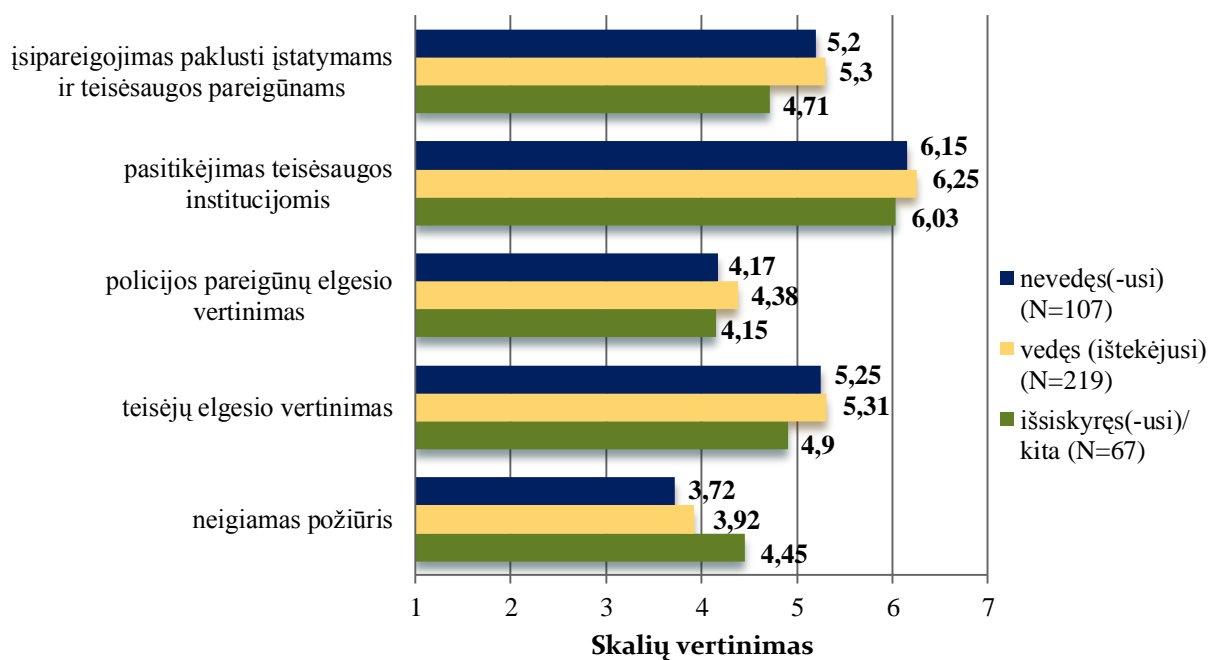
38 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas tik lyginant „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ skalės vidurkius ($H = 11,887$, $p < 0,01$, taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus), t.y. 26-49 m. amžiaus tiriamieji, palyginti su 18-25 m. ir 50-90 m. amžiaus asmenimis, yra linkę labiausiai pasitikėti teisėsaugos institucijomis, tuo tarpu 18-25 metų asmenys – mažiausiai. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė tokias tendencijas: a) 26-49 metų asmenys, palyginti su kitų grupių tiriamaisiais, labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos

pareigūnams; b) 18-25 metų asmenys, palyginti su kitų grupių tiriamaisiais, policijos pareigūnų elgesį linkę vertinti kaip mažiau teisingą; c) vyriausio amžiaus asmenų (50-90 m.) požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra neigiamiausias, jie mažiausiai iš visų grupių įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat mano, kad teisėjų elgesys mažiausiai atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus (visais atvejais šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Tokie tiriamųjų vertinimai leidžia paaiškinti, kodėl 50-90 metų amžiaus asmenys, palyginti su jaunesniais, dažniausiai nori, kad jų bylos nagrinėjime dalyvautų ir visuomeniniai teisėjai.

5.3. Skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

Palyginome tiriamųjų „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimus, atsižvelgdami į jų šeimyninę padėtį (žr. 39 pav.).

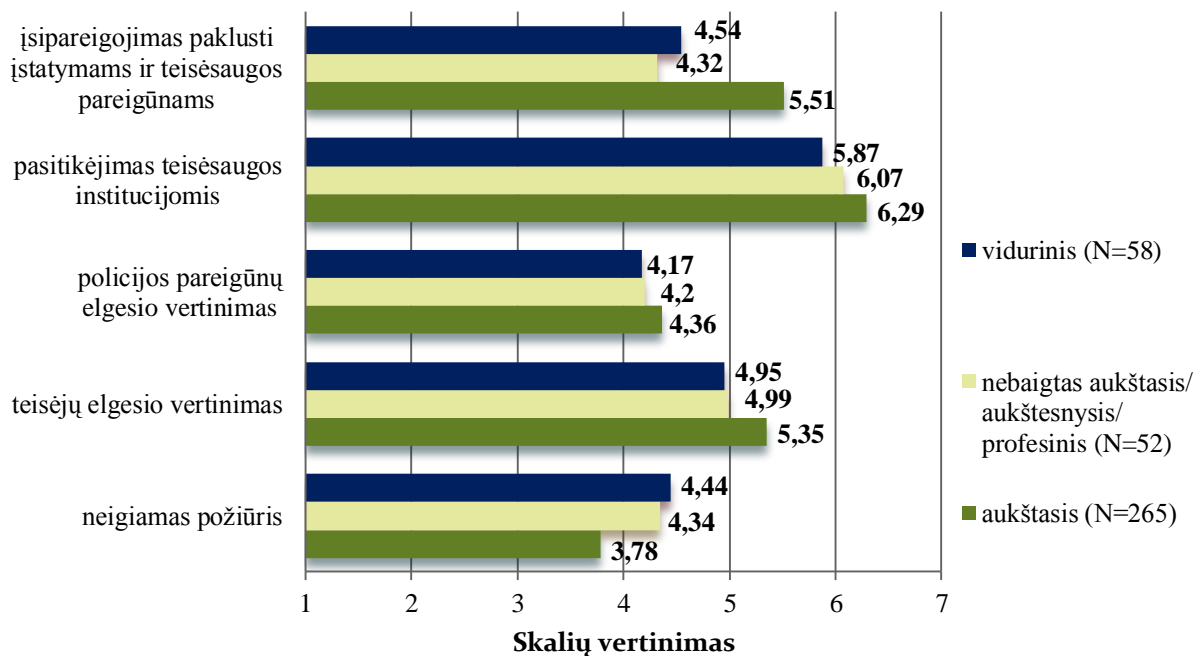
39 pav. Tiriamųjų šeimyninė padėtis ir klausimyno skalių vertinimas

Išnagrinėjus skirtingą šeimyninę padėtį užimančių tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($H = 7,178, p < 0,05$) bei „Neigiamo požiūrio“ ($H = 10,552, p < 0,01$) skalių vertinimo vidurkius (taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Gauti rezultatai parodė, kad išsiskyre (-usios) ar kitokią šeimyninę padėtį (pvz., našlys (-ė)) turintys tiriamieji, palyginti su vedusiais (ištekęjusiomis) ir nevedusiais (-iomis), daug mažiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat turi labiausiai neigiamą požiūrį į įstatymus ir

teisėsaugos pareigūnus (t.y. mano, kad teisėsaugos pareigūnai yra korumpuoti, piktnaudžiauja turima valdžia ir pan.). Be to, išsiskyre (-usios) ar kitokią šeimyninę padėtį turintys tiriamieji, palyginti su kitais asmenimis, mažiau pasitiki teisėsaugos institucijomis ir yra linkę vertinti tiek teisėjų, tiek policijos pareigūnų elgesį kaip mažiau teisingą (t.y. mano, kad pareigūnai elgiasi nesąžiningai, ne visada laikosi įstatymų nustatytų taisyklių, nesistengia priimti teisingų sprendimų ir pan.) (tačiau šiais atvejais statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta).

5.4. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

Toliau analizavome skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimus (žr. 40 pav.).

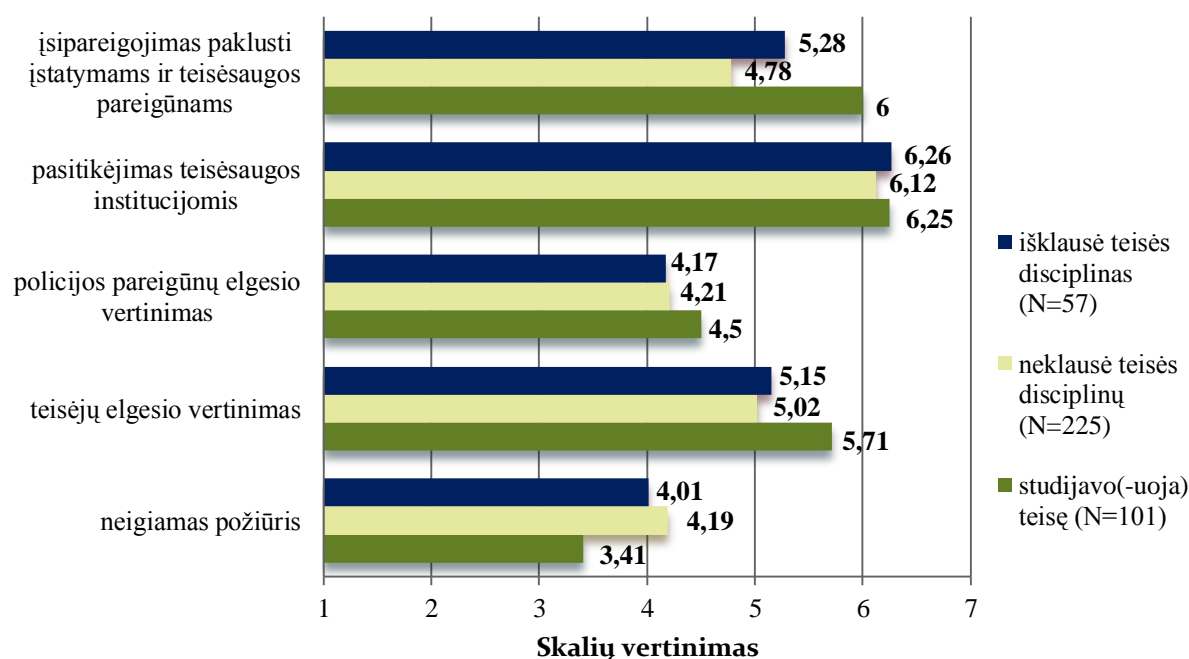
40 pav. Skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

Palyginus skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, nustatėme šiuos statistiškai reikšmingus skirtumus: skyrėsi „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($H = 42,857$ $p < 0,001$), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ($H = 7,788$, $p < 0,05$) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkiai ($H = 14,636$, $p < 0,01$; visais atvejais taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai rodo, kad aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia labiausiai palankų požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t.y. mano, pareigūnai nėra korumpuoti, gina

žmonių teises, interesus ir pan.). Kadangi aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys mano, kad teisėjai stengiasi priimti teisingus sprendimus, laikosi įstatymuose nustatytų taisyklių ir pan., galbūt todėl jie skeptiškiau vertina visuomeninių teisėjų dalyvavimo bylos nagrinėjime naudą (t.y. nemano, kad būtų galima labiau pasitikėti teismo priimamu sprendimu, jei nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai). Palyginus kitų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenumatyta, tačiau galima pastebėti, kad aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų elgesį kaip teisingesnį.

5.5. Tiriamųjų teisinės žinios, domėjimasis teisinio pobūdžio informacija ir klausimyno skalių vertinimas

Taip pat nagrinėjome, ar teisės studijos ir teisės disciplinų išklausymas yra susijęs su tiriamųjų klausimyno skalių vertinimu (žr. 41 pav.).

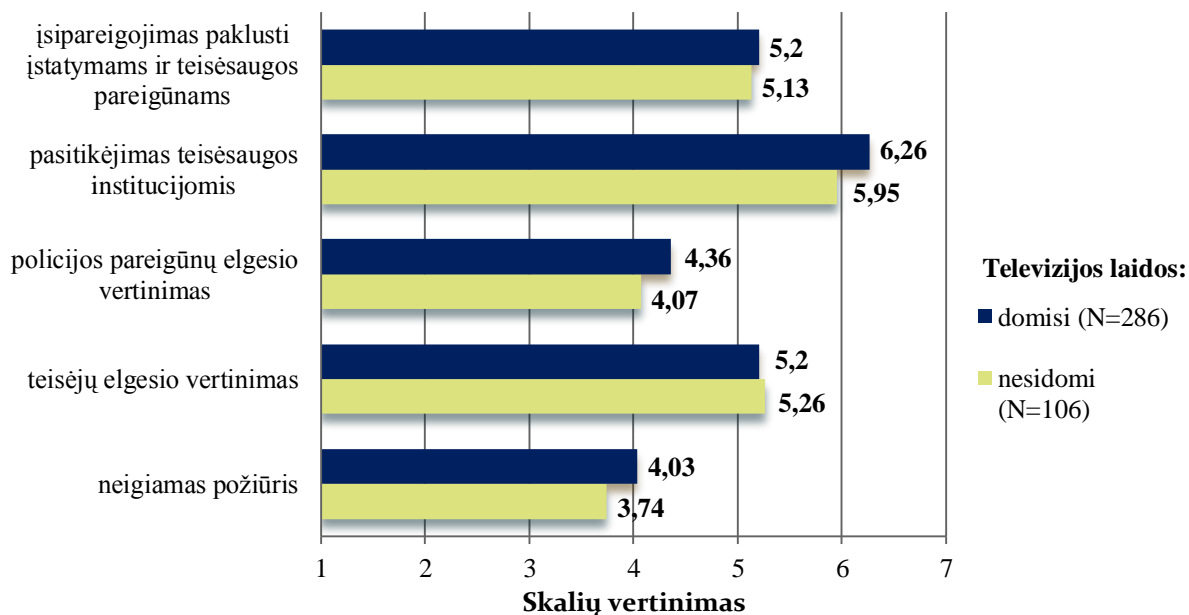

41 pav. Tiriamųjų teisinės žinios ir klausimyno skalių vertinimas

Gauti rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi šių skalių vertinimai: 1) „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($H = 54,334$, $p < 0,001$); 2) „Teisėjų elgesio vertinimo“ ($H = 21,859$, $p < 0,001$); 3) „Neigiamo požiūrio“ ($H = 22,322$, $p < 0,001$; visais atvejais taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Nustatyta, kad studijavusieji ar studijuojantys teisę tiriamieji (palyginti su tais, kurie išklausė tik atskiras teisės disciplinas ar kurie neišklausė jokių teisės disciplinų) daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir

teisėsaugos pareigūnams, mano, kad teisėjų elgesys daug labiau atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia žymiai palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t.y. mano, kad pareigūnai nėra korumpuoti, nepiktinaudžiauja turima valdžia ir pan.). Kita vertus, tyrimo rezultatai rodo, kad jokių teisės disciplinų neišklausiusių tiriamųjų, palyginti su kitais asmenimis, požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra labiausiai neigiamas, be to, jie linkę mažiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis, taip pat mažiausiai įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams.

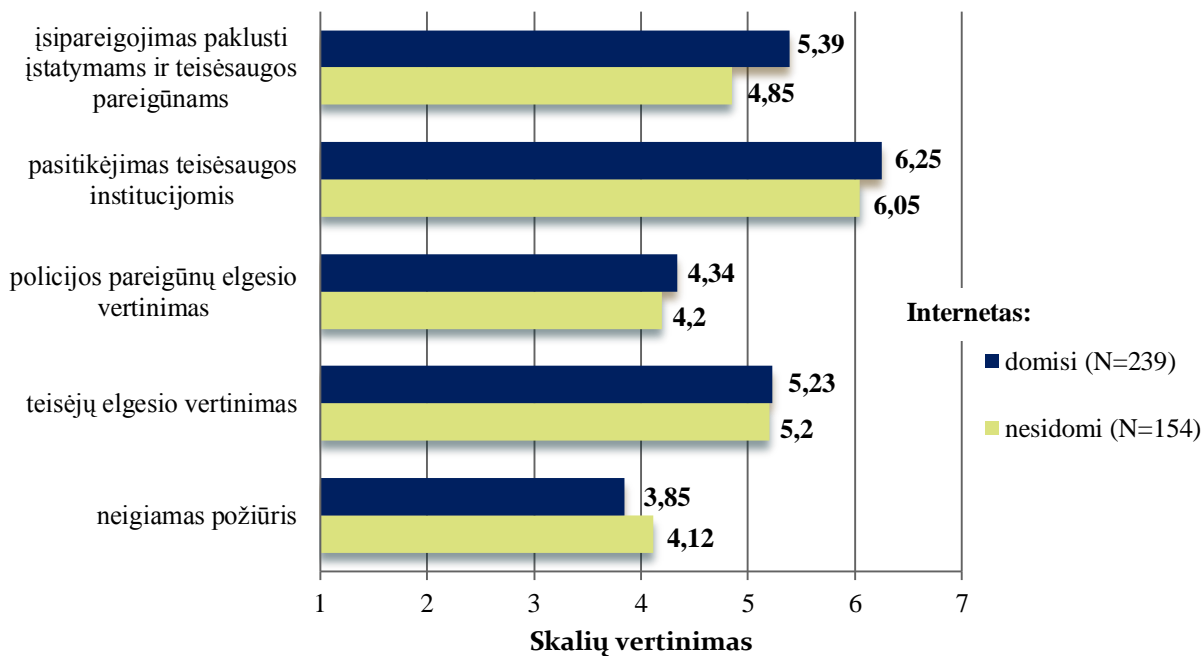
Kadangi gauti rezultatai rodo, kad gana daug tiriamųjų domisi teisinės tematikos televizijos laidomis arba ieško teisinės informacijos internete, toliau pristatysime, kaip domėjimasis minėtomis televizijos laidomis ir teisinės informacijos paieška internete yra susijusi su tiriamųjų klausimyno skalių vertinimu (žr. 42 ir 43 pav.).

42 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos televizijos laidomis ir klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus besidominčių / nesidominčių teisinės tematikos televizijos laidomis tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ ($U = 12273,50$, $p < 0,01$), „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“ ($U = 12766,50$, $p \leq 0,01$) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkius ($U = 13144,50$, $p < 0,05$; visais atvejais taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tyrimo rezultatai rodo, kad tiriamieji, besidomintys teisinės tematikos televizijos laidomis, palyginti su tais, kurie tokių laidų nežiūri, daug labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, vertina policijos pareigūnų elgesį kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, tačiau jų

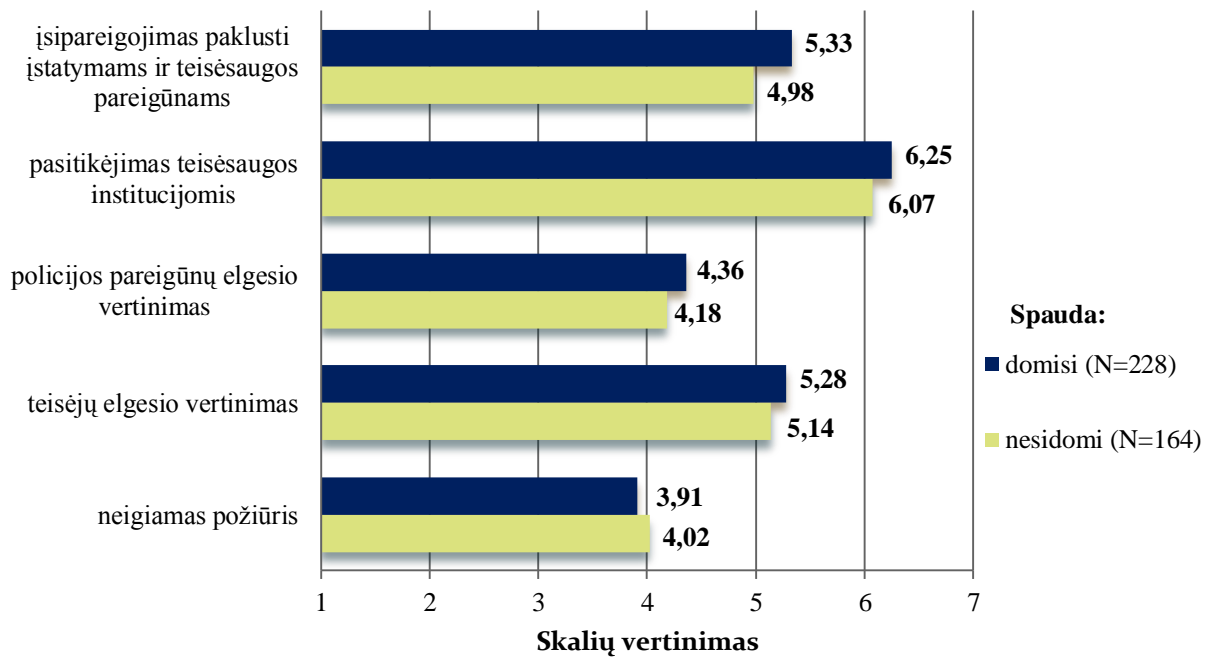
išreiškiamas požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra labiau neigiamas (peržengia skalės vidurį ir artėja prie neigiamo poliaus).

43 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija internete ir klausimyno skalių vertinimas

Kitas svarbus teisinės tematikos informacijos šaltinis – internetas. Tyrimo rezultatai parodė, kad šiuo atveju statistiškai reikšmingai skiriasi „Išsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($U = 14187,50$, $p < 0,001$) ir „Neigiamo požiūrio“ ($U = 16297,50$, $p \leq 0,05$) skalės vertinimų vidurkiai (taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad tie tiriamieji, kurie domisi teisinės tematikos informacija internete, palyginti su nesidominčiais, yra linkę daug labiau išsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Be to, asmenys, kurie domisi teisinės tematikos informacija internete, palyginti su nesidominčiais, yra linkę labiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų elgesį kaip šiek tiek teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

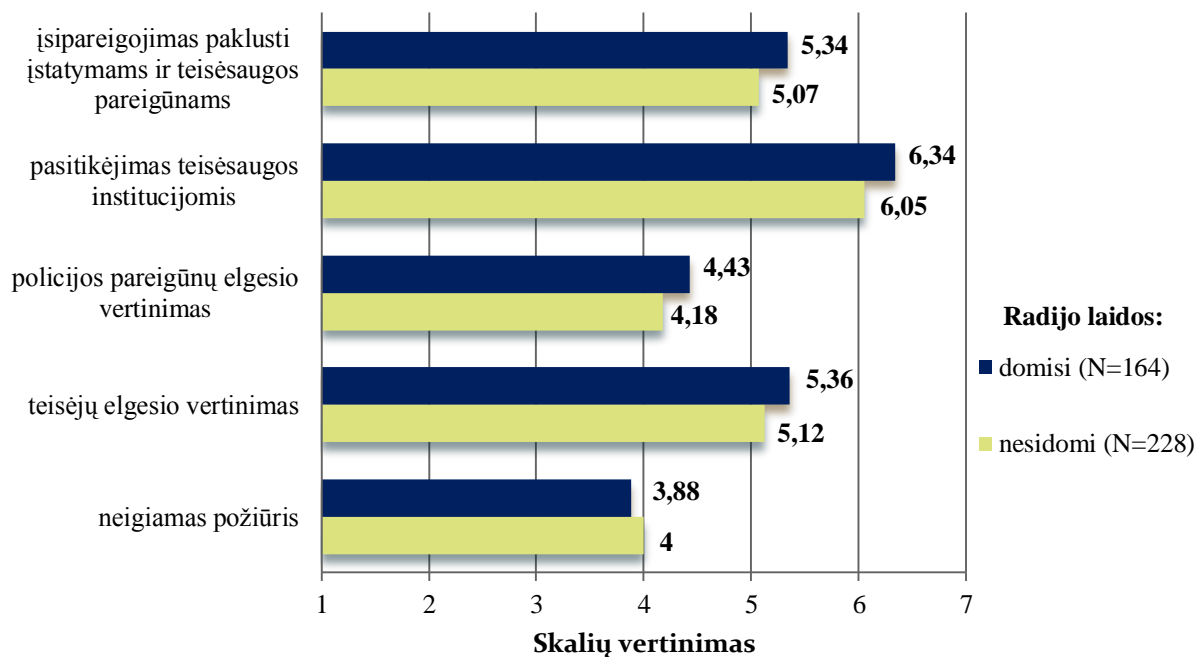
Taip pat lyginome, kaip tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas yra susijęs su jų domėjimusi spaudoje ir radijo laidose pateikiama teisinio pobūdžio informacija (žr. 44-45 pav.).

44 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos spauda ir klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus besidominčių / nesidominčių teisinės tematikos spauda tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Išsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($U = 15756,0$, $p < 0,01$) ir „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ skalės vertinimų vidurkius ($U = 16105,0$, $p < 0,05$; taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji, besidomintys teisinės tematikos spauda, palyginti su tais, kurie tokio pobūdžio informacija nesidomi, yra linkę daug labiau išsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat daug labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis. Be to, nustatyta, kad asmenys, kurie domisi teisinės tematikos informacija spaudoje, palyginti su nesidominčiais, tiek policijos pareigūnų, tiek teisėjų elgesį linkę vertinti kaip labiau teisingą ir išreiškia šiek tiek palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

Galiausiai, palyginome tiriamųjų domėjimosi teisinio pobūdžio radijo laidomis ir klausimyno skalių vertinimo sąsajas (žr. 45 pav.).

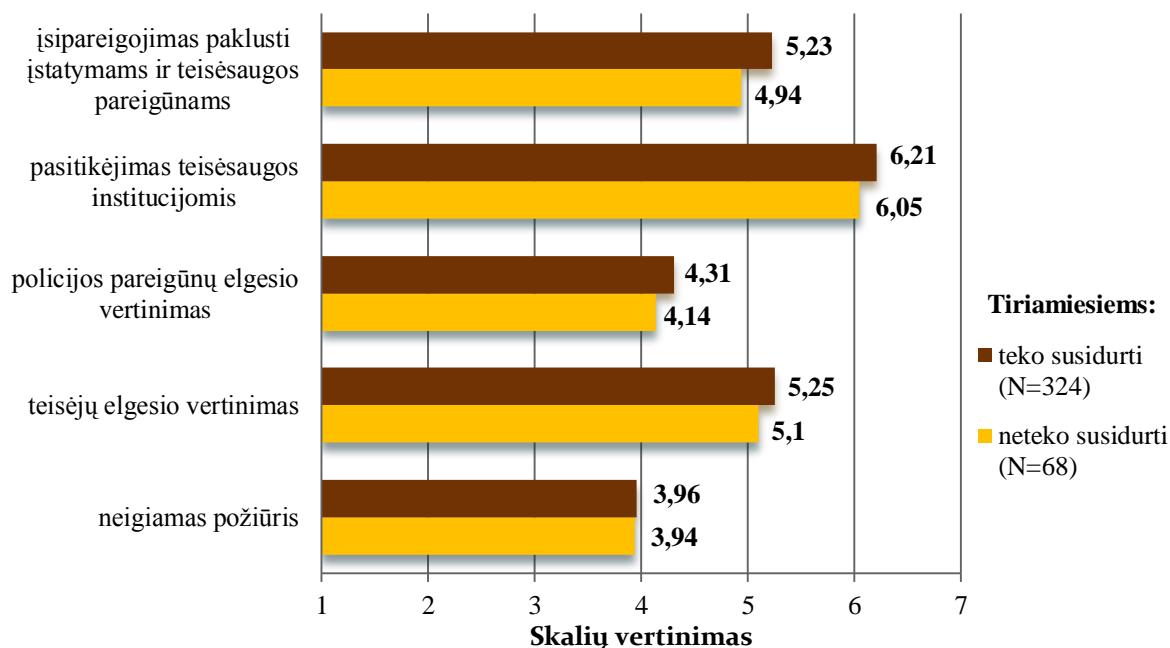
45 pav. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos radijo laidomis ir klausimyno skalių vertinimas

Išnagrinėjus besidominčių / nesidominčių teisinės tematikos radijo laidomis tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant keturių skalių vertinimų vidurkius: 1) „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($U = 16272,50$, $p < 0,05$); 2) „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ ($U = 14876,0$, $p < 0,001$); 3) „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“ ($U = 16196,0$, $p < 0,05$); 4) „Teisėjų elgesio vertinimo“ ($U = 16070,0$, $p < 0,05$; visais atvejais taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, besidomintys teisinės tematikos radijo laidomis, palyginti su tais, kurie tokio pobūdžio laidomis nesidomi, linkę daug labiau įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, žymiai labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, taip pat policijos pareigūnų ir teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (t.y., mano, kad šie pareigūnai elgiasi sąžiningai, gina žmonių teises, laikosi įstatymuose nustatytų taisyklių ir pan.). Be to, asmenys, besidomintys teisinio pobūdžio radijo laidomis, palyginti su nesidominčiais, išreiškia šiek tiek palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (nors šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas).

Apibendrinant galima pasakyti, kad teisinių žinių turėjimas (teisės studijos), taip pat domėjimasis įvairia teisinio pobūdžio informacija yra susijęs su didesniais tiriamųjų įsipareigojimais, pasitikėjimu arba teigiamais vertinimais (pvz., didesniu įsipareigojimu paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, didesniu pasitikėjimu teisėsaugos institucijomis, geresniais pareigūnų elgesio teisingumo vertinimais).

5.6. Tiriamųjų / jų artimųjų sąveika su teisėsaugos pareigūnais ir klausimyno skalių vertinimas

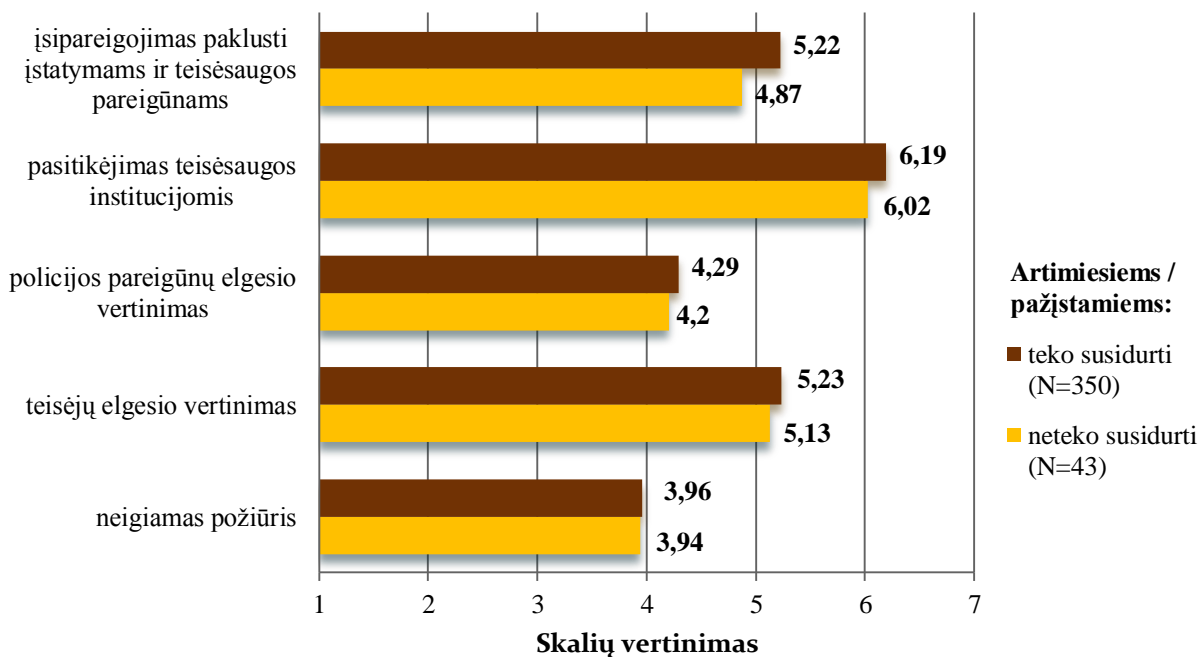
Tikėtina, kad „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimai gali būti susiję su skirtinga tiriamųjų sąveikos su pareigūnais patirtimi. Pirmiausia pristatysime skirtingą susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus (žr. 46 pav.).

46 pav. Tiriamųjų susidūrimo su policijos pareigūnais patirtis ir klausimyno skalių vertinimas

Palyginus skirtingą susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tačiau gauti rezultatai atskleidė tendenciją, kad tiesiogiai su policijos pareigūnais susidūrę tiriamieji, palyginti su tais, kurie tokios patirties neturėjo, buvo linkę labiau išipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis, taip pat vertino policijos pareigūnų ir teisėjų elgesį kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (t.y. buvo linkę manyti, kad šie pareigūnai savo darbą atlieka sąžiningai, su žmonėmis elgiasi pagarbiai, stengiasi priimti teisingus sprendimus ir pan.).

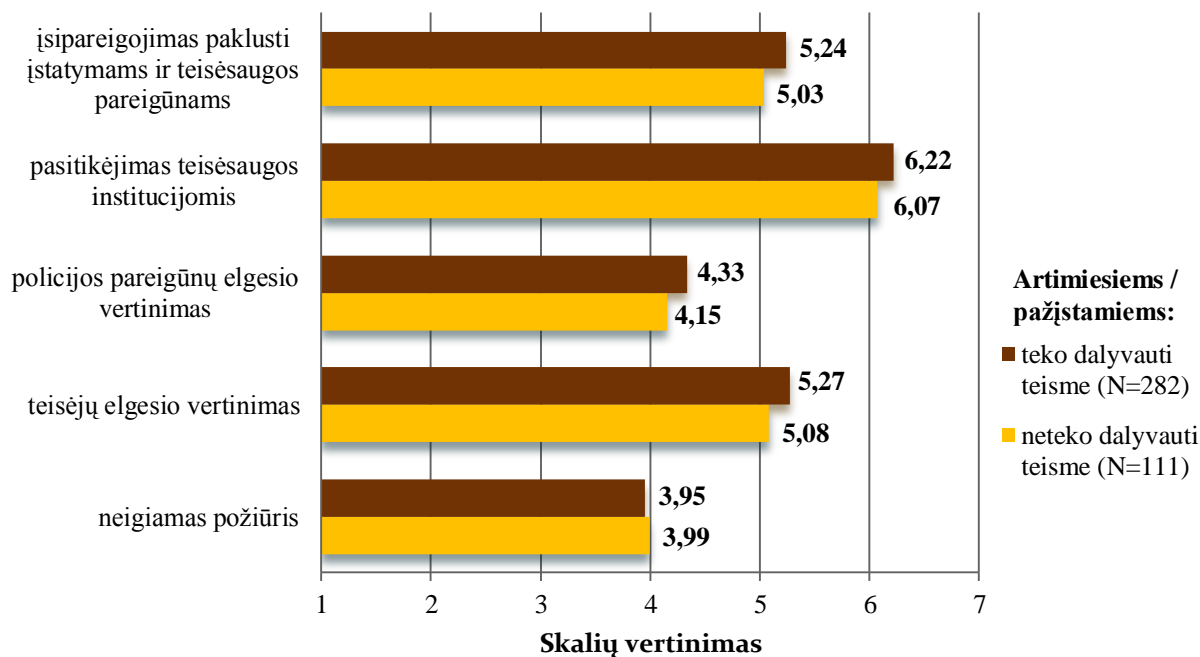
Toliau palyginome tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, atsižvelgdami į jų artimųjų / pažįstamųjų skirtingą susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį (žr. 47 pav.).

47 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų susidūrimo su policijos pareigūnais patirtis ir klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus skirtingą artimųjų / pažįstamųjų susidūrimo su policijos pareigūnais patirtį turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik lyginant „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ skalės vertinimų vidurkius ($U = 6119,0$, $p < 0,05$; taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais (palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo), yra daug labiau linkę įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams. Be to, tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais (palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo), yra linkę labiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų bei teisėjų elgesį kaip šiek tiek teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

Taip pat nagrinėjome tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, atsižvelgdami į jų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtį (žr. 48 pav.).

48 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtis ir klausimyno skalių vertinimas

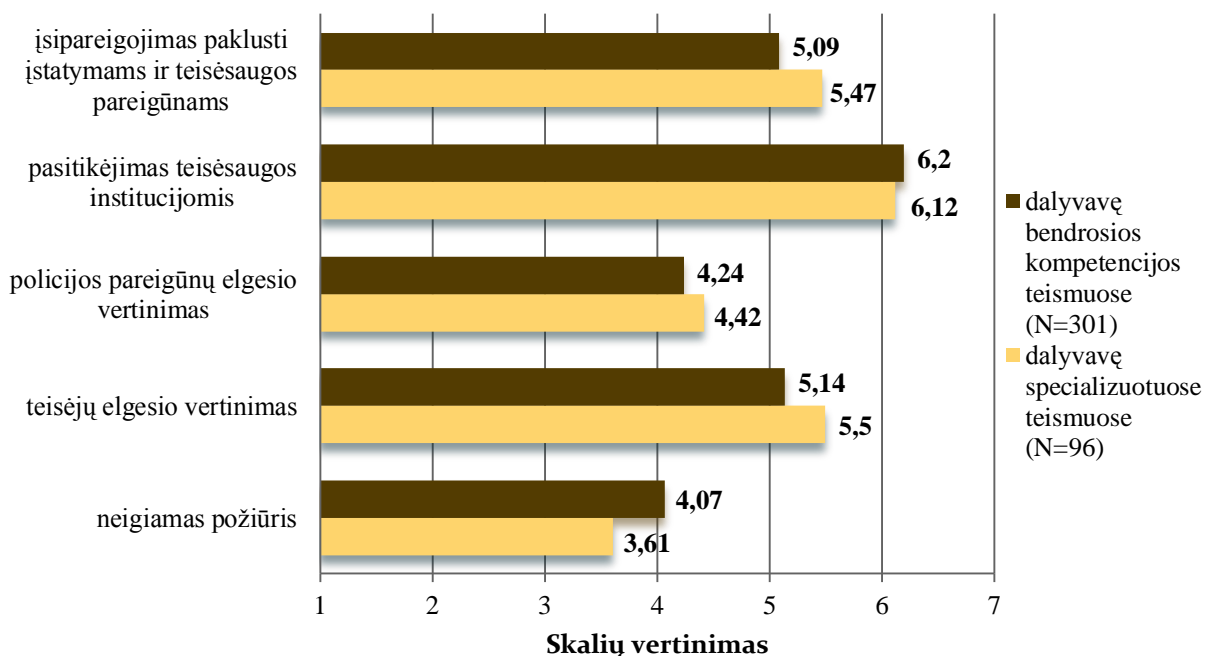
Palyginę tiriamųjų, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę dalyvauti teisme, ir tiriamųjų, kurių artimieji / pažįstamieji neturėjo tokios patirties, klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatėme (taikėme Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijų). Tačiau panašiai kaip ir tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų tiesioginio susidūrimo su policijos pareigūnais atveju, buvo nustatyta keletas tendencijų: tie tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę dalyvauti teisme (palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo), yra linkę labiau išsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis bei vertina tiek policijos pareigūnų, tiek teisėjų elgesį kaip labiau teisingą (šios tendencijos taip pat atitinka asmeninės tiriamųjų patirties ir klausimyno skalių vertinimo sąsajas).

Apibendrinant galima išskirti tokias tendencijas: tiriamieji, kurie patys ar jų artimieji / pažįstamieji tiesiogiai susidūrė su policijos pareigūnais, taip pat tie, kurių artimieji / pažįstamieji dalyvavo teisme (palyginti su tiriamaisiais, kurie patys ar jų artimieji / pažįstamieji neturėjo tokio patyrimo), yra linkę labiau išsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų bei teisėjų elgesį kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus.

5.7. Teismo tipas, kuriame dalyvavo tiriamieji, ir klausimyno skalių vertinimas

Toliau analizavome, ar „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimas yra susijęs su teismo, kuriame tiriamasis dalyvavo,

tipu. Kadangi kai kuriuose teismuose apklaustų tiriamųjų skaičius nėra didelis, lygindami klausimyno skalių vertinimus, tiriamuosius apjungėme į dvi grupes: dalyvavusius bendrosios kompetencijos teismuose (Vilniaus miesto 3 apylinkės teisme, Vilniaus rajono apylinkės teisme, Trakų rajono apylinkės teisme, Kauno miesto apylinkės teisme, Klaipėdos miesto apylinkės teisme, Ukmergės rajono apylinkės teisme, Panevėžio apygardos teisme, Šiaulių apygardos teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiame teisme) ir dalyvavusius specializuotuose teismuose (Vilniaus apygardos administraciniame teisme, Klaipėdos apygardos administraciniame teisme ir Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme) (žr. 49 pav.).

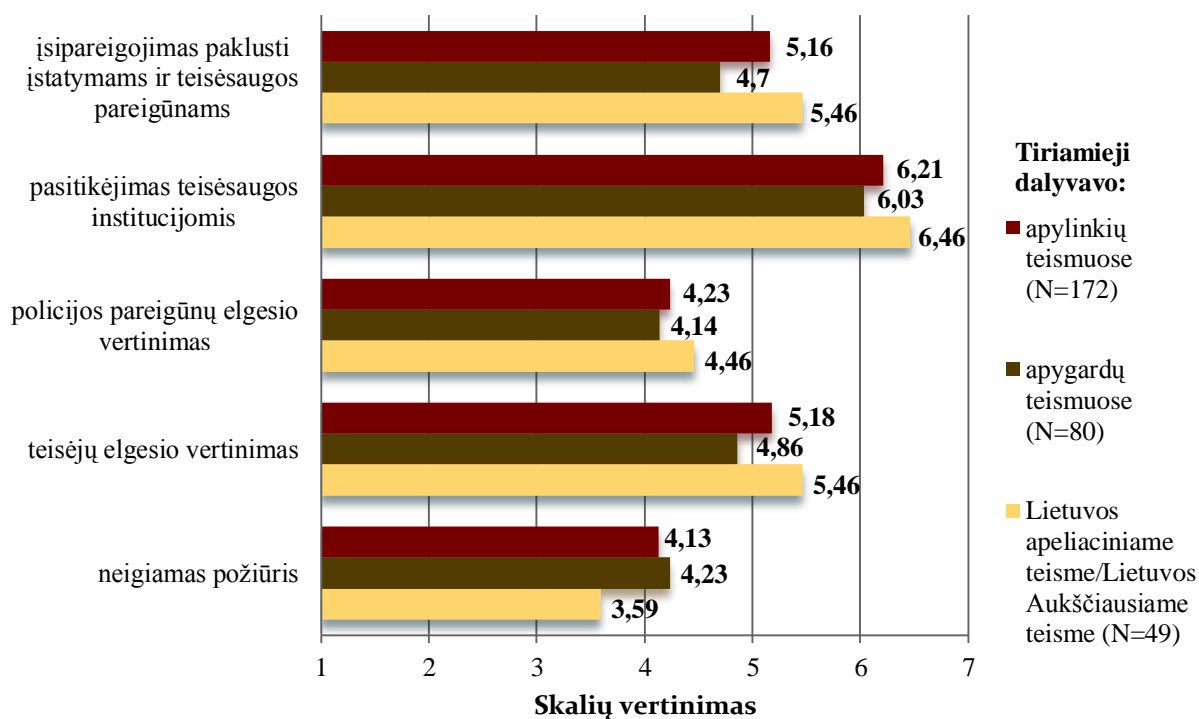

49 pav. Tiriamųjų dalyvavimas bendrosios kompetencijos / specializuotuose teismuose ir klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose dalyvavusių tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($U = 12129,0$, $p < 0,05$), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ($U = 12150,0$, $p < 0,05$) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės ($U = 11639,0$, $p < 0,01$) vertinimų vidurkius (visais atvejais taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, linkę daug labiau įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, vertina teisėjų elgesį kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus ir išreiškia žymiai palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t.y.

mano, kad jie gina žmonių teises ir interesus, nėra korumpuoti ir pan.). Tokius rezultatus galėjo lemti specializuotuose ir bendrosios kompetencijos teismuose dalyvavusių tiriamųjų išsilavinimo skirtumai. Pavyzdžiui, net 90,3 proc. tiriamųjų, dalyvavusių specializuotuose teismuose, nurodė, kad jie turi aukštąjį išsilavinimą, 5,4 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 4,3 proc. – vidurinį išsilavinimą, tuo tarpu tarp dalyvavusių bendrosios kompetencijos teismuose aukštąjį išsilavinimą turėjo tik 64,2 proc. tiriamųjų, nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį – 16,7 proc. ir vidurinį – 19,1 proc. tiriamųjų (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 23,159$, $p < 0,001$). Galima pridurti, kad anksčiau pateikti tyrimo rezultatai parodė, kad asmenys, turintieji aukštąjį išsilavinimą, palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus ($p < 0,05$) (žr. 40 pav.).

Tiriamuosius, dalyvavusius bendrosios kompetencijos teismuose, dar suskirstėme į 3 grupes pagal instancijas: dalyvavusius apylinkių teismuose (Vilniaus miesto 3 apylinkės teisme, Vilniaus rajono apylinkės teisme, Trakų rajono apylinkės teisme, Kauno miesto apylinkės teisme, Klaipėdos miesto apylinkės teisme ir Ukmergės rajono apylinkės teisme), apygardų teismuose (Panevėžio apygardos teisme ir Šiaulių apygardos teisme), taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme. Šių tiriamųjų grupių klausimyno skalių vertinimai pateikti 50-ame paveiksle.

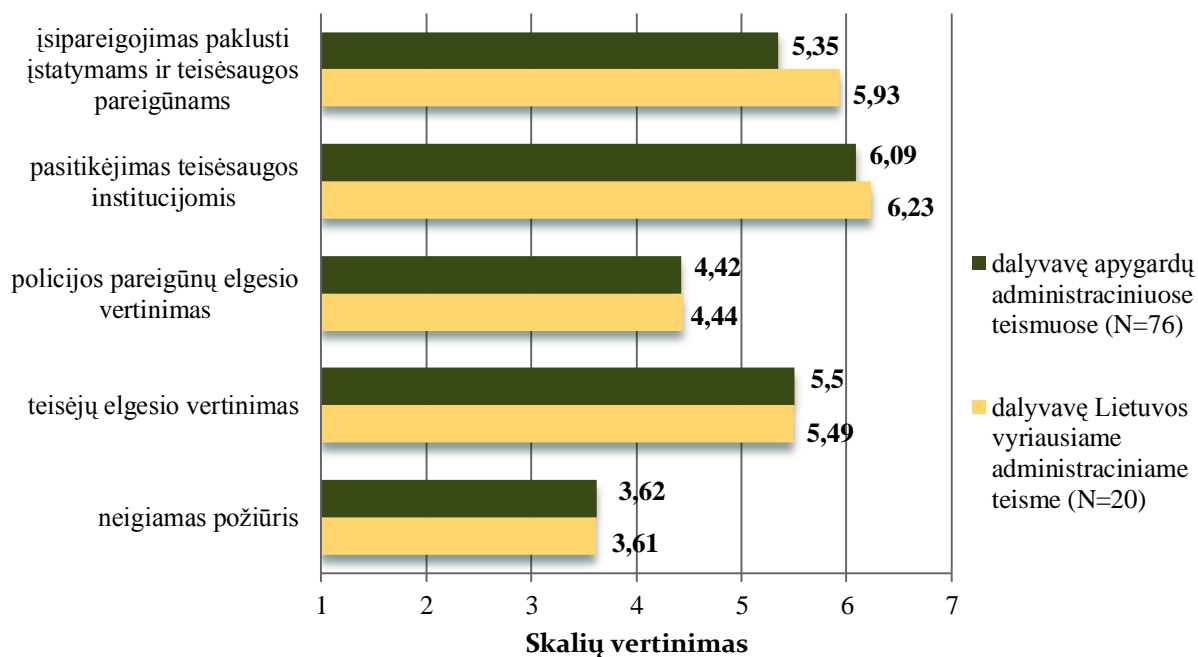
50 pav. Tiriamųjų dalyvavimas skirtingų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose ir klausimyno skalių vertinimai

Gauti rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi šių skalių vertinimai: 1) „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($H = 8,141$, $p < 0,05$); 2) „Teisėjų elgesio vertinimo“ ($H = 6,536$, $p < 0,05$); 3) „Neigiamo požiūrio“ ($H = 8,178$, $p < 0,05$; visais atvejais taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Nustatyta, kad asmenys, dalyvavę Lietuvos apeliaciniame ir Lietuvos Aukščiausiam teisme, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ar apygardų teismuose, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Be to, tyrimo rezultatai atskleidė tokias tendencijas: asmenys, kurie dalyvavo Lietuvos apeliaciniame ir Lietuvos Aukščiausiam teisme, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ar apygardų teismuose, linkę labiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų elgesį kaip teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Kartu reikia pažymėti, kad tiriamųjų, dalyvavusių apygardų teismuose, visų klausimyno skalių vertinimai yra prasčiausi.

Analizuodami gautų skirtumų priežastis, palyginome apylinkių, apygardų ir Lietuvos apeliaciniame / Lietuvos Aukščiausiam teismuose dalyvavusių tiriamųjų išsilavinimą. Gauti rezultatai parodė, kad tarp dalyvavusių apylinkių teismuose 20 proc. tiriamųjų turėjo vidurinį, 15 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 65 proc. – aukštąjį išsilavinimą; apygardos teismuose dalyvavusių tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą buvo toks: 27 proc. – turėjo vidurinį, 16,2 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 56,8 proc. – aukštąjį išsilavinimą; dalyvavusių Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą buvo toks: 4,2 proc. – turėjo vidurinį, 22,9 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 72,9 proc. – aukštąjį išsilavinimą (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 10,709$, $p < 0,05$). Taigi, nustatyta, kad tarp Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme dalyvavusių tiriamųjų, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ir apygardų teismuose, buvo mažiausias procentas asmenų, turinčių vidurinį ir didžiausias procentas – turinčių aukštąjį išsilavinimą. Kaip jau buvo minėta, klausimyno skalių vertinimas yra reikšmingai susijęs su tiriamųjų išsilavinimu: aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia žymiai palankesnę požiūrį įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Taigi geresnius Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme dalyvavusių tiriamųjų vertinimus galėjo lemti tai, kad tarp šių asmenų buvo didžiausias procentas tokių, kurie turėjo aukštąjį išsilavinimą. Aišku, gautiems

rezultatams galėjo turėti įtakos ir tai, kad Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme dirba labiausiai kvalifikuoti teisėjai (tačiau šioms prielaidoms patvirtinti ar atmesti reikia papildomų duomenų).

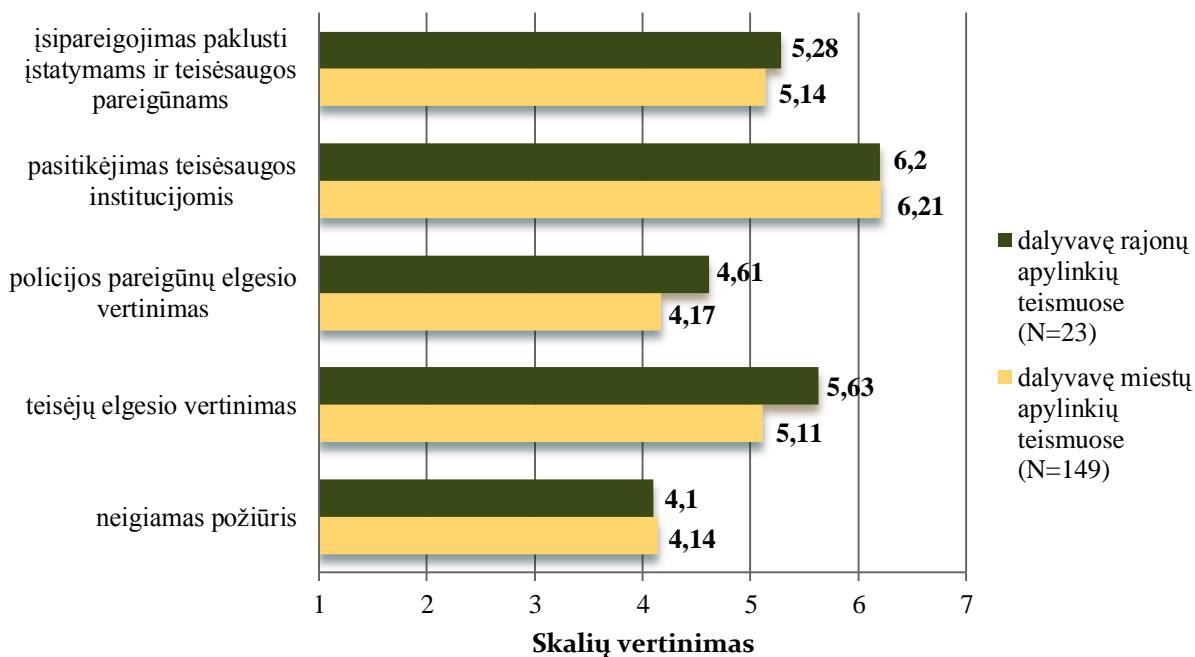
Toliau analizavome tiriamųjų, dalyvavusių specializuotuose teismuose (Vilniaus apygardos administraciniame, Klaipėdos apygardos administraciniame teisme ir Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme), klausimyno skalių vertinimus (žr. 51 pav.).

51 pav. Dalyvavimas specializuotuose teismuose ir klausimyno skalių vertinimas

Palyginę apygardos administraciniuose teismuose ir Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme dalyvavusių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatėme (taikėme Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijų). Tačiau galima pastebėti tendenciją, kad asmenys, dalyvavę Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme, palyginti su dalyvavusiais apygardos administraciniuose teismuose, linkę labiau įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams bei šiek tiek labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis.

Taip pat nagrinėjome tiriamųjų, dalyvavusių didžiųjų miestų apylinkių (Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas, Kauno miesto ir Klaipėdos miesto apylinkės teismai) ir rajonų apylinkių teismuose (Trakų rajono, Ukmergės rajono ir Vilniaus rajono apylinkės teismai), klausimyno skalių vertinimus (žr. 52 pav.).

52 pav. Didžiųjų miestų apylinkių ir rajonų apylinkių teismuose dalyvavusių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

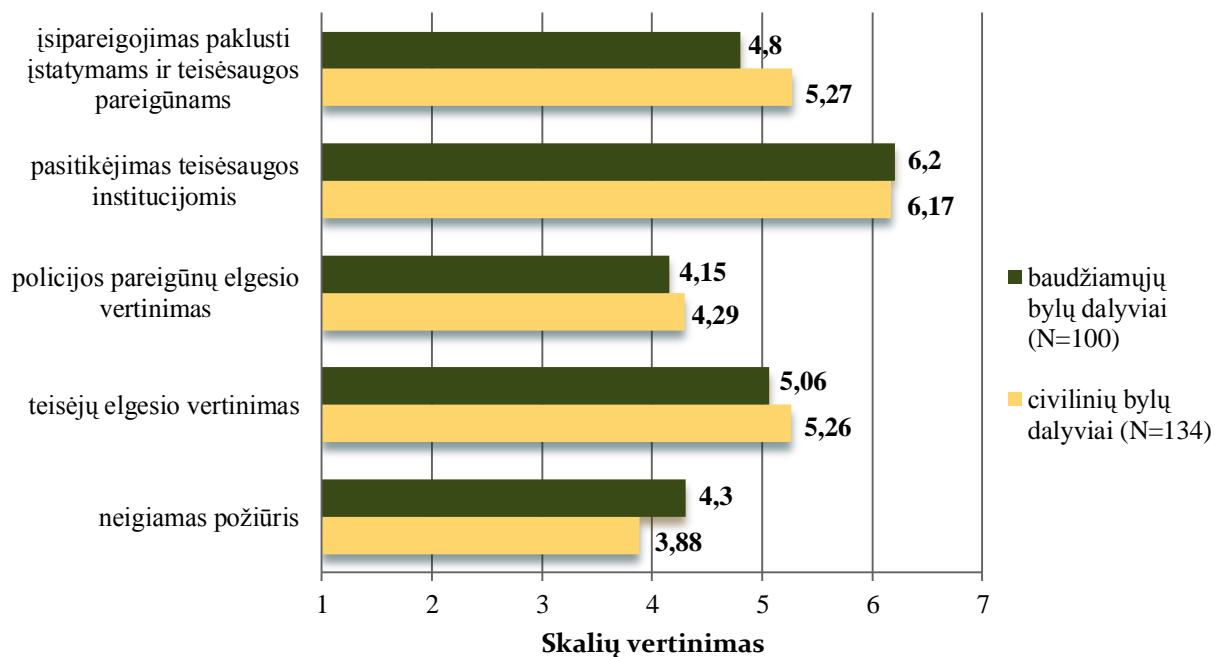
Palyginus, kaip klausimyno skales vertino tiriamieji, dalyvavę didžiųjų miestų ir rajonų apylinkių teismuose, nustatytas tik vienas statistiškai reikšmingas skirtumas: skyrėsi „Teisėjų elgesio vertinimo“ skalės vidurkiai ($U = 1276,0$, $p \leq 0,05$, taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus. Be to, rajonų apylinkių teismuose dalyvavę asmenys, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, linkę šiek tiek labiau išsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat policijos pareigūnų elgesį vertina kaip teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Palyginę tiriamųjų, dalyvavusių rajonų ir didžiųjų miestų apylinkių teismuose, išsilavinimą, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatėme ($\chi^2 = 0,214$, $p = 0,899$): tarp rajonų apylinkių teismuose dalyvavusių tiriamųjų 21,7 proc. turėjo vidurinį, 17,4 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 60,9 proc. – aukštąjį išsilavinimą; o dalyvavusių didžiųjų miestų apylinkių teismuose tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą buvo toks: 19,7 proc. – turėjo vidurinį, 14,6 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 65,7 proc. – aukštąjį išsilavinimą). Vadinasi, minėtus klausimyno skalių vertinimų skirtumus galėjo lemti kiti veiksniai (pvz., nevienodas teisėjų, dirbančių didžiųjų miestų ir rajonų apylinkių teismuose, darbo krūvis). Mažesnis darbo krūvis sukelia mažiau streso, suteikia teisėjui galimybę daugiau laiko skirti bylos nagrinėjimui, labiau kontroliuoti savo elgesį ir pan. Dėl to žmonės

tokio teisėjo elgesį gali vertinti kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikalingi papildomi duomenys).

Be abejo, tiriamųjų dalyvavimo skirtinguose teismuose (bendrosios kompetencijos ir specializuotuose) ir klausimyno skalių vertinimų sąsajas reikia interpretuoti atsargiai, kadangi šio tyrimo metu nebuvo fiksuojama tiriamųjų dalyvavimo teismuose istorija (pvz., nėra žinoma, ar tiriamieji teisme dalyvavo pirmą kartą, kiek kartų ir kokiuose teismuose jiems yra tekę dalyvauti ankčiau ir pan.). Tačiau, apibendrinant gautus rezultatus, galima išskirti du svarbius momentus: 1) specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisės saugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisės saugos pareigūnus; 2) Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais apylinkių bei apygardų teismuose, taip pat yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisės saugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisės saugos pareigūnus. Aišku, remiantis šio tyrimo rezultatais, negalima vienareikšmiškai spręsti apie bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme / Lietuvos Aukščiausiam teisme ir apylinkių bei apygardų teismuose dirbančių teisėjų elgesio skirtumus, kadangi gautus rezultatus galėjo lemti nehomogeniškos tiriamųjų grupės (pvz., kai kuriose lyginamose grupėse buvo per mažas tiriamųjų skaičius), tiriamųjų išsilavinimas (pvz., specializuotuose teismuose, taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiam teisme dažniausiai dalyvavo tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą) ir kiti veiksniai.

5.8. Bylos tipas, tiriamųjų atliekamas vaidmuo byloje ir klausimyno skalių vertinimas

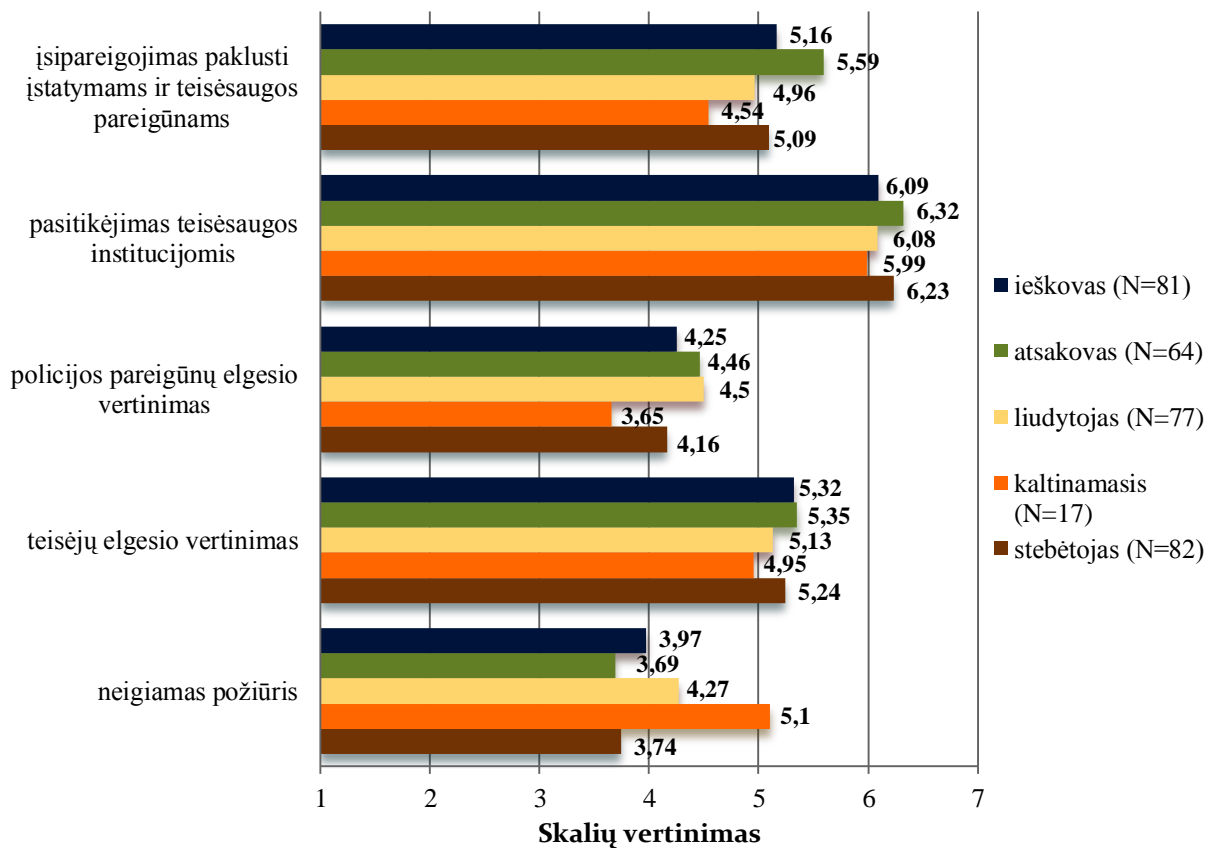
Analizuodami tiriamųjų dalyvavimo teisme patirties ir klausimyno skalių vertinimo sąsajas, taip pat atsižvelgėme į tai, kokioje byloje jie dalyvavo. Bendrosios kompetencijos teismuose dalyvavusius tiriamuosius suskirstėme į dvi grupes: baudžiamųjų bylų ir civilinių bylų dalyvius (žr. 53 pav.).

53 pav. Baudžiamųjų ir civilinių bylų dalyvių klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus baudžiamosiose ir civilėse bylose dalyvavusių tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($U = 5399,50$, $p \leq 0,01$) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkius ($U = 5533,0$, $p < 0,05$; taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad civilinių bylų dalyviai, palyginti su baudžiamųjų bylų, yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t.y. mano, kad pareigūnai nėra korumpuoti, gina žmonių teises, interesus ir pan.). Be to, atskleista tendencija, kad civilinių bylų dalyviai, palyginti su baudžiamųjų bylų, tiek policijos pareigūnų, tiek teisėjų elgesį vertina kaip labiau teisingą (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

Galiausiai, palyginome klausimyno skalių vertinimus, atsižvelgdami į tiriamųjų atliekamą vaidmenį bylos nagrinėjime. Kadangi tik 9 tiriamieji nurodė, kad jie atliko nusikaltimo aukos vaidmenį, o 52 tiriamieji nurodė „kita“ (pvz., atliko kelis vaidmenis), šių tiriamųjų grupių į rezultatų analizę neįtraukėme. Klausimyno skalių vertinimo, atsižvelgiant į tiriamųjų atliekamą vaidmenį byloje, rezultatai pateikiami 54-ame paveiksle.

54 pav. Tiriamųjų atliekamas vaidmuo byloje ir klausimyno skalių vertinimas

Palyginus tiriamųjų, atlikusių bylų nagrinėjime skirtingus vaidmenis, klausimyno skalių vertinimus, nustatyti du statistiškai reikšmingi skirtumai: skyrėsi „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ($H = 11,364$, $p < 0,05$) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės ($H = 17,086$, $p < 0,01$) vertinimų vidurkiai (abiem atvejais taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kaltinamieji mažiausiai įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams (tuo tarpu labiausiai įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams atsakovai) bei išreiškia labiausiai neigiamą požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (palankiausia požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus išreiškia atsakovai). Be abejo, šiuos skirtumus reikėtų vertinti atsargiai, kadangi tyrime dalyvavo tik 17 kaltinamųjų. Kita vertus, gauti rezultatai rodo tendenciją, kad kaltinamieji linkę vertinti policijos pareigūnų ir teisėjų elgesį kaip mažiausiai atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei mažiausiai pasitiki teisėsaugos institucijomis, kas, tikėtina, gali juos skatinti nepaklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams. Dar galima pridurti, kad beveik visais atvejais atsakovai (palyginti su kitais vaidmenimis atlikusiais tiriamaisiais) išreiškė didžiausius įsipareigojimus, pasitikėjimą, pozityviausius vertinimus ir palankiausia požiūrį. Kodėl jie taip išsiskyrė arba kodėl liudytojų vertinimai beveik visais atvejais (išskyrus

polijijos pareigūnų elgesio teisingumo vertinimā) labiausiai priartėja prie kaltinamųjų nuomonės, vienareikšmiškai atsakyti sunku (siekiant atsakyti į šiuos ir kitus panašius klausimus, reikėtų padidinti tiriamųjų skaičių ir atlikti papildomus tyrimus).

6. Tiriamųjų patirties teisme įvertinimas taikant papildomai parengtas klausimyno skales

Visi tyrime dalyvavę tiriamieji buvo apklausiami teismuose. Pildydami klausimyną, jie taip pat turėjo įvertinti ir tuometinę savo patirtį. Kaip jau buvo minėta, faktorinė duomenų analizė leido papildomai parengtos klausimyno dalies teiginius suskirstyti į tris skales: „Teismo patalpų vertinimo“, „Teismo darbuotojų vertinimo“ ir „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“. Analizuodami gautus rezultatus visų pirma apskaičiavome išskirtų skalių vidurkius (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. Tiriamųjų patirties teisme skalių vertinimo vidurkiai

Skalė	Minimalus vertinimas	Maksimalus vertinimas	Vertinimo vidurkis	Standartinis nuokrypis
Teismo patalpų vertinimo	1,5	7	5,36	1,1927
Teismo darbuotojų vertinimo	1	7	5,97	1,1443
Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo	1,5	7	5,82	1,1099

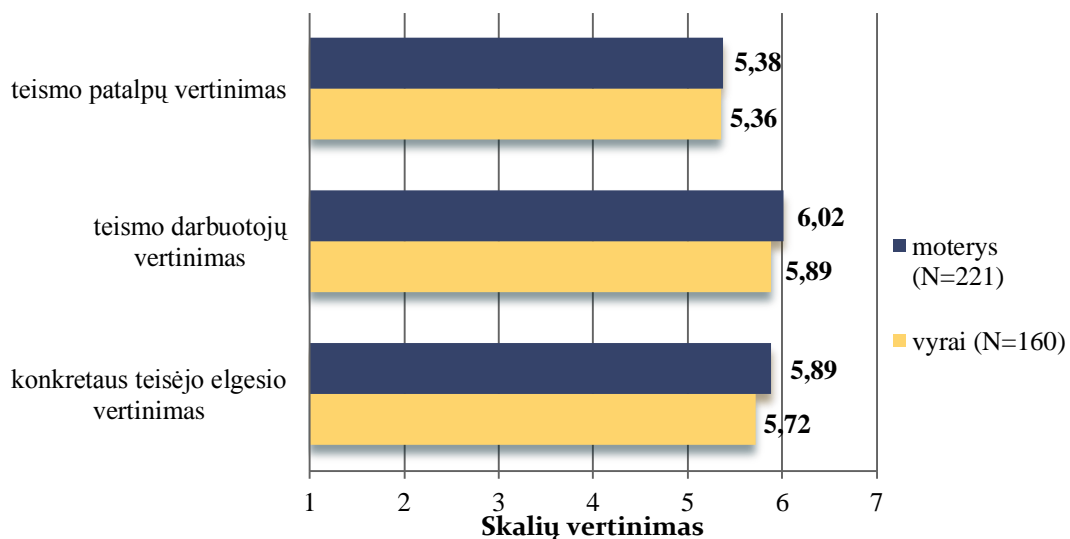
Gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji, vertindami konkrečiau teismo patalpas, išreiškė gana pozityvų vertinimą (t.y. jie manė, kad teismo rūmuose pakanka nuorodų, teismo rūmuose / teismo internetinėje svetainėje pateikiama pakankamai informacijos apie bylų nagrinėjimą, laukimo zonos yra pakankamai patogios ir pan.). Be to, tiriamieji tiek teismo darbuotojų, tiek konkrečiau teisėjo elgesį vertina kaip daugiau ar mažiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (atitinkamai vertinimų vidurkiai yra 5,97 ir 5,82). Kitaip tariant, tiriamųjų manymu, teismo darbuotojai yra pakankamai paslaugūs ir pasirengę padėti, elgiasi mandagiai ir pagarbiai. Tuo tarpu teisėjų, kurių bylos nagrinėjime tiriamieji dalyvavo, elgesys buvo vertinamas kaip nešališkas ir pagarbus, tiriamieji manė, kad teisėjai buvo pasiruošę bylos nagrinėjimui, kalbėjo suprantamai, paaiškino savo veiksmus ir pan. Palyginus „Teismo darbuotojų vertinimo“ ir „Konkrečiau teisėjo elgesio vertinimo“ skalių vertinimų vidurkius, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 9,170$, $p < 0,01$; taikytas Friedman kriterijus). Taigi gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji teismo darbuotojų, palyginti su konkrečiau teisėjo, elgesį vertino daug palankiau.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė statistiškai reikšmingą teismo darbuotojų ir konkretaus teisėjo elgesio vertinimo ryšį ($r = 0,517$, $p < 0,001$, skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, jeigu tiriamieji teismo darbuotojų darbą vertino palankiai, tai atitinkamai buvo linkę vertinti ir konkretaus teisėjo elgesį. Tačiau šis ryšys rodo, kad negatyvus teismo darbuotojų elgesio vertinimas gali skatinti neigiamą požiūrį ir į teisėją, kuris nagrinės bylą.

Be to, nustatėme statistiškai reikšmingą „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ ir „Teisėjų elgesio vertinimo“ skalės rezultatų ryšį: $r = 0,710$, $p < 0,001$, skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas (atitinkamai vertinimų vidurkiai yra 5,82 ir 5,23, žr. 18 ir 19 lentelę). Šis ryšys rodo, kad jeigu tiriamasis konkretaus teisėjo elgesį vertino kaip atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, tai jis buvo linkęs ir visų teisėjų elgesį vertinti palankiai (kitai tariant, įgyta patirtis konkretaus teismo posėdžio metu gali būti generalizuojama, t.y. konkretaus teisėjo elgesio teisingumo vertinimas gali paveikti tiriamojo nuomonę apie visų teisėjų elgesį).

6.1. Moterų ir vyrų patirties teisme vertinimas

Toliau „Teismo patalpų vertinimo“, „Teismo darbuotojų vertinimo“ ir „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalių rezultatai buvo analizuodami detalčiau. Iš pradžių palyginome, ar skiriasi moterų ir vyrų patirties teisme vertinimas (žr. 55 pav.).

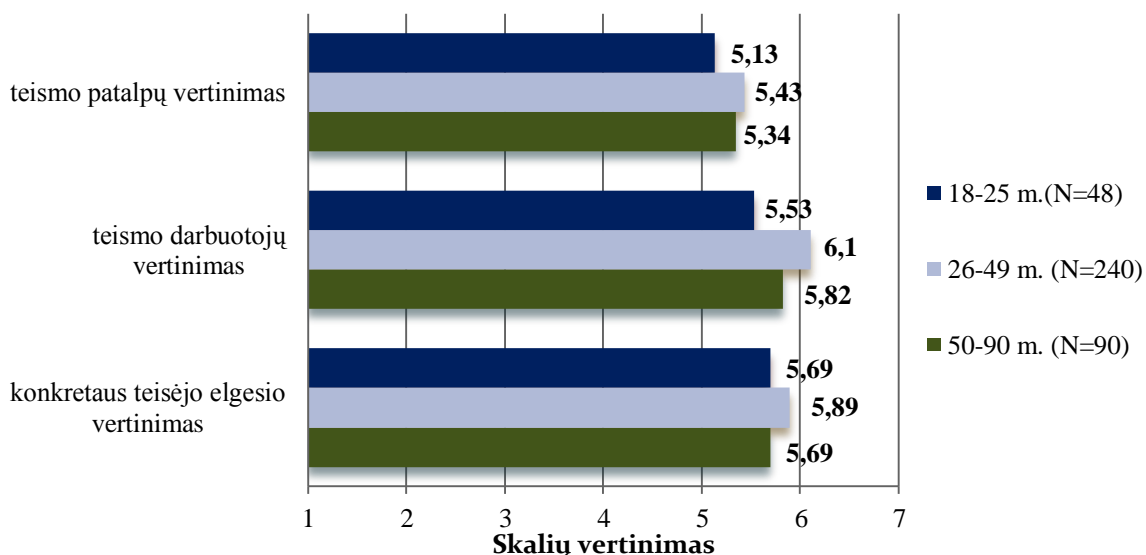
55 pav. Moterų ir vyrų patirties teisme vertinimas

Palyginus moterų ir vyrų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatėme (taikėme Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijų). Tačiau galima pastebėti,

kad moterys, palyginti su vyrais, tiek teismo darbuotojų, tiek konkretaus teisėjo elgesį vertino šiek tiek palankiau.

6.2. Skirtingo amžiaus tiriamųjų patirties teisme vertinimas

Taip pat palyginome skirtingo amžiaus tiriamųjų grupių patirties teisme vertinimus (žr. 56 pav.).

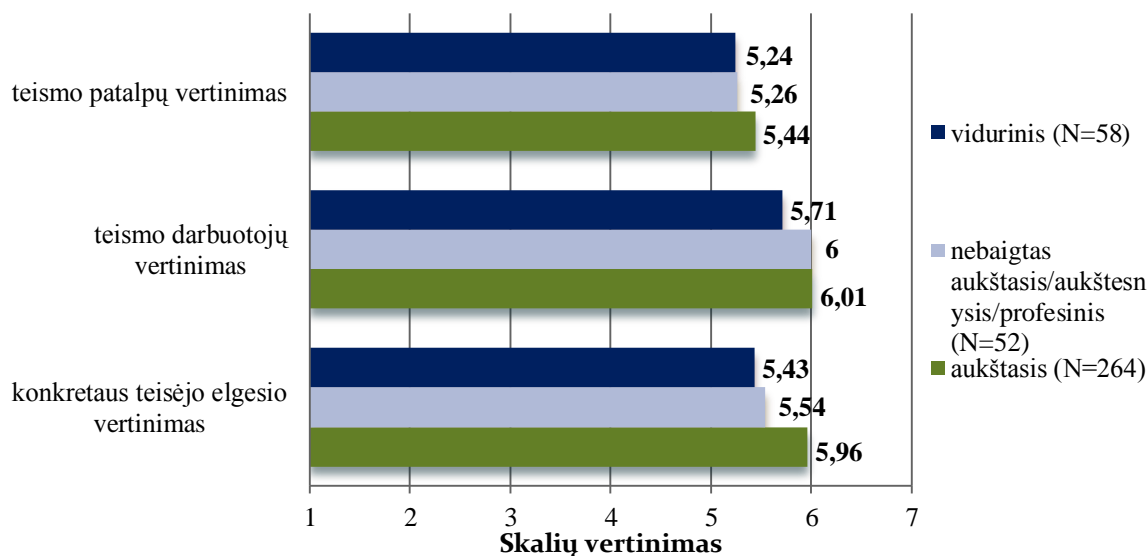

56 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų patirties teisme vertinimas

Išanalizavus skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas tik lyginant „Teismo darbuotojų vertinimo“ skalės vidurkius ($H = 9,217$, $p < 0,05$, taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad teismo darbuotojų elgesį palankiausiai vertino 26-49 m. amžiaus tiriamieji, o santykinai nepalankiausiai – 18-25 m. amžiaus asmenys. Be to, galima pastebėti tendenciją, kad 26-49 m. amžiaus tiriamieji, palyginti su kitų amžiaus grupių tiriamaisiais, taip pat palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį ir buvo labiau patenkinti teismo patalpomis (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Įdomu tai, kad nors 50-90 m. tiriamieji, palyginti su kitų amžiaus grupių tiriamaisiais, išreiškė negatyvesnį požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus, taip pat vertino teisėjų elgesį kaip mažiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (žr. 38 pav.), tačiau 50-90 m. tiriamieji konkretaus teisėjo elgesį vertino gana palankiai. Tai leidžia manyti, kad teisėjų elgesio vertinimus gali lemti ne vien asmeninė patirtis (tiesioginę dalyvavimo teisme patirtį žmogus gali vertinti pakankamai pozityviai, tačiau jis vis tiek gali manyti, kad teisėsaugos pareigūnai elgiasi dažniau elgesi neteisingai, o ne teisingai).

6.3. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų patirties teisme vertinimas

Toliau lyginome skirtingo išsilavinimo tiriamųjų patirties teisme vertinimus (žr. 57 pav.).

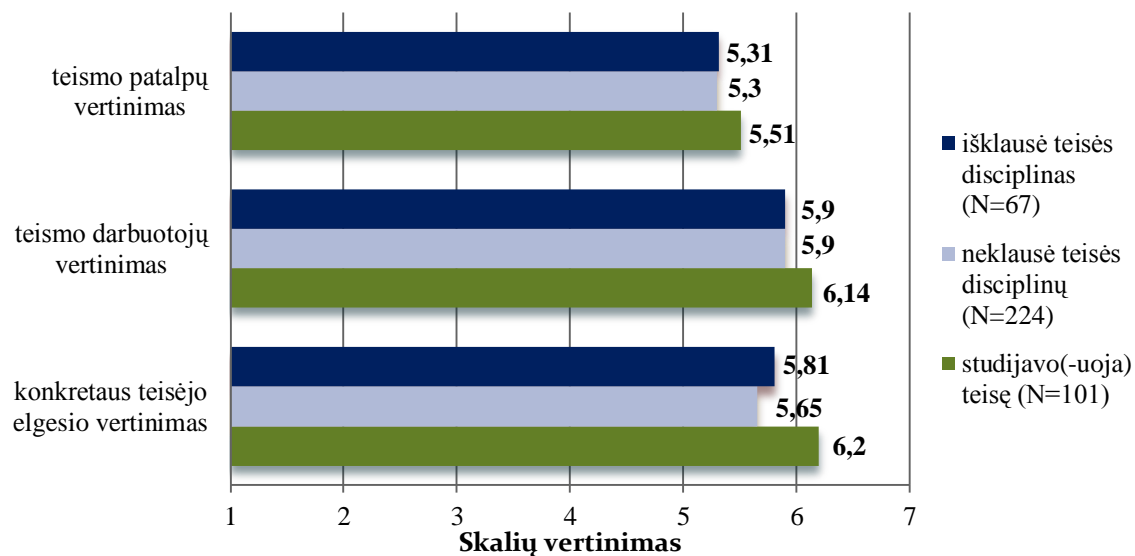

57 pav. Skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų patirties teisme vertinimas

Palyginus skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, nustatytas tik vienas statistiškai reikšmingas skirtumas: skyrėsi „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės vidurkiai ($H = 11,705$, $p < 0,01$, taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Gauti rezultatai atskleidė, kad aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, daug palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį (t.y. manė, kad teisėjas buvo pasiruošęs bylos nagrinėjimui, elgėsi pagarbiai ir nešališkai, kalbėjo suprantamai, paaiškino savo veiksmus ir pan.). Tuo tarpu santykinai labiausiai nepatenkinti konkretaus teisėjo elgesiu buvo asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą (jie taip pat santykinai nepalankiausiai vertino teismo patalpas ir teismo darbuotojų elgesį).

6.4. Tiriamųjų teisinės žinios ir jų patirties teisme vertinimas

Taip pat analizavome, ar tiriamųjų turimos teisinės žinios yra susijusios su jų patirties teisme vertinimu (žr. 58 pav.).

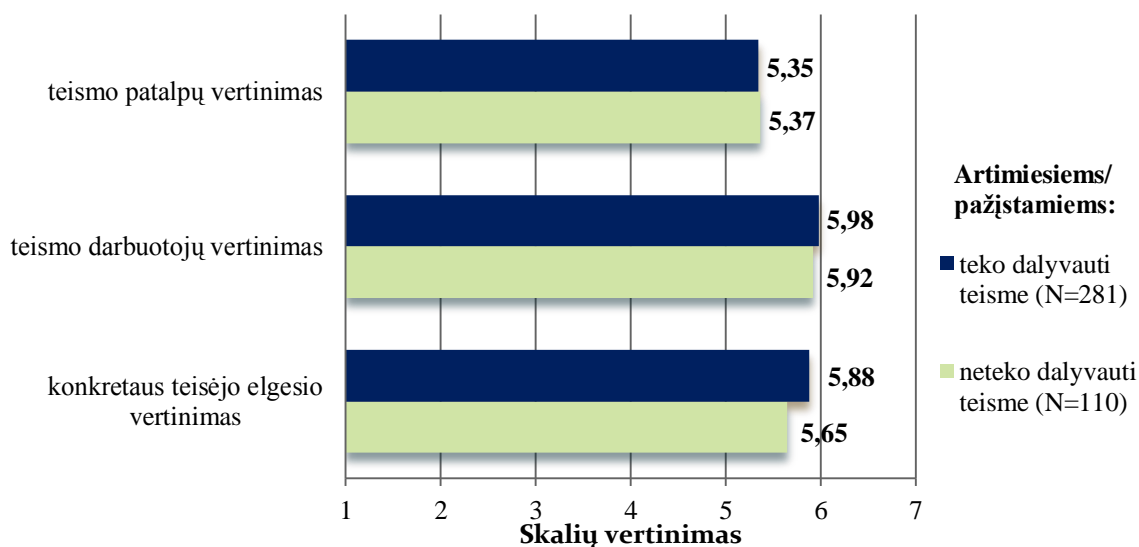

58 pav. Tiriamųjų turimos teisinės žinios ir jų patirties teisme vertinimas

Gauti duomenys parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi tik „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatai ($H = 14,231$, $p < 0,01$; taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Nustatyta, kad studijavusieji ar studijuojantys teisę tiriamieji, palyginti su tais, kurie išklausė tik atskiras teisės disciplinas arba kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, daug palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį. Be to, galima matyti tendenciją, kad tiriamieji, studijavusieji ar studijuojantys teisę, palyginti su tais, kurie tokios patirties neturi, palankiau vertino tiek teismo darbuotojų elgesį, tiek buvo labiau patenkinti teismo patalpomis (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

6.5. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme ir pačių tiriamųjų patirties teisme vertinimas

Tikėtina, kad tiriamųjų požiūris į teismo darbuotojus gali būti susijęs su jų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtimi. Todėl toliau analizavome, kaip tiriamieji, kurių artimieji / pažįstamieji dalyvavo / nedalyvavo teisme, vertino savąją patirtį, kurią jie įgijo teisme (žr. 59 pav.).

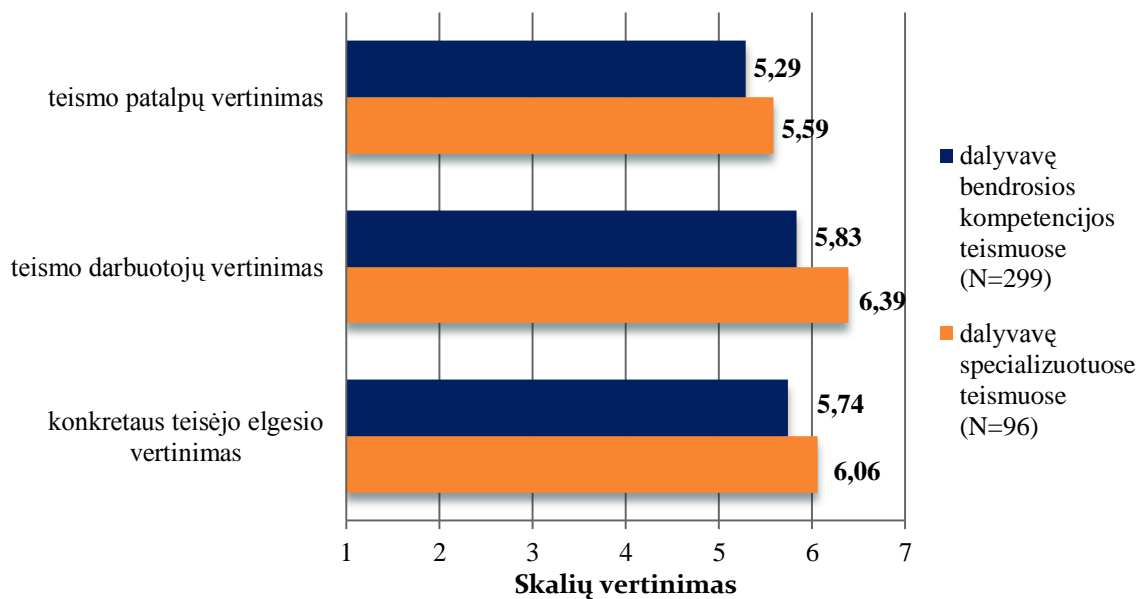

59 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimas teisme ir pačių tiriamųjų savosios patirties teisme vertinimas

Palyginę tiriamųjų patirties teisme skalių vertinimus, atsižvelgiant į tai, ar jų artimiesiems / pažįstamiesiems teko / neteko dalyvauti teisme, nustatėme tik vieną statistiškai reikšmingą skirtumą: skyrėsi „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatai ($U = 13365,0$, $p \leq 0,05$, taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems yra tekę dalyvauti teisme, palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstamieji tokios patirties neturėjo, daug palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį.

6.6. Teismo tipo ir tiriamojo vaidmens byloje sąsajos su tiriamųjų patirties teisme vertinimu

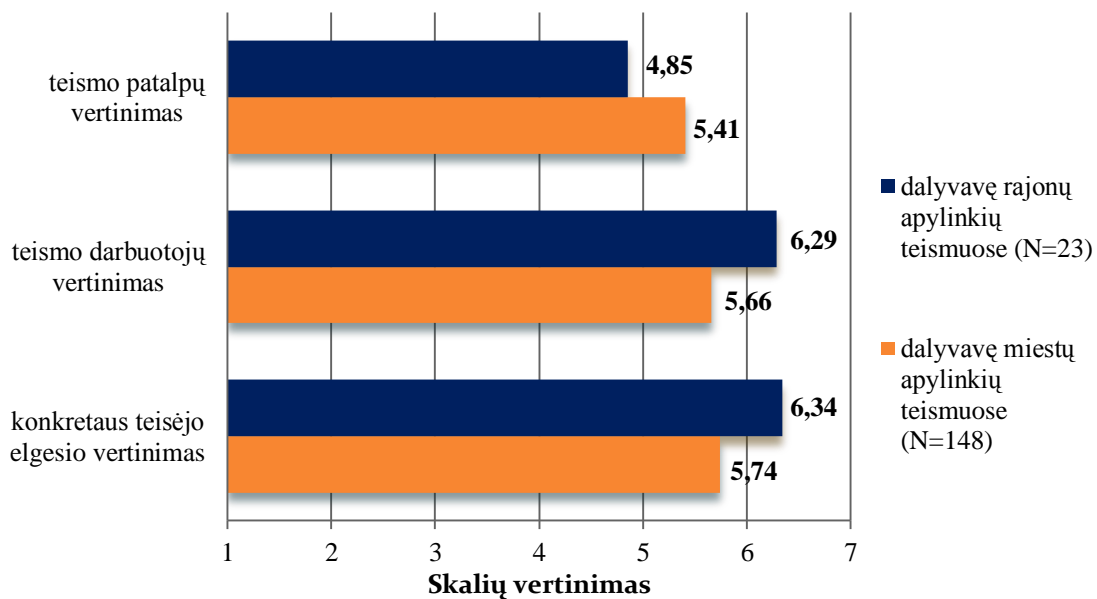
Toliau analizavome, ar tiriamųjų patirties teisme vertinimai yra susiję su teismo, kuriame jie dalyvavo, tipu. Pirmiausia palyginome tiriamųjų, dalyvavusių bendrosios kompetencijos teismuose (Vilniaus miesto 3 apylinkės teisme, Vilniaus rajono apylinkės teisme, Trakų rajono apylinkės teisme, Kauno miesto apylinkės teisme, Klaipėdos miesto apylinkės teisme, Panevėžio apygardos teisme, Ukmergės rajono apylinkės teisme, Šiaulių apygardos teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiame teisme) ir dalyvavusių specializuotuose teismuose (Vilniaus apygardos administraciniame teisme, Klaipėdos apygardos administraciniame teisme ir Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme) patirties teisme vertinimus (žr. 60 pav.).

60 pav. Tiriamųjų, dalyvavusių bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, patirties teisme vertinimas

Gautų rezultatų analizė parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi tiriamųjų, dalyvavusių bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, visų trijų skalių vertinimai: „Teismo patalpų vertinimo“ ($U = 12374,0$, $p < 0,05$), „Teismo darbuotojų vertinimo“ ($U = 10515,50$, $p < 0,001$) ir „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ ($U = 11951,0$, $p < 0,05$, visais atvejais taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad tiriamieji, kurie dalyvavo specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, daug palankiau vertino tiek teismo patalpas, tiek teismo darbuotojų, tiek ir konkretaus teisėjo elgesį.

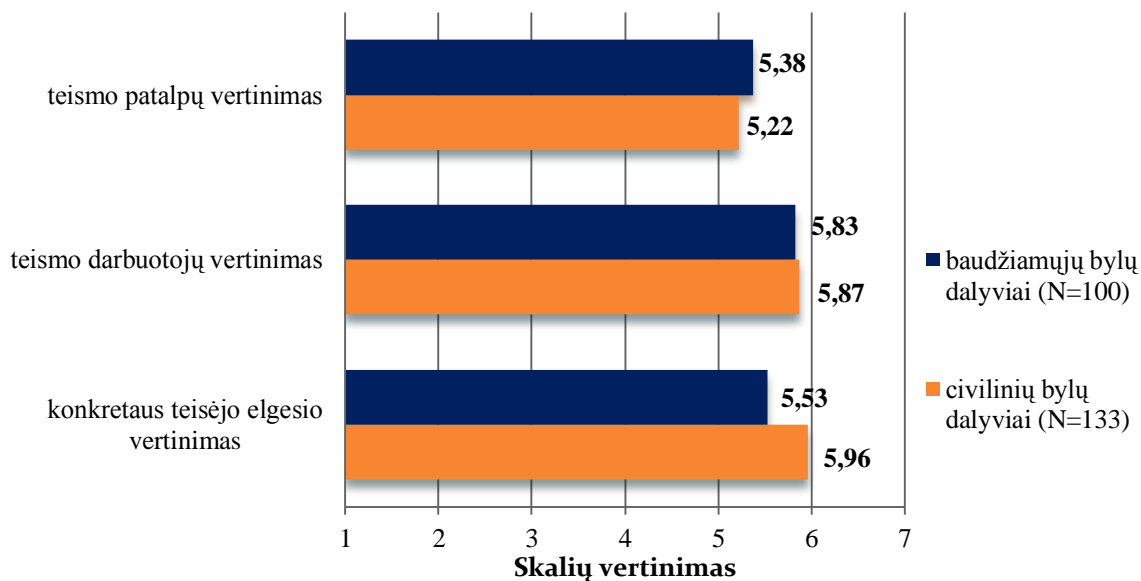
Taip pat palyginome tiriamųjų, dalyvavusių didžiųjų miestų apylinkių (Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas, Kauno miesto ir Klaipėdos miesto apylinkės teismai) ir rajonų apylinkių teismuose (Trakų rajono, Ukmergės rajono ir Vilniaus rajono apylinkės teismai), klausimyno skalių vertinimus (žr. 61 pav.).

61 pav. Tiriamųjų, dalyvavusių didžiųjų miestų apylinkių ir rajonų apylinkių teismuose, patirties teisme vertinimas

Išanalizavus tiriamųjų, dalyvavusių didžiųjų miestų ir rajonų apylinkių teismuose, patirties teisme vertinimus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Teismo darbuotojų vertinimo“ ($U = 1147,50$, $p < 0,05$) ir „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalės ($U = 1047,0$, $p < 0,01$) rezultatus (taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, daug palankiau vertino tiek teismo darbuotojų elgesį (t.y. manė, jog teismo darbuotojai yra paslaugūs, mandagūs ir pasirengę padėti), tiek konkretaus teisėjo elgesį (t.y. manė, kad rajonų apylinkių teismų teisėjai buvo daug labiau pasiruošę bylos nagrinėjimui, elgėsi nešališkai ir pagarbiai, kalbėjo suprantamai ir pan.). Kita vertus, tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, buvo labiau nepatenkinti teismo patalpomis (nors šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas). Tiesa, gautus skirtumus reikėtų interpretuoti atsargiai, kadangi rajonų apylinkių teismuose buvo apklausta tik 23 asmenys.

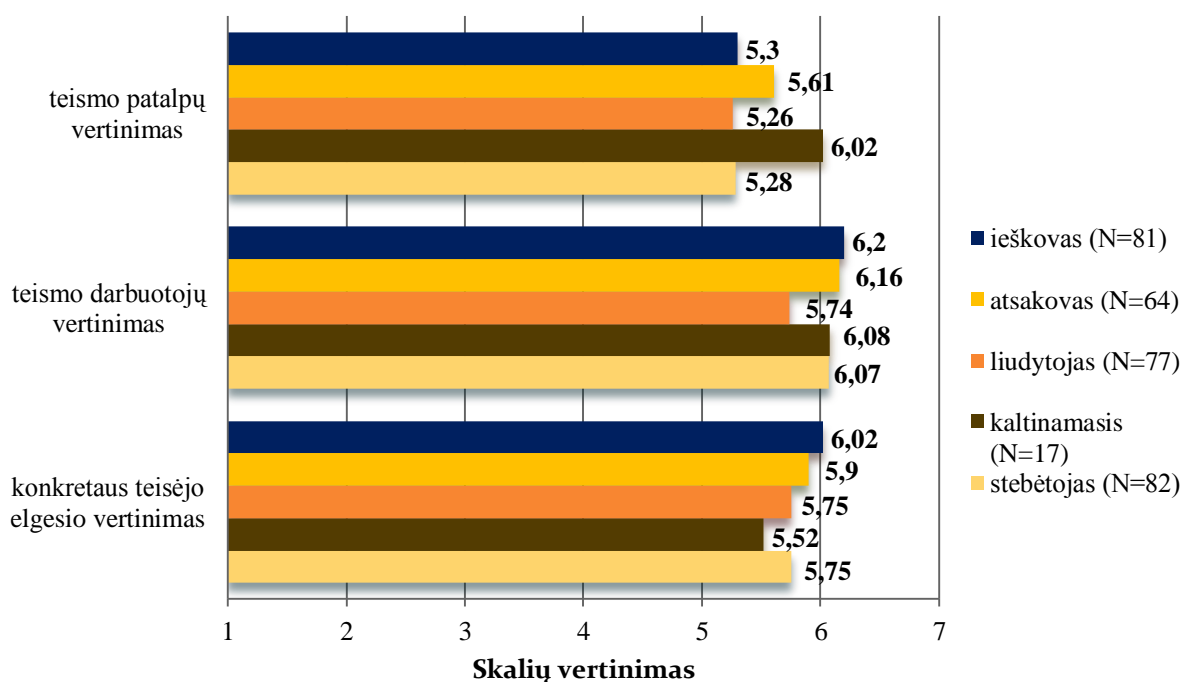
Analizuodami bendrosios kompetencijos teismuose dalyvavusių tiriamųjų patirties teisme vertinimus, taip pat atsižvelgėme į tai, kokioje byloje dalyvavo asmuo. Baudžiamųjų ir civilinių bylų dalyvių patirties teisme vertinimų rezultatai pateikti 62-ame paveiksle.

62 pav. Baudžiamųjų ir civilinių bylų dalyvių patirties teisme vertinimai

Palyginę baudžiamųjų ir civilinių bylų dalyvių patirties teisme vertinimus, nustatėme tik vieną statistiškai reikšmingą skirtumą: skyrėsi „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatai ($U = 5084,50$, $p < 0,01$; taikytas Mano-Vitnio-Vilkoksono kriterijus). Pasirodo, kad civilinių bylų nagrinėjime dalyvavę tiriamieji, palyginti su baudžiamųjų bylų dalyviais, daug palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį.

Galiausiai, palyginome tiriamųjų patirties teisme vertinimus, atsižvelgdami į jų vaidmenį bylos nagrinėjime (žr. 63 pav.).

63 pav. Tiriamųjų atliekamas vaidmuo bylos nagrinėjime ir patirties teisme vertinimas

Išanalizavus tiriamųjų, atliekančių bylų nagrinėjime skirtingus vaidmenis, patirties teisme vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik lyginant „Teismo darbuotojų vertinimo“ skalės rezultatus ($H = 12,332$, $p < 0,05$; taikytas Kruskalo-Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad liudytojai, palyginti su kitais vaidmenis bylų nagrinėjime atlikusiais tiriamaisiais, prasčiausiai vertino teismo darbuotojų elgesį (t.y. manė, kad teismo darbuotojai yra ne visada paslaugūs, nesieltgia pagarbiai ir pan.). Galima pridurti, kad liudytojai taip pat prasčiausiai vertino teismo patalpas, o konkretaus teisėjo elgesį santykinai nepalankiausiai vertino kaltinamieji (tačiau jie, palyginti su kitais tiriamaisiais, geriausiai vertino teismo patalpas).

Apibendrinant tiriamųjų patirties teisme vertinimus, galima pažymėti, kad teismo darbuotojų elgesys, palyginti su konkretaus teisėjo elgesiu, tiriamųjų buvo vertinamas daug palankiau ($p < 0,01$). Be to, konkretaus teisėjo elgesio vertinimas buvo reikšmingai susijęs su tiriamųjų turimu išsilavinimu ($p < 0,01$) ir teisinėmis žiniomis ($p < 0,01$): tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą ar studijavusieji (-uojantys) teisę, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis ir tais, kuriems yra tekę išklaudyti tik atskiras teisės disciplinas arba kurie neišklausė jokių teisės disciplinų, vertino konkretaus teisėjo elgesį kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus. Konkretaus teisėjo elgesį taip pat daug palankiau vertino: 1) specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose ($p < 0,05$); 2) rajonų apylinkių teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose ($p < 0,01$); 3) civilinių bylų, palyginti su baudžiamųjų bylų, dalyviai ($p < 0,01$).

Teismo darbuotojų (ne teisėjų) elgesį palankiausiai vertino: 1) 26-49 m. amžiaus grupės tiriamieji (palyginti su kitų amžiaus grupių atstovais, $p < 0,05$); 2) asmenys, dalyvavę specializuotuose teismuose (palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, $p < 0,001$); 3) rajonų apylinkių, palyginti su didžiųjų miestų apylinkių, teismuose dalyvavę tiriamieji ($p < 0,05$). Kita vertus, liudytojai, palyginti su kitais vaidmenis atlikusiais tiriamaisiais, teismo darbuotojų elgesį vertino prasčiausiai ($p < 0,05$).

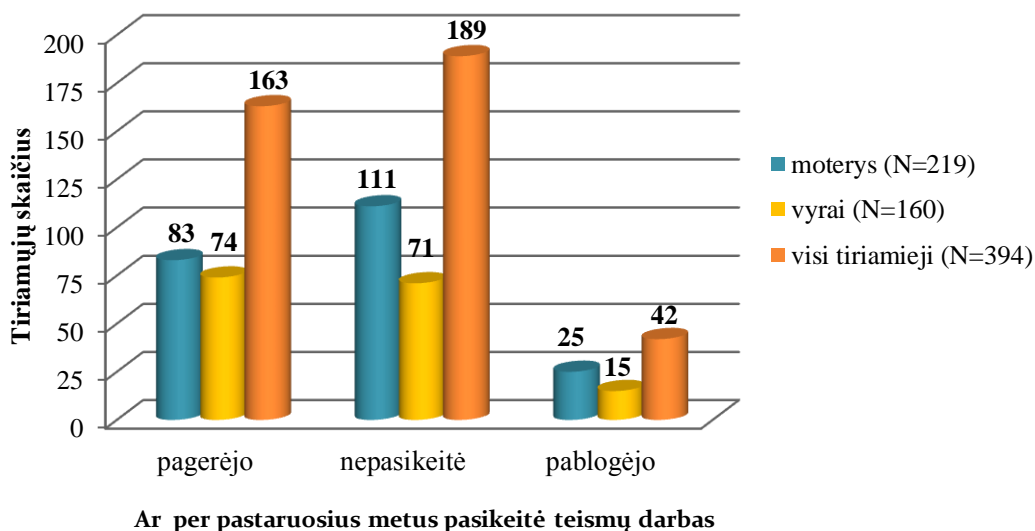
Teismo patalpas (taip pat teismo rūmuose / internetinėje svetainėje pateikiamą informaciją), geriausiai vertino specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji (palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, $p < 0,05$). Asmenys, dalyvavę didžiųjų miestų apylinkių, palyginti su rajonų apylinkių, teismuose, taip pat palankiau vertino teismo patalpas, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Kartu reikia pažymėti, kad

apskritai tiriamieji teismo darbuotojų ir konkretaus teisėjo elgesį vertino geriau nei teismo patalpas, kuriose jiems teko būti.

7. Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius ir jų pasitikėjimas teismais

7.1. Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius

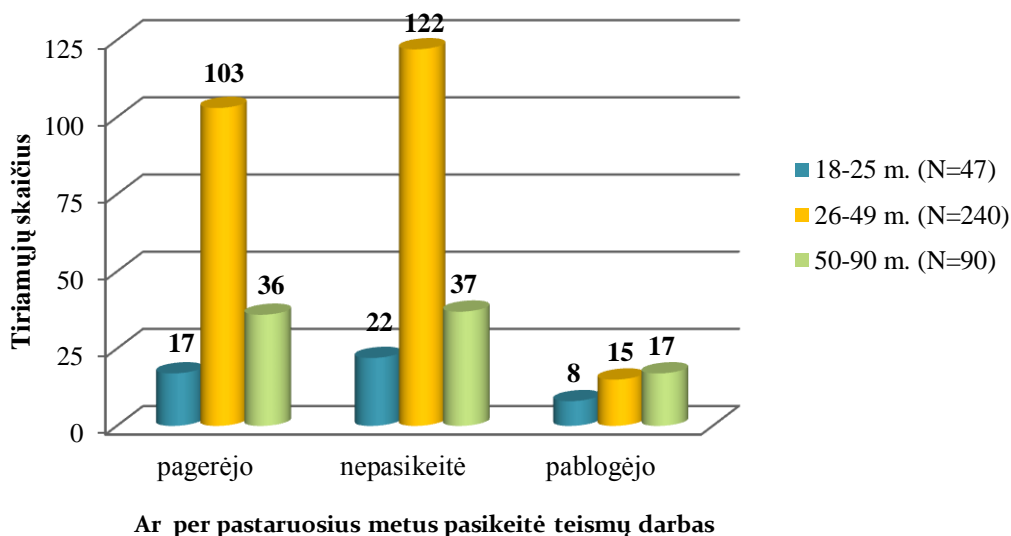
Baigdami pildyti klausimyną, tiriamieji turėjo atsakyti į klausimą, ar jų manymu, per pastaruosius metus pasikeitė teismų darbas. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 64-ame paveiksle.

64 pav. Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius (pastaba: 3 tiriamieji neatsakė į klausimą)

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 41,4 proc. tiriamųjų mano, kad per pastaruosius metus teismų darbas pagerėjo, 48 proc. – kad pokyčių nebuvo, o 10,6 proc. tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pablogėjo (šie skirtumai statistiškai reikšmingi, $\chi^2 = 93,721$, $p < 0,001$, taikytas Chi kvadrato suderinamumo testas). Taigi tokių tiriamųjų, kurie manė, kad per pastaruosius metus teismų darbas pablogėjo, buvo daug mažiau, palyginti su tais, kurie teismų darbo pokyčių nepastebėjo arba kurie šiuos pokyčius vertino teigiamai. Palyginę vyrų ir moterų nuomonę apie teismų darbo pokyčius, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatėme ($\chi^2 = 2,688$, $p = 0,261$). Tyrimo rezultatai parodė, kad 50,7 proc. moterų ir 44,3 proc. vyrų mano, kad teismų darbas nepasikeitė, 37,9 proc. moterų ir 46,3 proc. vyrų – kad pagerėjo ir tik 11,4 proc. moterų ir 9,4 proc. vyrų nurodė, kad teismų darbas pablogėjo.

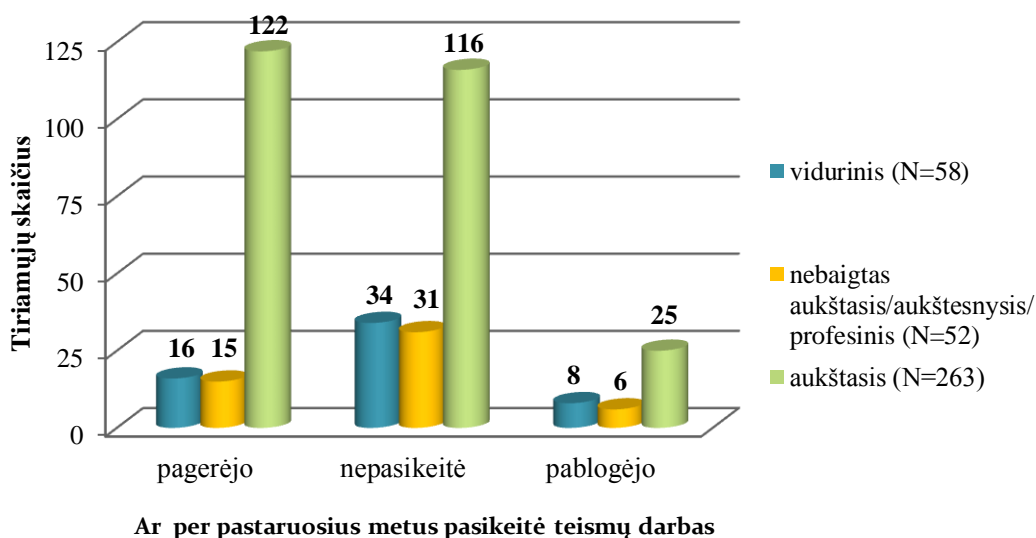
Palyginome, ar tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius susijusi su jų amžiumi. Šie rezultatai pateikti 65-ame paveiksle.

65 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius

Išanalizavus skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų nuomonę apie teismų darbo pokyčius, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 13,726$, $p < 0,01$): gauti rezultatai parodė, kad didžiausias procentas tiriamųjų, manančių, kad teismų darbas pablogėjo, buvo 18-25 m. ir 50-90 m. amžiaus grupėje (atitinkamai 17 proc. ir 18,9 proc.). Tuo tarpu tik 6,3 proc. 26-49 m. amžiaus tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pablogėjo. Galima pridurti, kad 18-25 m. ir 50-90 m. amžiaus tiriamųjų „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatų vidurkiai, palyginti su 26-49 m. amžiaus tiriamųjų vertinimais, taip pat buvo mažesni (žr. 56 pav.). Atsižvelgdami į tai, kad blogesnis bylų nagrinėjusio teisėjo elgesio vertinimas galėjo tiriamiesiems sudaryti įspūdį, kad teismų darbas pablogėjo, pabandėme nustatyti „Konkreto teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatų ir tiriamųjų nuomonės apie teismų darbo pokyčius sąsajas. Nustatytas neigiamas statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,383$, $p < 0,001$, skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas), kuris rodo, kad kuo nepalankiau tiriamieji vertino konkretaus teisėjo elgesį (t.y. rinkosi mažesnes atsakymų reikšmes, taikant 7 balų skalę, kur „1“ – „visiškai nesutinku“, „7“ – visiškai sutinku), tuo labiau jie buvo linkę manyti, kad teismų darbas pablogėjo (t.y., rinkosi didesnes atsakymų reikšmes, taikant 3 balų skalę, kur „1“ – „pagerėjo“, o „3“ – „pablogėjo“).

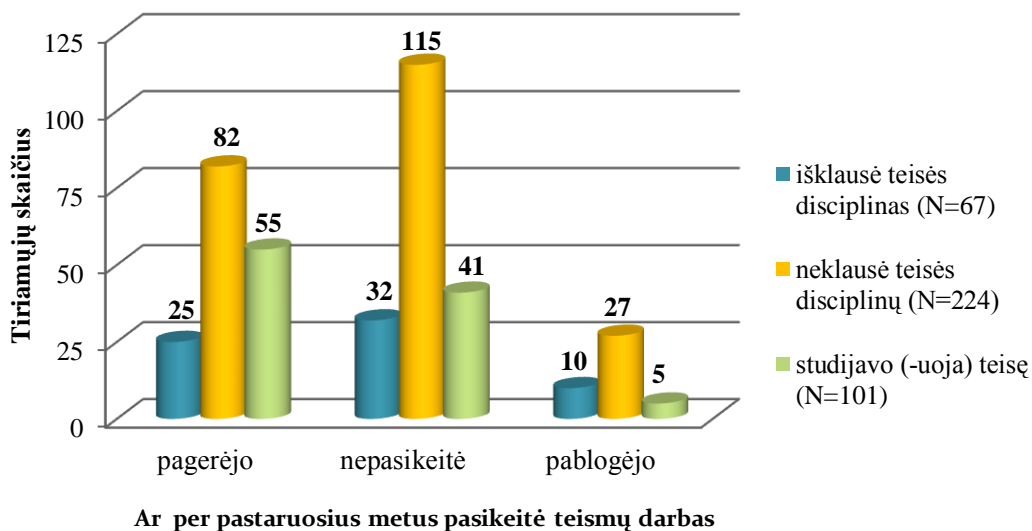
Toliau palyginome skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų teismų darbo pokyčių vertinimus (žr. 66 pav.).

66 pav. Skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius

Gauti rezultatai rodo, kad 27,6 proc. tiriamųjų, turinčių vidurinį, 28,8 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 46,4 proc. – aukštąjį išsilavinimą, mano, kad teismų darbas pagerėjo, o 13,8 proc. įgijusių vidurinį, 11,5 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 9,5 proc. – aukštąjį išsilavinimą, nurodė, kad teismų darbas pablogėjo (šis skirtumas statistiškai reikšmingas, $\chi^2 = 10,776$, $p < 0,05$). Taigi tyrimo rezultatai liudija, kad teismų darbo pokyčių vertinimai yra susiję su tiriamųjų išsilavinimu: beveik pusė aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų mano, kad teismų darbas pagerėjo, tuo tarpu tarp žemesnį išsilavinimą turinčių tiriamųjų taip manančių buvo tik šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis.

Taip pat analizavome tiriamųjų turimų teisinių žinių ir teismų darbo pokyčių sąsajas (žr. 67 pav.).

67 pav. Tiriamųjų turimos teisinės žinios ir teismų darbo pokyčių vertinimas

Išanalizavus gautus duomenis buvo nustatyta, kad teismų darbo pokyčių vertinimas statistiškai reikšmingai susijęs su teisės studijomis ir atskirų teisės disciplinų išklausymu / neišklausymu ($\chi^2 = 11,973$, $p < 0,05$). Pavyzdžiui, net 54,5 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų mano, kad teismų darbas pagerėjo, tuo tarpu teismų darbo pokyčius pozityviai vertina tik 37,3 proc. tiriamųjų, kurie yra išklause atskiras teisės disciplinas ir 36,6 proc. – kuriems nėra tekę išklausti jokių teisės disciplinų. Be to, tarp teisę studijavusių (-uojančių) buvo tik 5 proc. tiriamųjų, nurodžiusių, kad teismų darbas pablogėjo, o tarp tų, kurie išklause atskiras teisės disciplinas arba neišklause jokių teisės disciplinų, šis procentas buvo daug didesnis (atitinkamai 14,9 proc. ir 12,1 proc.). Taigi tyrimo rezultatai atskleidė, kad teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius yra daug pozityvesnė, palyginti su tų, kurie išklause tik atskiras teisės disciplinas ar iš viso nėra išklause jokių teisės disciplinų.

Atsižvelgdami į tai, kad tiriamųjų domėjimasis teisinio pobūdžio informacija buvo susijęs su jų noru būti visuomeniniu teisėju ir kai kurių klausimyno skalių vertinimu, analizavome domėjimosi teisinio pobūdžio informacija ir tiriamųjų nuomonės apie teismų darbo pokyčius ryšį (žr. 20 lentelę).

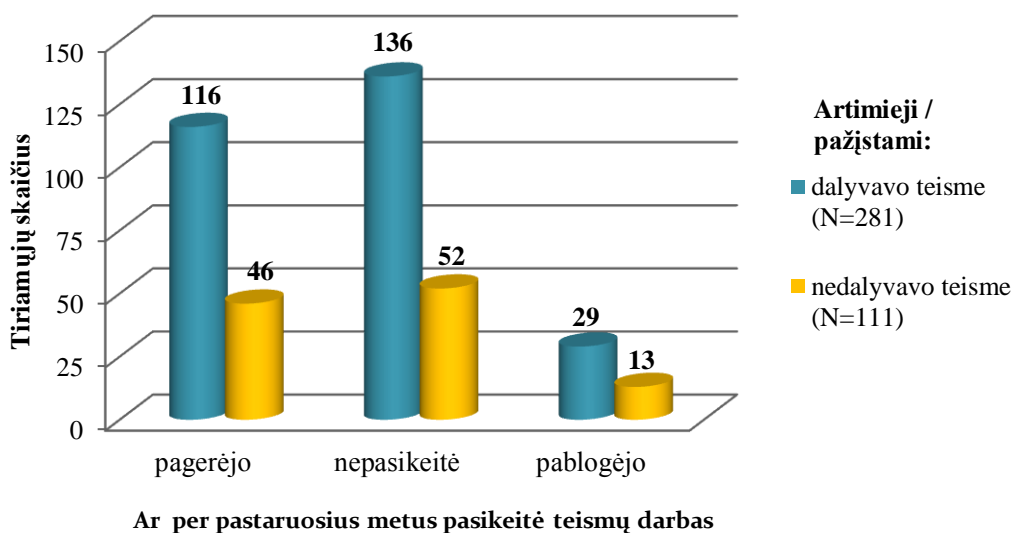
20 lentelė. Tiriamųjų domėjimasis teisinio pobūdžio informacija ir jų nuomonė apie teismų darbo pokyčius

Teisinės informacijos šaltinis		Ar per pastaruosius metus pasikeitė teismų darbas			Reikšmingumo lygmuo
		Pagerėjo	Nepasikeitė	Pablogėjo	
Spauda	domisi	101 (44,3%)	104 (45,6%)	23 (10,1%)	p = 0,370
	nesidomi	61 (37,2%)	84 (51,2%)	19 (11,6%)	
Internetas	domisi	103 (43,1%)	110 (46%)	26 (10,9%)	p = 0,582
	nesidomi	59 (38,3%)	79 (51,3%)	16 (10,4%)	
Televizijos laidos	domisi	120 (42%)	131 (45,8%)	35 (12,2%)	p = 0,181
	nesidomi	42 (39,6%)	57 (53,8%)	7 (6,6%)	
Radijo laidos	domisi	79 (48,2%)	67 (40,8%)	18 (11%)	p = 0,045
	nesidomi	83 (36,4%)	121 (53,1%)	24 (10,5%)	

Gauti rezultatai parodė, kad tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius reikšmingai susijusi tik su teisinio pobūdžio radijo laidų klausymusi ($\chi^2 = 6,182$, $p < 0,05$). Nustatyta, kad tiriamieji, kurie nesiklauso teisinio pobūdžio radijo laidų, daug labiau linkę

manyti, kad teismų darbas nepasikeitė, tuo tarpu tie, kurie domisi teisinio pobūdžio radijo laidomis, nurodo, kad teismų darbas pagerėjo. Domėjimasis kitais teisinio pobūdžio informacijos šaltiniais ir nuomonė apie teismų darbo pokyčius nebuvo statistiškai reikšmingai susijusi: tiriamieji, kurie domisi teisinio pobūdžio informacija spaudoje ar internete, žiūri teisinio pobūdžio televizijos laidas, palyginti su tais, kurie tokio pobūdžio informacija nesidomi, teismų darbo pokyčius vertina panašiai.

Tikėtina, kad tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius gali būti susijusi su jų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtimi. Todėl toliau palyginome tiriamųjų nuomonę apie teismų darbo pokyčius, atsižvelgdami į tai, ar jų artimieji / pažįstamieji dalyvavo / nedalyvavo teisme (žr. 68 pav.).

68 pav. Tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtis ir teismų darbo pokyčių vertinimai

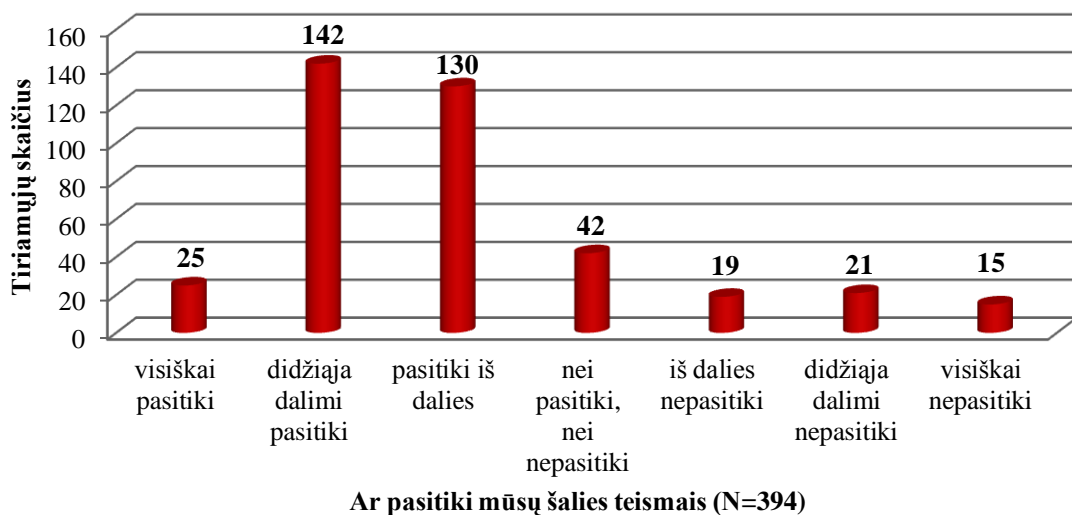
Nustatyta, kad tiriamųjų artimųjų / pažįstamųjų dalyvavimo teisme patirtis ir tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius nėra statistiškai reikšmingai susijusi ($\chi^2 = 0,184$, $p = 0,912$). Gauti rezultatai parodė, kad 41,3 proc. tiriamųjų, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems teko dalyvauti teisme, mano, kad teismų darbas pagerėjo, 48,4 proc. – kad nepasikeitė ir 10,3 proc. – kad pablogėjo. Tiriamųjų, kurių artimiesiems / pažįstamiesiems neteko dalyvauti teisme, vertinimai yra panašūs: 41,4 proc. tiriamųjų mano, kad teismų darbas pagerėjo, 46,8 proc. – kad nepasikeitė ir 11,7 proc. – kad pablogėjo.

Apibendrinant galima pasakyti, kad tik dešimtadalis (10,3 proc.) apklaustų tiriamųjų mano, kad per pastaruosius metus mūsų šalies teismų darbas pablogėjo. Daug daugiau tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pagerėjo (41,4 proc.) arba bent jau nepasikeitė (48 proc.).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžiausias procentas tiriamųjų, manančių, kad teismų darbas pablogėjo, buvo 18-25 m. ir 50-90 m. amžiaus, turėjo žemesnį nei aukštąjį išsilavinimą, taip pat nebuvo išklause jokių teisės disciplinų arba išklause tik atskiras teisės disciplinas. Priešingai, dažniausiai teigiamus teismų darbo pokyčių pripažino tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, taip pat studijavusieji ar studijuojantys teisę.

7.2. Tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais

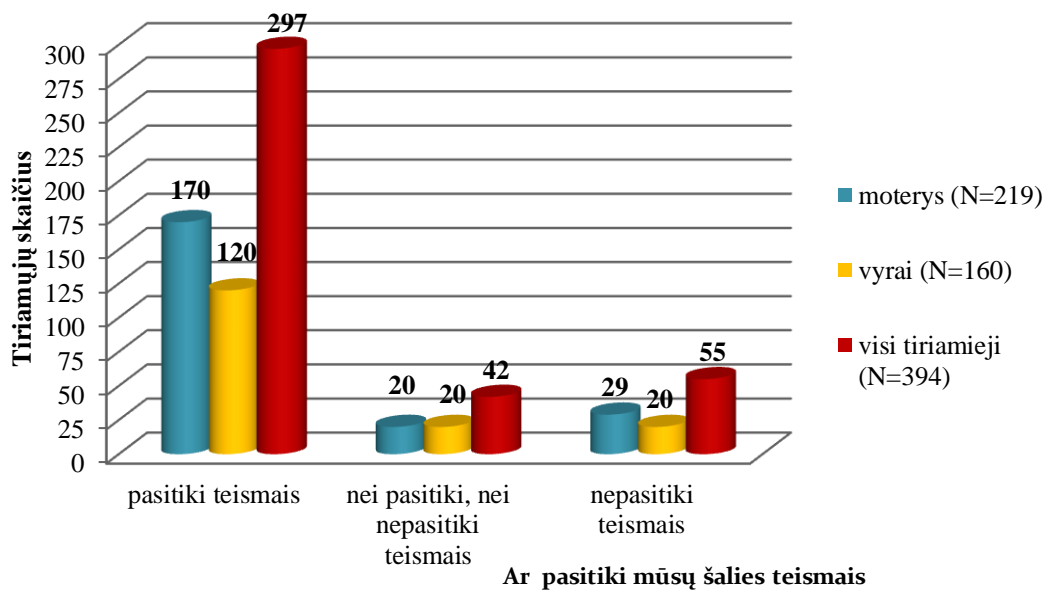
Galiausiai, tiriamieji turėjo atsakyti į klausimą, ar jie pasitiki mūsų šalies teismais (buvo taikoma 7 balų vertinimo skalė: nuo 1 – „visiškai pasitikiu“ iki 7 – „visiškai nepasitikiu“). Šie tiriamųjų vertinimai pateikti 69-ame paveiksle.

69 pav. Tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais (I)

Gauti rezultatai parodė, kad visiškai mūsų šalies teismais pasitiki 6,3 proc. tiriamųjų, didžiąja dalimi pasitiki – 36 proc., pasitiki iš dalies – 33 proc., nei pasitiki, nei nepasitiki – 10,7 proc., iš dalies nepasitiki – 4,8 proc., didžiąja dalimi nepasitiki – 5,3 proc. ir visiškai nepasitiki – 3,8 proc. tiriamųjų. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė statistiškai reikšmingą pasitikėjimo teismais ir konkretaus teisėjo elgesio vertinimo ryšį ($r = -0,593$, $p < 0,001$, skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas). Taigi jeigu tiriamieji konkretaus teisėjo elgesį vertino kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (t.y., rinkosi didesnes atsakymų reikšmes, taikant 7 balų skalę, kur „1“ – „visiškai nesutinku“, „7“ – visiškai sutinku), tai jie taip pat buvo linkę pasitikėti mūsų šalies teismais (t.y., rinkosi mažesnes atsakymų reikšmes, taikant 7 balų skalę, kur „1“ – „visiškai pasitikiu“, „7“ – „visiškai nepasitikiu“).

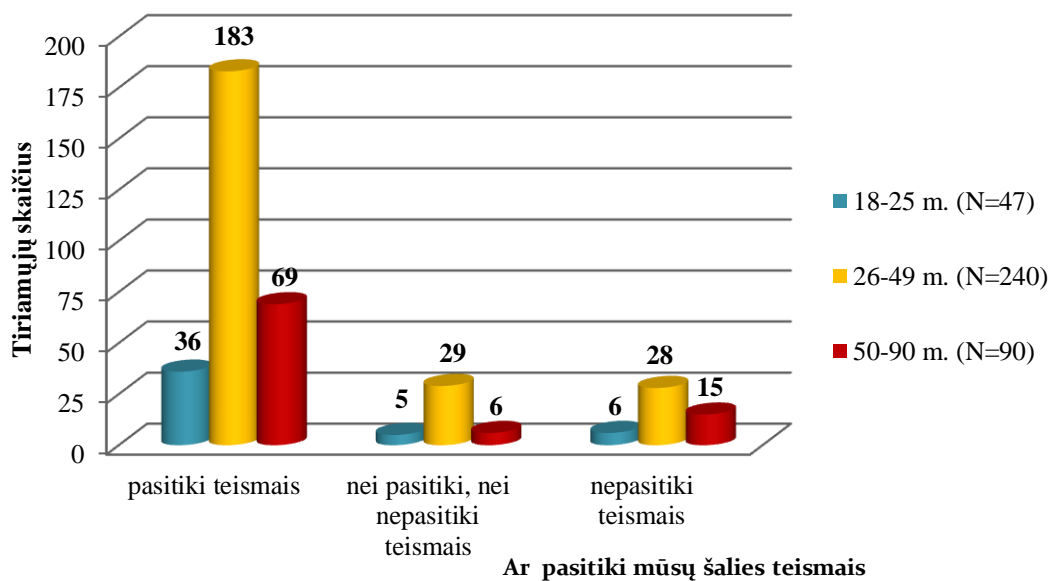
Atsižvelgdami į tai, kad kai kuriose atsakymų kategorijose buvo nedidelis skaičius tiriamųjų, toliau lygindami tiriamųjų pasitikėjimą mūsų šalies teismais, juos apjungėme į 3 grupes: a) „pasitiki mūsų šalies teismais“ (šiuo atveju apjungėme tiriamuosius, kurie „visiškai pasitiki“, „didžiąja dalimi pasitiki“ ir „pasitiki iš dalies“); b) „nei pasitiki, nei nepasitiki mūsų šalies teismais teismais“; c) „nepasitiki mūsų šalies teismais“ (šiuo atveju apjungėme tiriamuosius, kurie „iš dalies nepasitiki“, „didžiąja dalimi nepasitiki“ ir „visiškai nepasitiki“). Be to, palyginome moterų ir vyrų pasitikėjimo teismais vertinimus (žr. 70 pav.).

70 pav. Tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais (II)

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, mūsų šalies teismais daugiau ar mažiau pasitiki 75,3 proc., nei pasitiki, nei nepasitiki – 10,7 proc., o daugiau ar mažiau nepasitiki 14 proc. tiriamųjų (šie skirtumai statistiškai reikšmingi, $\chi^2 = 314,107$, $p < 0,001$, taikytas Chi kvadrato suderinamumo testas). Moterų ir vyrų pasitikėjimo teismais vertinimai statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($\chi^2 = 1,116$, $p = 0,572$): didžioji dalis tiek moterų (77,6 proc.), tiek vyrų (75 proc.) nurodė, kad jie pasitiki mūsų šalies teismais.

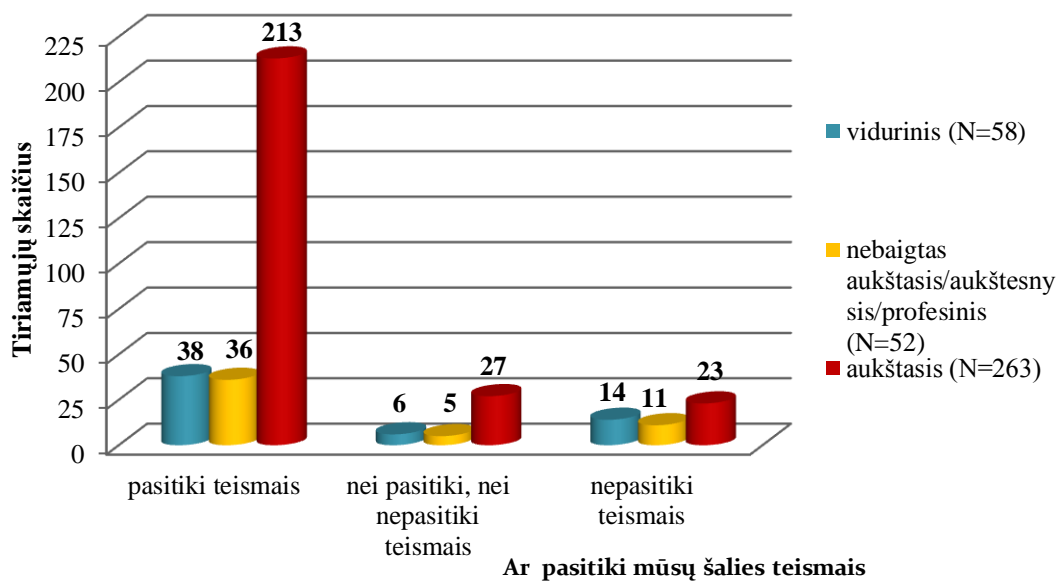
Toliau palyginome, ar pasitikėjimo teismais vertinimai yra susiję su tiriamųjų amžiumi (žr. 71 pav.).

71 pav. Skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais

Nustatyta, kad pasitikėjimas mūsų šalies teismais nėra statistiškai reikšmingai susijęs su tiriamųjų amžiumi ($\chi^2 = 3,073$, $p = 0,546$). Tyrimo rezultatai rodo, kad skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais yra panašus: daugiau kaip trys ketvirtadaliai skirtingo amžiaus tiriamųjų nurodė, kad jie pasitiki teismais (atitinkamai, 18-25 m. amžiaus grupėje teismais pasitiki 76,6 proc. asmenų, 26-49 m. – 76,3 proc. ir 50-90 m. – 76,7 proc.). Įdomu tai, kad net didžioji 50-90 m. amžiaus tiriamųjų dalis nurodė, kad jie pasitiki mūsų šalies teismais, nors šie asmenys, palyginti su jaunesniais, daug dažniau ($p < 0,05$) pažymėjo, kad jie labiau pasitikėtų teismo priimamais sprendimais, jeigu jų bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai (žr. 27 pav.).

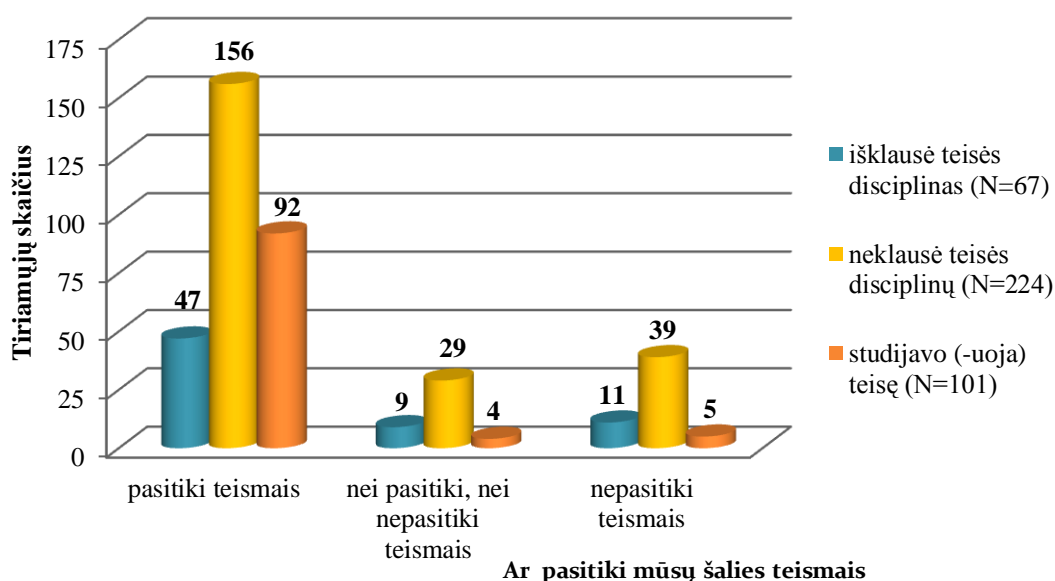
Taip pat analizavome skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų pasitikėjimo teismais vertinimus (žr. 72 pav.).

72 pav. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais

Atlikta duomenų analizė parodė, kad pasitikėjimo teismais vertinimai statistiškai reikšmingai susiję su tiriamųjų išsilavinimu ($\chi^2 = 13,938$, $p < 0,01$). Pavyzdžiui, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su tais, kurie įgijo vidurinį / nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį, daug labiau pasitiki mūsų šalies teismais (jais pasitiki 81 proc. turinčiųjų aukštąjį išsilavinimą, 69,2 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 65,5 proc. – įgijusių vidurinį išsilavinimą). Be abejo, šiuos rezultatus reikia interpretuoti atsargiai, kadangi kai kuriose grupėse yra mažas tiriamųjų skaičius. Kita vertus, panašios tendencijos buvo nustatytos ir anksčiau: aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, daug labiau ($p < 0,001$) įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, daug palankiau ($p < 0,05$) vertina teisėjų elgesį ir išreiškia daug pozityvesnį ($p < 0,01$) požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (žr. 40 pav.). Be to, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, daug palankiau ($p < 0,01$) įvertino ir konkretaus teisėjo elgesį (žr. 57 pav.).

Paskiausiai nagrinėjome tiriamųjų turimų teisinių žinių ir jų pasitikėjimo teismais sąsajas (žr. 73 pav.).

73 pav. Tiriamųjų turimos teisinės žinios ir pasitikėjimas mūsų šalies teismais

Gauti rezultatai rodo, kad pasitikėjimo mūsų šalies teismais vertinimas statistiškai reikšmingai susijęs su teisės studijomis ir teisės disciplinų išklausymu / neišklausymu ($\chi^2 = 18,370$, $p < 0,01$). Nustatyta, kad net 91 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų nurodė, kad jie daugiau ar mažiau pasitiki teismais. Tuo tarpu tarp tiriamųjų, kuriems yra tekę išklausti tik atskiras teisės disciplinas, daugiau ar mažiau pasitikinčiųjų teismais buvo 70,1 proc., o tarp tų, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų – 69,6 proc. tiriamųjų.

Apibendrinant galima pasakyti, kad net trys ketvirtadaliai (75,3 proc.) tiriamųjų, dalyvavusių įvairių teismų posėdžiuose, daugiau ar mažiau pasitiki mūsų šalies teismais (labiausiai jais pasitiki tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, taip pat studijavę ar studijuojantys teisę), tuo tarpu daugiau ar mažiau nepasitiki teismais tik 14 proc. tiriamųjų. Šie rezultatai prieštarauja viešųjų apklausų duomenims (pvz., „Vilmorus“ apklausos rodo¹, kad 2012 m. teismais vidutiniškai pasitikėjo 16,33 proc., o nepasitikėjo – 44,79 proc. šalies gyventojų). Tokius žmonių pasitikėjimo teismais skirtumus galėjo nulemti keletas veiksnių: 1) dauguma viešųjų apklausų dalyvių nebuvo tiesiogiai susidūrę su teismais, o jų neigiami teismų vertinimai yra grindžiami antriniais šaltiniais (tuo tarpu visi mūsų tiriamieji dalyvavo teismo posėdžiuose ir galėjo tiesiogiai stebėti teisėjų elgesį); 2) net ketvirtadalis (25,4 proc.) mūsų tiriamųjų studijavo arba studijuoja teisę, o tai galėjo padidinti bendrą pasitikinčiųjų teismais procentą (nes tie tiriamieji, kurie studijavo arba studijuoja teisę, apskritai yra labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitiki teisėsaugos

¹ Lietuvos ryto 2012 metų publikacijos.

institucijomis, taip pat vertina teisėjų ir policijos pareigūnų elgesį kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus); 3) taikomos viešųjų apklausų metodikos lemia daugiau ar mažiau iškreiptus rezultatus; 4) tendencingas kai kurių įvykių (pvz., susijusių su „Kauno pedofilijos byla“) arba teisėjų darbo trūkumų pateikimas žiniasklaidoje, formuoja ar pastiprina jau suformuotą neigiamą žmonių (niekada nedalyvavusių teismo posėdžiuose) požiūrį į teismus. Siekiant detaliau atskleisti žmonių pasitikėjimo teismais rezultatų skirtumus, reikalingi papildomi tyrimai (pvz., ateityje, taikant mūsų parengtą klausimyną, reiktų apklausti žmones, kurie niekada anksčiau tiesiogiai nesusidūrė su teismais, taip pat padidinti teismo posėdžio dalyvių, neturinčių teisinio išsilavinimo, skaičių).

8. Išvados

1. Nustatytas pakankamai palankus teismo posėdžiuose dalyvavusių tiriamųjų požiūris į visuomeninių teisėjų dalyvavimą bylos nagrinėjime:

1.1. beveik du trečdaliai (65,6 proc.) tiriamųjų norėtų, kad jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, o 60,6 proc. tiriamųjų labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylos nagrinėjime dalyvautų visuomeniniai teisėjai;

1.2. visuomeninių teisėjų dalyvavimui dažniausiai pritaria vyriausio (50-90 metų) amžiaus tiriamieji, turintys vidurinį, nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį ar profesinį išsilavinimą, neišklausę jokių teisės disciplinų arba išklausę tik atskiras teisės disciplinas, taip pat asmenys, besidomintys teisinio pobūdžio televizijos laidomis; visi šie tiriamieji, palyginti su jaunesnio amžiaus asmenimis, turinčiais aukštąjį išsilavinimą ir studijavusiais (-uojančiais) teisę, taip pat labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai;

1.3. tik šiek tiek daugiau kaip ketvirtadalis (27,9 proc.) tiriamųjų pažymėjo, kad jie patys norėtų būti visuomeniniu teisėju; šis noras nėra susijęs su asmens lytimi, amžiumi, šeimynine padėtimi, išsilavinimu ir turimomis teisinėmis žiniomis, tačiau reikšmingai susijęs su tiriamųjų domėjimusi teisinio pobūdžio informacija (tie, kurie domisi šio pobūdžio informacija spaudoje ir internete, žiūri teisinio pobūdžio televizijos laidas ir klausosi šios tematikos radijo laidų, palyginti su nesidominčiais teisinio pobūdžio informacija, daug dažniau išreiškė norą būti visuomeniniais teisėjais).

2. Tiriamųjų teisinės žinios (teisės studijos), taip pat domėjimasis įvairia teisinio pobūdžio informacija yra reikšmingai susijęs su didesniais jų įsipareigojimais, pasitikėjimu arba teigiamais vertinimais (pvz., didesniu įsipareigojimu paklusti įstatymams ir teisėsaugos

pareigūnams, didesniu pasitikėjimu teisėsaugos institucijomis, geresniais teisėjų ir policijos pareigūnų elgesio teisingumo vertinimais).

5. Specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia žymiai palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus.

6. Lietuvos Aukščiausiame teisme ir Lietuvos apeliaciniame teisme dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais apylinkių bei apygardų teismuose, yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei išreiškia žymiai palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus.

7. Teismo darbuotojų elgesį, palyginti su konkreto teisėjo (kurio vadovaujame posėdyje dalyvavo tiriamieji) elgesiu, mūsų tiriamieji vertino daug palankiau.

8. Konkreto teisėjo elgesį daug palankiau (kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus) vertino šie tiriamieji:

8.1. dalyvavę specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose;

8.2. dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose;

8.3. civilinių, o ne baudžiamųjų bylų dalyviai;

8.4. turintys aukštąjį išsilavinimą, palyginti su vidurinį, nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį arba profesinį išsilavinimą įgijusiais asmenimis;

8.5. studijavę (-uojantys) teisę, palyginti su tais, kuriems yra tekę išklausti tik atskiras teisės disciplinas arba kurie neišklausė jokių teisės disciplinų.

9. Teismo darbuotojų (ne teisėjų) elgesį palankiausiai vertino šie tiriamieji:

9.1. vidurinės amžiaus grupės (26-49 metų), palyginti su kitų amžiaus grupių atstovais;

9.2. dalyvavę specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose;

9.3. dalyvavę rajonų apylinkių, palyginti su didžiųjų miestų apylinkių, teismuose.

10. Teismo patalpas (taip pat teismo rūmuose ar internetinėje svetainėje pateikiamą informaciją), geriausiai vertino šie tiriamieji:

10.1. dalyvavę specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose;

10.2. dalyvavę didžiųjų miestų apylinkių, palyginti su rajonų apylinkių, teismuose (tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas).

11. Tik dešimtadalis (10,3 proc.) apklaustų tiriamųjų mano, kad per pastaruosius metus mūsų šalies teismų darbas pablogėjo. Daug daugiau tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pagerėjo (41,4 proc.) arba bent jau nepasikeitė (48 proc.).

12. Didžiausias procentas tiriamųjų, manančių, kad teismų darbas pablogėjo, buvo 18-25 ir 50-90 metų amžiaus, turėjo žemesnį nei aukštąjį išsilavinimą, taip pat buvo neišklausę jokių teisės disciplinų arba išklause tik atskiras teisės disciplinas. Teigiamus teismų darbo pokyčius dažniausiai pripažino tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, taip pat studijavę ar studijuojantys teisę.

13. Net trys ketvirtadaliai (75,3 proc.) tiriamųjų, dalyvavusių įvairių teismų posėdžiuose, daugiau ar mažiau pasitiki mūsų šalies teismais (labiausiai jais pasitiki asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, taip pat studijavę ar studijuojantys teisę), tuo tarpu daugiau ar mažiau nepasitiki teismais tik 14 proc. tiriamųjų.

14. Teismo posėdžių dalyviai pakankamai daug dėmesio skiria teisinės tematikos informacijai:

14.1. labiausiai įvairaus amžiaus tiriamieji domisi teisinės tematikos televizijos laidomis (73 proc.) ir informacija internete (60,8 proc.), mažiau domimasi teisinės tematikos spauda (58,2 proc.) ir mažiausiai – teisinės tematikos radijo laidomis (41,8 proc.);

14.2. 50-90 metų amžiaus tiriamieji, palyginti su jaunesniais, daug daugiau domisi teisinės tematikos radijo laidomis;

14.3. 18-25 ir 26-49 metų amžiaus tiriamieji, palyginti su 50-90 metų asmenimis, daug daugiau domisi teisinės tematikos informacija internete;

14.4. moterys, palyginti su vyrais, daug dažniau domisi teisinės tematikos televizijos laidomis;

14.5. labiausiai teisinės tematikos informacija domisi asmenys, studijavę (-uojantys) teisę: šie tiriamieji, palyginti su tais, kurie neišklausė jokių teisės disciplinų arba yra išklause tik atskiras teisės disciplinas, daug dažniau domisi teisinio pobūdžio informacija spaudoje, internete, žymiai dažniau žiūri tokio pobūdžio televizijos laidas ir klausosi atitinkamų radijo laidų.

15. Nustatyta tendencija, kad tiriamieji, kurie patys arba jų artimieji / pažįstamieji tiesiogiai susidūrė su policijos pareigūnais, taip pat tie, kurių artimieji / pažįstamieji dalyvavo

teisme (palyginti su asmenimis, kurie patys ar jų artimieji / pažįstamieji neturėjo tokios patirties), yra linkę labiau įsipareigoti paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų bei teisėjų elgesį kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus.

16. Siekiant detaliau atskleisti žmonių pasitikėjimo teismais skirtumus, reikalingi papildomi tyrimai (pvz., ateityje reikėtų apklausti žmones, kurie niekada anksčiau tiesiogiai nesusidūrė su teismais, taip pat padidinti teismo posėdžio dalyvių, neturinčių teisinio išsilavinimo, skaičių).

9. Priedas (tyrimo metu taikytas klausimynas)

Gerbiamasis (-oji),

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Bendrosios psichologijos katedra atlieka tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti žmonių požiūrį į įstatymus, teismus, taip pat policijos pareigūnų ir teisėjų darbą. Jūsų atsakymai mums yra labai svarbūs, kadangi jie gali atskleisti pareigūnų darbo privalumus ir trūkumus. Klausimynas yra anoniminis, todėl niekas nesužinos jūsų vardo ar pavardės. Iš anksto dėkojame Jums už dalyvavimą tyrime. Laukiame Jūsų nuoširdžių atsakymų.

Atidžiai perskaitykite ir įvertinkite kiekvieną teiginį pagal šią skalę:

- 7 – visiškai sutinku
- 6 – didžiąja dalimi sutinku
- 5 – sutinku iš dalies
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku
- 3 – iš dalies nesutinku
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku
- 1 – visiškai nesutinku

Pažymėkite pasirinktą vertinimą apibraudami reikiamą skaičių

1. Žmonės turėtų paklusti įstatymams net tada, kai šie įstatymai prieštarauja jų nuomonei
7 6 5 4 3 2 1
2. Žmonės turėtų paklusti įstatymams net tada, jeigu jie mano, kad įstatymai yra neteisingi
7 6 5 4 3 2 1
3. Žmonės turėtų paklusti teisėjų priimtiems sprendimams net tada, kai šie sprendimai prieštarauja jų nuomonei
7 6 5 4 3 2 1
4. Žmonės turėtų paklusti teisėjų priimtiems sprendimams net tada, jeigu jie mano, kad šie sprendimai yra neteisingi

	7	6	5	4	3	2	1
5. Žmonės turėtų paklusti policijos pareigūnų reikalavimams, net tada, kai tie reikalavimai prieštarauja jų nuomonei							
	7	6	5	4	3	2	1
6. Žmonės turėtų paklusti policijos pareigūnų reikalavimams net tada, jeigu jie mano, kad šie reikalavimai yra neteisingi							
	7	6	5	4	3	2	1
7. Sužinoję apie padarytą nusikaltimą, žmonės visada turėtų apie tai pranešti policijos pareigūnams							
	7	6	5	4	3	2	1
8. Žmonės visada turėtų padėti policijos pareigūnams išaiškinti nusikaltimą arba surasti įtariamąjį							
	7	6	5	4	3	2	1
9. Žmonės visada turėtų padėti teismui atskleisti tiesą							
	7	6	5	4	3	2	1
10. Jeigu ateityje aš susidursiu su sudėtinga teisinio pobūdžio problema, tai kreipsiuosi į teismą							
	7	6	5	4	3	2	1
11. Aš jaučiu pagarbą policijos pareigūnams							
	7	6	5	4	3	2	1
12. Aš pasitikiu policijos pareigūnais							
	7	6	5	4	3	2	1
13. Policijos pareigūnai savo darbą atlieka sąžiningai							
	7	6	5	4	3	2	1
14. Policijos pareigūnai elgiasi su žmonėmis pagarbiai ir mandagiai							
	7	6	5	4	3	2	1
15. Policijos pareigūnai gerbia žmogaus teises							
	7	6	5	4	3	2	1
16. Policijos pareigūnai su visais žmonėmis elgiasi vienodai							
	7	6	5	4	3	2	1
17. Policijos pareigūnai, siekdami gauti jiems svarbią informaciją, naudoja tik teisėtus metodus							

	7	6	5	4	3	2	1
18. Prieš priimdami sprendimą, policijos pareigūnai išklauso žmonių nuomonės							
	7	6	5	4	3	2	1
19. Policijos pareigūnai paaiškina žmonėms, kodėl jie priima vienokius ar kitokius sprendimus							
	7	6	5	4	3	2	1
20. Policijos pareigūnai visada stengiasi priimti teisingus sprendimus							
	7	6	5	4	3	2	1
21. Policijos pareigūnai visada laikosi įstatymų nustatytų taisyklių							
	7	6	5	4	3	2	1
22. Jeigu ateityje mane sustabdys policijos pareigūnas arba aš kreipsiuosi į jį, iškilusi problema bus išspręsta teisingai							
	7	6	5	4	3	2	1
23. Jeigu ateityje mane sustabdys policijos pareigūnas arba aš kreipsiuosi į jį, su manimi bus elgiamasi pagarbiai							
	7	6	5	4	3	2	1
24. Aš jaučiu pagarbą teisėjams							
	7	6	5	4	3	2	1
25. Aš pasitikiu teisėjais							
	7	6	5	4	3	2	1
26. Teisėjai savo darbą atlieka sąžiningai							
	7	6	5	4	3	2	1
27. Teisėjai elgiasi su žmonėmis pagarbiai ir mandagiai							
	7	6	5	4	3	2	1
28. Teisėjai visada stengiasi priimti teisingus sprendimus							
	7	6	5	4	3	2	1
29. Teisėjai gina žmogaus teises							
	7	6	5	4	3	2	1
30. Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi vienodai							
	7	6	5	4	3	2	1

31. Teisėjai visiems žmonėms garantuoja teisingą bylos nagrinėjimą
- 7 6 5 4 3 2 1
32. Teisėjai paaiškina žmonėms, kodėl jie priima vienokius ar kitokius sprendimus
- 7 6 5 4 3 2 1
33. Teisėjai visada laikosi įstatymų nustatytų taisyklių
- 7 6 5 4 3 2 1
34. Teisėjų sprendimai yra grindžiami objektyviais faktais ir turimais įrodymais
- 7 6 5 4 3 2 1
35. Jeigu ateityje man teks dalyvauti teismo procese, teisėjas bylą išnagrinės teisingai
- 7 6 5 4 3 2 1
36. Jeigu ateityje man teks dalyvauti teismo procese, teisėjas su manimi elgsis pagarbiai
- 7 6 5 4 3 2 1
37. Įstatymai atspindi turtingų ir įtakingų, o ne paprastų žmonių interesus
- 7 6 5 4 3 2 1
38. Įstatymai negina žmonių teisių ir interesų
- 7 6 5 4 3 2 1
39. Jeigu žmogus nesutinka su policininko nuomone, visada bus teisus tik pareigūnas
- 7 6 5 4 3 2 1
40. Policijos pareigūnai yra korumpuoti
- 7 6 5 4 3 2 1
41. Teisėjų sprendimams daro poveikį politikai ir kiti suinteresuoti žmonės
- 7 6 5 4 3 2 1
42. Teisėjai yra korumpuoti
- 7 6 5 4 3 2 1
43. Teismai negina žmonių teisių ir interesų
- 7 6 5 4 3 2 1
44. Teismo procesas dažnai yra tik „parodomasis spektaklis“, o iš tikrųjų viskas jau būna nuspręsta iš anksto

7 6 5 4 3 2 1

Dabar įvertinkite šiandieninę savo patirtį teisme

45. Teismo rūmai yra erdvūs ir jaukūs

7 6 5 4 3 2 1

46. Teismo posėdžių salė yra erdvi ir jauki

7 6 5 4 3 2 1

47. Teismo rūmuose yra pakankamai nuorodų, padedančių surasti ieškomą patalpą (pvz., rūbinę, sekretoriatą, posėdžio salę)

7 6 5 4 3 2 1

48. Teismo rūmuose / teismo internetinėje svetainėje pateikiama pakankamai informacijos apie bylų nagrinėjimą

7 6 5 4 3 2 1

49. Teismo rūmuose / teismo internetinėje svetainėje pateikiama pakankamai informacijos apie bylininkų teises

7 6 5 4 3 2 1

50. Laukimo zonos teismo rūmuose yra patogios ir suteikia privatumo (pvz., nusikaltimo aukai nereikia susidurti su savo skriaudėju)

7 6 5 4 3 2 1

51. Teismo darbuotojai (ne teisėjai) yra paslaugūs ir pasirengę padėti

7 6 5 4 3 2 1

52. Teismo darbuotojai (ne teisėjai) elgiasi pagarbiai ir mandagiai

7 6 5 4 3 2 1

53. Iš teismo darbuotojų (ne teisėjų) aš gavau atsakymus į visus man rūpimus klausimus

7 6 5 4 3 2 1

54. Teisėjas (-a) buvo pasiruošęs bylos nagrinėjimui

7 6 5 4 3 2 1

55. Teisėjas (-a) išklausė bylininkų nuomonės

7 6 5 4 3 2 1

56. Teisėjas (-a) su bylininkais elgėsi nešališkai

	7	6	5	4	3	2	1
57. Teisėjas (-a) su bylininkais elgėsi pagarbiai ir mandagiai
	7	6	5	4	3	2	1
58. Teisėjas (-a) buvo geranoriškas bylininkų atžvilgiu (atsižvelgė į jų būseną, interesus ar problemas)
	7	6	5	4	3	2	1
59. Teisėjas (-a) bylos nagrinėjimo metu kalbėjo suprantamai
	7	6	5	4	3	2	1
60. Teisėjas (-a) įsigilino į bylos aplinkybes
	7	6	5	4	3	2	1
61. Teisėjas (-a) paaiškino savo veiksmus ir posėdžio metu priimtus sprendimus
	7	6	5	4	3	2	1

Taip pat norėtume kai ką sužinoti apie jus (*apibraukite ar parašykite jums tinkamą atsakymo variantą*):

62. Amžius

63. Lytis

64. Išsilavinimas

65. Specialybė

66. Šeimyninė padėtis:

66.1. nevedęs (-usi)

66.2. vedęs / ištekėjusi

66.3. išsiskyręs (-usi)

66.4. kita (parašykite)

67. Kokios bylos nagrinėjime jūs šiandien dalyvavote?

67.1. baudžiamojame byloje

67.2 civilinėje byloje

67.3. administracinėje byloje

68. Koks šiandieną buvo jūsų vaidmuo byloje?

68.1. ieškovo

68.2. atsakovo

68.3. nusikaltimo aukos

68.4. liudytojo

68.5. kaltinamojo

68.6. stebėtojo

68.7. kita (parašykite):

69. Ar jums teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais?

69.1. taip

69.2. ne

70. Ar jūsų artimiesiems / pažįstamiesiems teko tiesiogiai susidurti su policijos pareigūnais?

70.1. taip

70.2. ne

71. Ar jūsų artimiesiems / pažįstamiesiems kada nors teko dalyvauti teisme?

71.1. taip (nurodykite, kokiame vaidmenyje: ieškovo, atsakovo, nusikaltimo aukos, liudytojo, kaltinamojo, stebėtojo)

71.2. ne

72. Ar jums teko išklausti kokias nors teisės disciplinas (jeigu jūs studijavote /-uojate ne teisę)?

72.1. taip (nurodykite konkrečiai kokias)

72.2. ne

72.3. aš studijavau /-uoju teisę

73. Ar jūs domitės teisinės tematikos spauda?

73.1. taip

73.2. ne

74. Ar jūs domitės teisinės tematikos informacija internete?

74.1. taip

74.2. ne

75. Ar jūs domitės teisinės tematikos televizijos laidomis?

75.1. taip

75.2. ne

76. Ar jūs domitės teisinės tematikos radijo laidomis?

76.1. taip

76.2. ne

77. Ar norėtumėte, kad jūsų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę?

77.1. taip

77.2. ne

78. Jeigu jūsų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, ar labiau pasitikėtumėte teismo priimamu sprendimu?

78.1. taip

78.2. ne

79. Ar jūs norėtumėte būti visuomeniniu teisėju?

79.1. taip

79.2. ne

80. Kaip, jūsų manymu, per pastaruosius metus pasikeitė teismų darbas?

80.1. pagerėjo

80.2. nepasikeitė

80.3. pablogėjo

81. Ar jūs pasitikite mūsų šalies teismais?

81.1. visiškai pasitikiu

81.2. didžiąja dalimi pasitikiu

81.3. pasitikiu iš dalies

81.4. nei pasitikiu, nei nepasitikiu

81.5. iš dalies nepasitikiu

81.6. didžiąja dalimi nepasitikiu

81.7. visiškai nepasitikiu

82. Jūsų pasiūlymai, kaip būtų galima pagerinti teismų darbą:

Nuoširdžiai dėkojame už bendradarbiavimą.